

VESTNIK

NOTICIERO

XXXII – Maj - Junij - Julij 1981

Štev. 2

D 128903 +

VESTNIK slovenskih domobrancev in drugih protikomunistov je glasilo slovenskih svobodnjakov, vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij. Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. — Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158. Editor resp.: Rudi Bras. Sucursal 7, 1407 — Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) is the voice of slovenian anticommunist veterans.

Ovitek: arh. Jure Vombergar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 Buenos Aires, Argentina

Registro de la Propiedad Intelectual No. 53.342 (23-4-80)

V S E B I N A

V nov razmah!	69
Sobre todo... la justicia!	71
Vsi Slovenci v Slovensko državo! (R. Smersu)	72
Svoji svojim (poslanica Zedinjene Slovenije)	74
Rusija in Sovjetska zveza (Zoran)	74
K teoriji o skandinavskem izvoru Slovencev (dr. Rajko Ložar)	76
Življenjepis mojega brata junaka Malgaja (Ivan Malgaj)	103
Razgledi z naših postojank	117
Mučeniška Kuba (ali: Fidelov življenjepis)	128
Društvene vesti	140
V spomin	140
Pisma uredništvu	143
Ostali so v letu 1945 (Zoran)	147
Za našo svobodo dvanajst tisoč pokopanih (Jože Vombergar)	148
Naši jubilanti	
Mokrocvetiče rož'ce ironije	

P.N. 1509/1502

VESTNIK NOTICIERO SLOVENSКИH DOMOBRANCEV IN DRUGIH PROTİKOMUNISTOU

XXXII

— MAJ - JUNIJ - JULIJ 1981

— Štev. 2

V nov razmah!

VESTNIK slovenskih domobrancev in drugih protikomunistov, ki ga je v spomin nepozabnih fantov-domobrancev ustanovil duh. svétnik Karel Škulj, je v svojem 32. letu izhajanja. Lahko rečemo, da je bil z nami v vseh letih našega zdomstva. Opravljal je poslanstvo, ki mu je bilo lastno: ohranjati vedno živa izročila naše, domobranske borbe, iz katere moramo črpati moči za trdi boj, ki ga slovenski svobodnjaki, raztreseni po vseh celinah sveta, še vedno bijemo za svobodo in polno življenje slovenskega naroda. Vztrajati — in ne brez upa zmage! — kajti verujemo, da nam bo kri naših slovenskih mučencev, slej ali prej, v pričakovani blagoslov!

Sodbo o tem, v koliko je Vestnik v teh dolгих letih izpolnil to svojo nalogo, pač prepuščamo našim bralcem, prijateljem, sodelavcem, soborcem, pa tudi našim sovražnikom in — zgodovinarjem.

Kot skorajda ves slovenski zdomski tisk, se tudi Vestnik bori s premnogimi težavami mnogovrstnega značaja. Med temi pa ni najmanjšega pomena vprašanje, ki se pogosto, posebno v zadnjih letih, zastavlja na mestih, kjer se resno pretresajo potrebe in problemi našega zdomstva. To je vprašanje o dozdevni preštevilnosti in razdrobljenosti našega tiska in v zvezi s tem trošenje duhovnih in gmočnih sil v naših vrstah. Vestniku tudi ta skrb ni bila tuja; obenem pa se je skrbno pazil, da ga ne bi kakšna neopravičena samoljubnost in samovšečnost vodili v nepopustljivo in nespametno zadržanje, nedovzetno za skupni blagor.

Dogodki zadnjih mesecev v našem zdomstvu pa so smer v rešitev tega vprašanja povsem preokrenili: postopno pešanje ali nenadno

umanjkanje listov in obzornikov, ki so igrali pomembno vlogo v osveščanju naše slovenske in zdomske istosti, je — hočeš-nočeš — VESTNIK postavil pred nove naloge.

Kajti prav v času, ko nam naš naročnik in odličen prijatelj sporoča iz Severne Amerike rekoč, da je prišel čas za neko novo povezanost in zbiranje okrog kake nove revije, ki bi bila tako gledé na téme kot na sodelavce širša, in ko izraža svoje dozdevanje, kako da je čas, da Vestnik preneha, članke o domobranskem in protikomunističnem boju pa bi prinašala nova, skupna revija — so prihajale do nas iz vrst zunaj Vestnika pobude in obljubljeni, nesebična pomoč, naj bi VESTNIK sam razširil svoje téme in odprl strani ne samo ideološkim in vojaško-zgodovinskim vprašanjem, ampak splošni slovenski problematiki, kot na primer tudi kulturni, politični in državnopravni, ki vse so med seboj mnogokrat tesno povezane, predvsem pa problematiki slovenstva v SEDANJEM času.

Zvesti in dokaj številni krog naročnikov in prijateljev, zbranih okoli našega lista, lahko bi rekli, zvarjeni obroč ljudi, ki so ne samo „pripravljeni“ doprinesti marsikaj v dobrobit slovenstva, ampak so v ta namen premnogokrat že marsikaj storili — po drugi strani pa široka odprtost lista za nepristranko registracijo nasprotujočih si mnenj o vprašanjih, osebah in dogodkih, ki zadevajo tako našo preteklost, kot tudi našo sedanost in našo prihodnost, so vrline, ki so Vestniku razširile krog sodelavcev in prijateljev. Zato upamo, da bodo nova imena piscev obogatila vsebino, dvignila raven in razširila obseg bodočih števil.

V tem novem razmahu pa VESTNIK računa na vso in vsestransko podporo (tudi v obliki, in čeprav ostrih, kritičnih pripomb!) svojih prijateljev in bravcev, pred katerimi pa se ZAVEZUJE, da bo — kot vedno — stal na PROTIKOMUNISTIČNI, KRŠČANSKI IN SLOVENSKI črti, to je prav tam, kjer so stali in padli naši DOMOBRANCI!

Prvo pa je — pravica!

Argentinski katoliški tednik „ESQUIU“ je argentinskemu admiralu v pokoju, Isaacu Rojasu — čigar nepopustljivo stališče do obmejnega spora med Argentino in Čilejem, ki se tiče morskega preliva Beagleja, je med ljudmi dokaj znano — stavil v zvezi s tem nekaj kočljivih vprašanj. Odgovor na enega izmed teh se nam zdi za današnje čase in navade toliko nenavaden in primeren, da ga prišamo tudi v slovenskem prevodu.

Vprašanje in odgovor se glasita takole:

„Vi sodite, da prošnja za posredovanje (svetemu očetu) ni bila umestna, ker da so naše (posestniške) pravice neoporečne. Res pa je, da je prišel pristanek na posredovanje prav v tistem trenutku, ko smo bili že na tem, da stopimo v vojno za obrambo naših pravic. Bi se rajši torej zatekli k orožju kot pa k posredniku za mirne razgovore?“

„Jaz bi predvsem rad poudaril, kar je pač zelo važno, da sam osebnostno nikakor nisem bojevito razpoložen. Nasprotno, sem miroljuben človek in zelo pomirljivega značaja. Razen tega pa sem tudi nekdo, ki je svoječasno bral tako svetega Tomaža Akvinskega kot tudi svetega Avgušтина. Zaradi tega mi je popolnoma dobro znano, da ta dva moža nad vse druge kreposti in razmere postavljata dobrine pravice in življenja. Ne želita niti ne dopuščata v nobenem primeru, da bi bili ti dve dobrini žrtvovani v korist kake druge. V Svetem pismu samem je pisano, da je čas za vojno in je čas za mir. Jaz sem zvest bralec tega lista (ESQUIU), tudi jaz sem katoličan in že od mladega sem bil navajen k pravi vernosti. Sem torej globoko veren in pripadam k družini, ki je trdno krščansko zakoreninjena in sta mi zoprna tako nasilje kot nepravo popuščanje.

Pred vsem tem pa sem prepričan, da je krivica največje zlo, kateremu je človeštvo lahko podvrženo, in ne pozabimo tudi, da Bog postavlja pravico nad vse druge vrline. To pa vam rečem zaradi tega, ker smo čuli govoriti neštete osebe, kako da je mir sam vzvišen nad vsako drugo vrednoto.

Sobre todo . . . la justicia!

De un reportaje, que le había hecho el semanario católico ESQUIU al almirante Isaac Rojas, con respecto a la aparente actitud intransigente del almirante en la cuestión litigiosa del canal Beagle, entresacamos un pasaje que es de aplicación universal, es decir, en todo tiempo y en todo lugar, sin excepción.

Así rezan la pregunta y la respuesta de referencia:

Pregunta: ¿Ud. juzga inoportuna a la mediación, porque con nuestros derechos inobjetables basta. Cuando esta mediación se aceptó estábamos justamente al borde de la guerra por defender esos derechos. La guerra hubiera sido preferible a la mediación?

Respuesta: Quiero hacer una acotación sumamente importante: yo no soy un belicista. Soy un hombre pacífico, de temperamento conciliador. Pero, además de todo esto, soy un hombre que leyó a Santo Tomás de Aquino y a San Agustín. Por eso sé perfectamente que ellos ponen sobre otras virtudes y otras condiciones, la justicia y la vida. No admiten ni desean, bajo ningún concepto, el sacrificio de la justicia o de la vida. La misma Biblia

nos dice que hay tiempos de guerra y tiempos de paz. Soy lector habitual de ESQUIU, yo también soy católico y aprendí a ser creyente desde chico.

Soy un hombre muy católico, pertenezco a una familia de honda raigambre cristiana, no me gusta el derramamiento de sangre, me desagrada la violencia y detesto la conciliación. Pero la injusticia, para mí, es uno de los peores males que pueden afligir a la humanidad, y recordemos que Dios pone la justicia por encima de todo. Eso lo digo porque hemos oído a muchas personas anteponer la palabra paz a cualquier otro concepto.

Vsi Slovenci v SLOVENSKO DRŽAVO!

Strnjeno slovensko ozemlje sega v štiri države: v Jugoslavijo, Italijo, Avstrijo in na Ogrsko. V Jugoslaviji živijo Slovenci v jarmu komunistične diktature, drugod pa so nezaželjena in preganjana narodna manjšina. Za zaščito teh narodnih manjšin bi se morale zavzeti tako imenovani „matični“ država Jugoslavija in „matična republika“ Slovenija, ki si nadeva ime republika, kar pomeni v demokratičnem svetu suvereno državo z republikanskim ustrojem, kar pa seveda Slovenija ni — je samo povsem odvisna edinica jugoslovanske federacije. Toda vsi vemo, da se jugoslovanska zvezna vlada in slovenska „republiška“ vlada za svoje manjšine v sosednjih državah in za njihovo zaščito kaj malo ali nič ne zavzemata. Avstrija bi nikakor ne mogla kar naprej izigravati čl. 7 mirovne državne pogodbe, ako bi Jugoslavija nastopila energično za pravice svojih manjšin in bi pri garantih državne pogodbe (Amerika, Anglija, Francija, Sovjetska zveza) zahtevala izpolnitev čl. 7 pogodbe. Tudi Italija bi drugače postopala s Slovenci, ako bi se Jugoslavijo krepko zavzela za njihove pravice. Toda za Jugoslavijo so njene gospodarske in strankarsko ideološke koristi več vredne kot koristi slovenskih narodnih manjšin.

Komunistični vodje Jugoslavije niso nikdar resno zahtevali, da naj se slovensko ozemlje, ki je zunaj Slovenije, pripoji Sloveniji. In vendar je bila za to zgodovinska priložnost, ki se verjetno ne bo več ponudila, ob koncu druge svetovne vojne, ko sta bili Italija in Nemčija v taboru sovražnikov zahodnih zmagovalcev. Nikdar ni bilo nobene resne akcije (razen demagoškega vpitja „Življenje damo, Trsta ne damo“) in nobenega gibanja, ki bi imelo ta cilj, da se združi vse slovensko ozemlje v eno celoto. Ta nezavzetost in brezbržnost slovenskih komunističnih voditeljev ni samo nerazumljiva, ampak kar sramotna. Poglejmo, kako so se drugi narodi in njihovi narodi in njihovi voditelji trudili, da bi združili vse svoje ude v eno državno telo. Poljaki so se npr. prizadevali stoletja, da bi se vsi zedinili v eni državi.

Tudi pri Slovencih je živela in se večkrat vidno pokazala želja in

zahteva po združitvi vsega slovenskega ozemlja v eno celoto. Naj navedemo iz preteklosti znano zahtevo društva „Slovenija“ na Dunaju, ki je leta 1848 zahtevala „Zedinjeno Slovenijo, to je Slovenci na Kranjskem, štajerskem, Koroškem in Primorskem se združijo v eno administrativno skupino z imenom 'Slovenija', ki ima svoj postavodajni zbor v Ljubljani, na katerem se obravnavajo in sklepajo vsa vprašanja, nanašajoča se na narodno življenje Slovencev.“

Iz polpretekle dobe pa imamo važne dokumente, ki vsebujejo zahteve po združitvi v eno celoto vsega slovenskega ozemlja, na katerem živi slovenski narod. Eden izmed teh dokumentov je bila dr. Koroščeva „Slovenska deklaracija“ iz leta 1933. Prvi člen te deklaracije se glasi: „Slovenski narod je danes razdeljen in razkosan na štiri države: na Jugoslavijo, Italijo, Avstrijo in Madžarsko. Njegova osnovna zahteva je, da se zedini v eno samo politično enoto, ker se mu more le na ta način ohraniti eksistenca in zagotoviti splošen napredek.“

Omenjeni člen dr. Koroščeve „Slovenske deklaracije“ dokazuje, da je bil dr. Korošec daljnoviden slovenski politik. V svojem narodno-političnem programu je postavil na prvo mesto združitev vseh Slovencev v eno politično enoto. Zahteval je torej, naj Slovenci prenehajo biti narodne manjšine razkosane med razne države.

V drugem dokumentu — ustanovni listini Narodnega odbora za Slovenijo z dne 29. oktobra 1944 — so zastopniki slovenskega javnega življenja sklenili narodno izjavo in v čl. 1 te izjave zahtevali: „državnopravno združitev vsega slovenskega narodnega ozemlja v Zedinjeno Slovenijo, ki mora biti v geografskem, gospodarskem, prometnem in strateškem oziru tako zaokrožena celota, da bosta zavarovana nemoteni narodni in gospodarski obstoj in razvoj slovenskega naroda.“

V nadaljnjem dokumentu — v programu Slovenske ljudske stranke — pa je vodstvo le-te z dr. Mihom Krekom na čelu v soglasju z zgornjo Koroščevo deklaracijo dne 23. aprila 1954 proglasilo pravico slovenskega naroda do svoje države ter izjavilo, da „Slovenska ljudska stranka stremi in dela na tem, da bi slovenski narod to svojo pravico (namreč do slovenske države) uveljavil in se VES združil v slovenski državi.“

Potrebno se nam je zdelo, da Slovence in še posebej slovenske protikomunistične borce ponovno opozorimo in spomnimo na te narodno politične dokumente, da se — spričo našega neprestanega prizadevanja za doseg zaenkrat najvažnejšega bližnjega cilja, ki je zrušenje komunistične diktature v naši domovini — ne pozabi naš glavni cilj: združitev vsega slovenskega ozemlja v slovenski državi.

Rudolf Smersu

SPOMNITE SE IMENITNOSTI DEL POKOJNIH OČETOV...
...KDOR ZANIČUJE SE SAM, PODLAGA JE TUJČEVI PETI!

Svoji svojim

poslanica ZEDINJENE SLOVENIJE slovenskim rojakom

Dragi Slovenci in Slovenke!

Slovenci, zbrani dne 26. aprila 1981 na Slovenskem dnevu v Argentini, iskreno in pristržno pozdravljamo vse Slovence v domovini, na Koroškem, Goriškem, Primorskem, v Porabju ter tudi ostale, razpršene po vseh celinah sveta.

Kakor vsako leto, tako smo se tudi letos zbrali na Slovenskem dnevu, da znova utrdimo svoje ideale in si znova nabere moči za njihovo uresničenje. Smo in hočemo ostati Slovenci, hočemo biti svobodni, hočemo sami odločati o svoji usodi. Koliko naših bratov in sester ne živi v polni svobodi, koliko Slovencev je preganjanih in zapostavljenih, eni zaradi vere, vesti in demokratičnega prepričanja, drugi zaradi slovenskega rodu. To je bolečina za nas, ki živimo v svobodnem svetu. Tem bratom in sestram v stiski moramo pomagati. Trdno upamo, da bo postala naša domovina zopet svobodna, prosta komunističnega nasilja, da ne bo vedno bolj zgubljala svojega krščanskega in slovenskega obraza.

Pomagati hočemo in moramo tudi bratom v zamejstvu, da jim bodo priznane vse tiste narodne pravice, ki jim gredo po božjih in človeških zakonih.

To so, dragi Slovenci, naše skupne skrbi in skupne težnje. To nas vse združuje v veliko družino, ki je Slovenija v svetu.

S slovenskimi pozdravi!

RUSIJA IN SOVJETSKA ZVEZA

Aleksander Solženicin je v svojih številnih razpravah in govorih v Severni Ameriki med drugim obsodil tudi veliko zmoto, ki jo ZDA in ves zahodni svet dela, ko istoveti komunizem z Rusijo, katere se je komunizem najprej polastil. Ker je ta zmota razširjena tudi med nami — bolj zaradi površnosti kot pa z resničnim istovetenjem komunizma z Rusijo — je prav, da se seznanimo s Solženicinovim mnenjem.

Solženicin pravi, da je treba strogo ločiti med besedo „Rusija“ in besedo „Sovjetska zveza“ in prav tako med besedama „ruski“ in „sovjetski“. V čem je razlika med temi besedami, nam Solženicin pokaže na nekaterih primerih, ki jih je našel v ameriških časopisih, ki niso komunistični in tudi ne komunistom naklonjeni. Solženicin navaja tele primere: Ko so Sovjeti vdrl v Češkoslovaško, so mnogi veliki časopisi zapisali: „Ruski tanki so zasedli Prago“ ali „Rusi streljajo na Čehe“ ali „Rusom ni mogoče zaupati“. Ob zasedbi Afganistana pa so časopisi podobno pisali: „Ruska okupacija Afganistana“ ali „Ruski imperializem v Aziji in Afriki“. V vseh teh prime-

rih bi bilo treba pravilno napisati „sovjetski“ ali „Sovjetska zveza“, ker v vseh omenjenih primerih gre za dejanja komunističnih voditeljev v Sovjetski zvezi in zunaj nje.

Na drugi strani pa časopisje v svoji površnosti ali pa tudi namernosti pripisuje sovjetom to, kar je rusko — last ruske zemlje, last in lastnost ruskega človeka, izraz ruske duše. Npr. „Odličen sovjetski balet“ ali „Postregli so s pristnim sovjetskim kaviarjem“ ali „sovjetski telovadci“ itd. V teh primerih pa bi bilo treba zapisati ruski (balet, kaviar, telovadec).

Solženicin pravi dalje, da je zamenjavanje omenjenih besed podobno zamenjavi osebe in njene bolezni. Jasno je, da osebe ne imenujemo z boleznijo in boleznijo ne z osebo. Eno je oseba, drugo je njena bolezen. Eno je Rusija, drugo je njena strašna bolezen — komunizem.

Od leta 1917 se sovjetska država kot politična edinica in dežela s svojo sovjetsko vlado ne more imenovati Rusija. Tudi njena politika in njena vojska nista ruska politika niti ruska vojska, ampak sta samo sovjetska politika in sovjetska vojska (čeprav je v njej tudi mnogo ruske mladine).

Morda bi kdo dejal, da taka stroga ločitev med Rusijo in Sovjetsko zvezo ni na mestu. Saj je npr. Brežnjev sin ruske matere, rojen na ruski zemlji. Vse to je res, pravi Solženicin, toda Brežnjevo srce je sovjetsko. Kajti narodnosti ne določa samo rojstvo in rojstni kraj, ampak jo določa duša, srce, zvestoba narodu. Brežnjevo (in tudi drugih sovjetskih mogotcev) srce, ki bije, medtem ko pokončuje in iztreblja svoje ljudstvo za koristi mednarodnih sovjetskih pustolovščin, ni rusko srce. In to ne velja samo za sovjetske komunistične voditelje, velja tudi za komunistične prvake po vsem svetu, ki so prelomili s svojo narodnostjo in so se z dušo in telesom zapisali novi veri — komunističnemu antihumanizmu.

Besedo „Rusija“ moremo danes uporabljati samo tedaj, kadar govorimo o deželi, ki so jo osvojili komunisti in kjer je ruski narod zatiran in brez možnosti za svobodno narodno, versko, kulturno in politično življenje. Isto velja za vse dežele, ki so jih osvojili komunisti. V teh deželah ni narodnih vlad, narodne politike, narodne vojske, narodne policije, ampak so samo komunistične vojske in komunistične policije. Tako je tudi v Sloveniji. Vlada v Sloveniji ni slovenska vlada, ampak komunistična. Tudi politika te vlade je komunistična, ker npr. z ozirom na slovenske narodne manjšine na Koroškem in Primorskem ne postavlja na prvo mesto koristi teh manjšin, ampak postavlja na prvo mesto komunistične koristi.

Solženicin tudi pravi, da je razumljivo, da sovjetski in tudi drugi komunisti zamenjavajo besede in pojme. Ne more pa se opravičiti, da tudi nekomunistični, demokratični in celo krščanski časnikarji in pisci ne vidijo velike razlike med pojmom „ruski“ in „sovjetski“. Pojma si nista samo nasprotujoča, ampak drug drugemu kar sovražna. Razlikovanje med temi pojmi ni pomembno samo zaradi resnice, ampak tudi zato, da ne bo svet zamenjaval nedolžnih s krivci sedanjega komunističnega zla.

Zoran

K teoriji**O SKANDINAVSKEM IZVORU SLOVENCEV****1. Odkod smo pravzaprav prišli?**

Pri zgodovinskih urah v šoli smo se učili, da so naši pradedje prišli v svojo domovino, to je v Slovenijo, izza Karpatov, iz Zakarpatja. Isto so nam pripovedovale naše učne zgodovinske in druge knjige, ki so obravnavale slovensko zgodovino, na primer „Zgodovina slovenskega naroda“, ki jo je napisal rajni prof. *Dr. Josip Gruden*, dalje „Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev“ izpod peresa prof. *Antona Melika*, dalje „Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije“ od prof. *Dr. Milka Kosa* in še druge. Resnica je seveda, da te knjige stare domovine ne obravnavajo v taki meri, da bi bil študent lahko dobil jasno sliko o krajih, kjer so bili naši predniki doma, temveč posvečajo večjo skrb novi domovini. Prof. Kos je kot eden prvih orisal naselitvene tokove, ki so se držali večinoma vodnih poti, to je naših rek: Save, Drave, Mure in drugih. Inozemska znanstvena dela kot so „Slovanske starožitnosti“, ki jih je napisal Čeh *Lubor Niederle*, pri nas niso postala splošna ljudska last in niso bila nikdar prevedena v slovenščino. Človek, ki se je za ta predmet zanimal, je torej moral poseči po nemških delih, ki pa so soglasna v tem, da smo dejansko potomci dedov, ki so nekdaj živeli v Zakarpatju.¹

V to teorijo pa nekateri naši ljudje niso dosti verovali in že v 19. stoletju so ljudje, kot je bil znani *Davorin Trstenjak*, trdili, da mi sploh nismo od nikjer prišli, temveč da smo na naši zemlji od začetka, to je avtohtoni. S svojimi analizami imen božanstev, ki jih je našel na rimskih napisnih kamnih na Kranjskem, je skušal marsikatero tako božanstvo tolmačiti kot slovansko. Da so v dobi rimskega imperija nekateri Sloveni prišli v nove kraje, o tem ne mora biti dvoma in pišem o tem nižje doli. Za njim je isto teorijo zastopal major *Davorin Žunkovič*. Tudi v našem času imamo ljudi ki trdijo, da smo tu avtohtoni in da so naši predniki ustanovili celo taka mesta v Italiji kot so Benetke in Ravenna, katerima so tudi dali imena. Neki drugi tak učenjak je pa prišel na dan s teorijo, da smo dejansko Etrurci in da se doslej nerazčitani Etrurški teksti čisto lahko razložijo z slovenskim jezikom. Ker nimam razprav, v katerih se to trdi, zato ne morem o tem nič drugega reči.²

Z domovino za Karpati tudi ni bil zadovoljen goriški odvetnik *dr. Henrik Tuma*, po političnem prepričanju socialni demokrat, drugače

pa pionir slovenskega visokogorskega alpinizma in izredno zaslužen za toponomastiko naših zahodnih gora in planin in tudi za druge imenoslovne študije. Tuma je bil mnenja, da smo tu avtohtoni in je kot dokaze za to navajal predvsem svoje etimološke raziskave, kjer je tudi v tujih imenih našel slovansko-slovenske elemente.³ Ni mi znano, ali so bile njegove razprave kdaj ponatisnjene in če so bile, kje. Urednik tržaške revije „Most“, prof. Aleš Lokar, mi je pred leti pisal, da je šel Tuma v Zakarpatje, da se na lastne oči prepriča o resnici glede naše pradomovine, spis pa naj bi bil izšel v Tumovih „Zbranih delih“. Po podatkih moje sestre Julijane Ložar o Tumovih „Zbranih spisih“ v Ljubljani nihče nič ne ve. Pri tem Lokarjevem mnenju gre oziroma je šlo očividno za zamenjavo, katero pa se mi je posrečilo razvozlati.

Vedel sem, da ima „Chicago Museum of Natural History“ revijo „Etnolog“, ki jo je izdajal ustanovitelj Etnografskega muzeja v Ljubljani, dr. Niko Zupancič, ki je bil tudi njegov direktor. Čikaški muzejski knjižnici sem tudi jaz sam dal neke „Etnologe“ in tudi „Vodnika po Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani“. Ako kje, sem sklepal, potem mora biti v „Etnologu“ kaj o teh problemih in tudi kak Tumov spis. Nisem se motil. „Etnolog“ je bil v vsem času izhajanja med obema vojnama združevališče znanstvenikov, ki so vanj pisali etnološke, zgodovinske in lingvistične razprave, ki so se tikale ne samo Slovanskih jezikov, temveč tudi starejših, med drugim etrurskega in alarodskih. Te je pisal prof. Karel Oštir.⁴

V 4. letniku „Etnologa“ je izšel izpod peresa dr. Tume izredno zanimiv in bogat spis z naslovom „Kulturno-zgodovinski pomen imenoslovja rib na Slovenskem“. V tem spisu omenja Tuma, da je šel nemški znanstvenik dr. Aleksander Brückner, po rodu Žid iz Rusije, sam v Zakarpatje, da prouči teorije stare domovine Slovanov. Brückner je prišel na svojem obisku tako zvanega Zakarpatja do porazne sodbe; tako je zapisal: „Polesje je habitat, dober za žabe in krkone, ne pa za ljudi“.

Pozitivni rezultat njegovega potovanja je v tem, da je jasno razmejil pojem „Polesje“ od pojma „Zakarpatje“. To Polesje je teritorij od izvira reke Pripjet do njenega izliva v Dnjepr. Ker je vse to na vzhodni strani Karpatov, zato so si stari pisci delo olajšali in začeli govoriti zgolj o Zakarpatju. Nekaj takega je imel v mislih tudi prof. Lokar, ko je v svoji kritiki Kuharjeve knjige o pokristjanjenju karantanskih Slovencev govoril o „mitičnem Zakarpatju“. Toda naj bo tako ali tako, Zakarpatje je, enako kot je Polesje. Je to lep slovenski izraz, ki ima veliko sorodnikov v krajevnih imenih: Zaporožje na Ruskem, pri nas pa Zaplana, Zahomec, Zadobrova, Zajzera, Zagorica in tako dalje. Zaradi samega imena torej ni vzroka dvomiti o Zakarpatju.

Negativen rezultat njegovega obiska je v tem, da Brückner ni bil posebno dobro podkovan v etnologiji, kajti sicer bi bil vedel, da so na svetu še veliko slabši kraji, kjer žive primitivna plemena, na primer Pigmeji na Malajskem polotoku žive v pragozdu, ki je sama džungla in voda polna pijavk. In vendar žive tam Pigmeji. Hranijo se z vodnimi živalmi in vodnimi rastlinami ter s tem, kar naberejo in odstrele v drevju. Tako gospodarstvo se imenuje „zbiralno gospodarstvo“, „die Sammelwirtschaft“.⁵ V primeru s temi Pigmeji stari Slovani niso bili ravno na slabšem. Imeli sicer niso dreves, zato pa mnogo žajbljevega grmovja, mnogo rib, žab, vodnih ptic, in čisto gotovo tudi lešnike in še kake vodne sadeže. Žajbljevi grmi so nudili krasno pašo za čebele. Te domovine si naši predniki čisto gotovo niso sami izbrali, temveč so jih tja porinila močnejša nomadska plemena, ki so bila ekspanzivna in niso marala, da bi jim neko drugo ljudstvo odjedalo paše za njihove črede. Ta plemena so živela v stepah. Naši predniki torej *niso bili nomadi*.⁶

7. Iz poročil antičnih avtorjev, ki so črpali svoje znanje bodisi iz političnih krogov bizantinskega dvora, bodisi iz pripovedovanja potujočih trgovcev, sledi, da so stare Slovence stalno napadala sovražna plemena, in po moji sodbi so to mogla biti samo nomadska ljudstva. V takih primerih so se moški reševali s tem, da so se potopili v vodne tolmane močvirnatnega terena, si zatakneli v usta stebila vodnega trsa, skozi katera so dihali in so tam ostali toliko časa, da je sovražnik odšel. Ko je ta odšel, je odšlo z njim navadno tudi precej ženskega spola ali v direktno sužnost ali pa na trge „belega blaga“ v črnomoških in sredozemskih mestih, kamor so jih roparji prodajali. O tej metodi obrambe, da se človek potopi v vodo in diha skozi steblo vodnega trsa, sem čital tudi v poročilih ameriških žurnalistov iz Vietnama, kjer so se Viet-Cong Vietnamci skrivali v vodnih žepih pred zasledujočim jih sovražnikom. Ta paralela je izredno zanimiva, ker gre v obeh primerih za etnološko sorodna ambienta.⁸

Zato nihče ne bo trdil, da je bilo Polesje idealno bivališče za človeka in naravno je, da so naši predniki hoteli od tam priti drugam, ker za kako višjo gospodarsko kulturo tam ni bilo pogojev. Toda možno je, da so se naši predniki, ki so bili številčno v primeru z drugimi ljudstvi v neugodnem položaju, ohranili vsaj deloma tudi zato, ker so bivali v tistih močvirjih, ki so bila dobra „samo za žabe, krkone in — Slovence.“ Očividno so bili v populacijskem oziru plodni in tudi zato niso izginili s površja zemlje. Govoriti vpričo njih o kakih političnih herojskih dejanjih je nonsens, največje heroično dejanje je bilo to, da so sploh lahko poselili svojo novo domovino.

2. V novi domovini

V tej novi domovini so pri naseljevanju krajev porabili izkušnje, ki so jih dobili v „starem kraju“. Držali so se vodnih cest, kar samo na sebi ni nič posebnega, ker je ta metoda znana tudi iz drugih ljudskih zgodovin. Bolj važno je vedeti, kako so ravnali, ko so naleteli na naša barja in jezera. In tu imamo indirektni dokaz za teorijo, da so prišli iz Polesja, to je iz močvirij. Toponomastične študije, ki jih je v reviji „Etnolog“ objavil prof. Peter Skok in se bavijo z imenoslovjem Ljubljanskega barja⁹, kažejo nam nedvoumno, da se najstarejša plast slovensko-slovenske toponomastike nahaja ne kje na robovih Barja, to se pravi na gričih in hribih okoli Lavrice, Šmarja, Rudnika, Podpeči itd., temveč na samih robovih ali bregovih barske vodne ponve, to se pravi: na sami vodi. Izkušnje iz stare domovine so jim prišle prav. Razen tega so mogoče na Barju še srečali tudi skrajno stare, seveda romanizirane potomce nekdanjih neolitskih Izancev, Mostičarjev.¹⁰

Podobno kakor le-ti, so tudi Slovenci živeli dolgo od tega, kar so nabrali v vodi, v zraku in v Krimu. V vodi so imeli ribe in žabe, v zraku bogato ptičjo favno, v Krimu pa divjo svinjo, merjasca, srnjaka in srno, polha in druge glodalce. V vodi so tudi dobili vodni orešek, „trapa natans“, iz katerega so delali moko. O teh stvareh sem pisal v člankih „O imenih naših jedi“.¹¹ Vedeti pa moramo, da je bilo jezero na Barju že v stadiju usihanja. Razvili so tedaj v novi domovini to, kar sem zgoraj imenoval „zbiralno gospodarstvo“, in tu imamo nadaljnji indirektni dokaz za to, da je bilo Polesje njihova prvotna domovina. V pregledu slovenskega narodopisja, ki je izšel pod naslovom „Narodopisje Slovencev I“ leta 1944 v založbi „Klas“ (lastnik: Jože Žužek), ob sodelovanju več strokovnjakov in v mojem uredništvu, sem v poglavju o ljudski hrani spregovoril tudi o zbiralnem gospodarstvu med Slovenci. Bralca torej opozarjam na to delo, ki je na razpolago tudi na ameriških univerzitetnih in javnih knjižnicah. Slovenci smo bili vselej veliki mojstri v tej panogi gospodarstva.¹²

V podporo te teorije je treba navesti na primer nabiranje polžev na ljubljanskem Barju, lov na rake v Krki pri Novem mestu in v Bistri pri Borovnici ter drugod; ribolov v naših rekah in jezerih, nabiranje gob in drugih sadežev, na primer jagod, nabiranje zelišč, nabiranje pravega kostanja, ki je bil na primer v naši družini ob času, ko je bil zrel, na mizi večer za večerom kot glavna večerna jed, na gojenje čebel, kjer imamo našega Antona Janšo, ki je to stroko učil na Dunaju na cesarski akademiji in iznašel panj „Kranjič“, ki je po njem dobil ime: „Janšev panj“. To so samo nekateri primeri zbiralnega prehranjevalnega sistema, ki so ga naši predniki spoznali za Karpati in ga vzeli s sabo v svojo novo domovino.¹³

Nadaljnji dokaz za provenienco naših prednikov iz pokrajin, kjer je imela voda primarno vlogo v habitatu, so tako zvane „prakulturne bajke“, posebno tista vrsta, v kateri bajke pripovedujejo, kako je nastala naša zemlja. Dve taki bajki sta bili zapisani tudi na Slovenskem, ena v Šiški pri Ljubljani, druga v Mengšu. Obe je objavil pisatelj *Janez Trdina*. Prvi naš znanstvenik, ki je te bajke strokovno obdelal, je pa bil prof. *Dr. Ivan Grafenauer*, ki je o tem napisal razpravo: „Prakulturne bajke na Slovenskem (Etnolog, XIV, 1945). Šišenska bajka se glasi: „Ničesar ni bilo ko samo Bog, sonce in morje. Bog se je ugreel in se potopil, da se v morju okoplje. Ko se spet je vzdignil, mu je za nohtom ostalo zrno peska. Zrno je izpadlo ter ostalo na površini (kajti v začetku je vse tam ostalo, kamor je padlo). To zrno je naša zemlja“. V bajki nastopa morje in ne močvirje in iz tega sledi, da so bile te bajke doma v prvi vrsti v obmorskih krajih. Teološka je razlaga, da je v začetku vse ostalo *tam, kamor je padlo*. Toda morje kot tako ni tako diagnostično, kot je diagnostična prisotnost vode. Ako je primitivni človek živel v takih močvirjih, kot so v Polesju, je imel dovolj časa za premišljevanje o tem, kakšno je prav za prav zgodovinsko razmerje med vodo in kopno zemljo in da je tudi on prišel do misli, da je zemlja nastala iz vode. Bajke niso doma samo ob morju, znane so tudi na primer iz močvirskih predelov Severne Amerike in zahodne Rusije.

V ukrajinski novoletni koledii imamo isti motiv Boga, ki se je šel v morje kopat, kot ga najdemo v šišenski in menceški bajki. S tem smo pa že blizu tistega etnološkega kroga, kateremu so pripadali naši predniki, ko so bili še v Zakarpatju. Njihovo zbiralno gospodarstvo je bilo *tipično prakulturno*. Vse, kar se v verstvu naših prednikov nanaša na božanstva, ki so imela na primer varstvo nad čredami živali, ali ko so si razlagali blisk kot delo boga Peruna, je sekundarnega izvora in je prišlo v naš mitološki krog iz verstev nomadskih plemen. Sekire iz kamna serpentina, ki jih je bilo mnogo najdenih tudi na naših tleh in so tipične za tako zvano „vrvičasto keramično kulturo“ severne srednje Evrope, je naš človek imenoval „perunska strela“. Ta kultura ni bila niti prakultura in še manj poljedelska, kot je bila na primer tako zvana trakasto-keramična kultura. Bila je napol nomadska, napol že primitivno-živinorejska kultura (ovca), toda visoka kultura.

Po naziranju pisca teh vrst „Zakarpatje“ *torej je* in sicer je to v ožjem geografskem pomenu pokrajina ob reki Pripjetu, od njenega izvira do izliva v reko Dnjepr. Je to močvirnato ozemlje, ki ga kot takega lepo prikazujejo stari zemljevidi z linearnimi vodoravnimi šrafurami, ki so kartografski znak za močvirja. Ne dela si pa ta pisec nobene utvare iz tega, da je razen konzultiranja starih avtorjev napisal ta članek brez vseh modernih razprav o tem predmetu, ker je bilo to zanj popolnoma nemogoče. Že obiskovanje knjižnic, ki imajo v pošte

prihajajočo literaturo, je stalo pisca velike denarje. Zato velja za spis: „Ultra posse nemo tenetur“ — so torej spisu stavljene meje. Ako so medtem, odkar je njegov avtor bil vržen iz aktualnega znanstvenega dela — in to traja že 34 let, vse od leta 1945 — izšle nove razprave, ki dokazujejo nasprotno in moje naziranje kot zmotno, temu nisem jaz kriv. V tem primeru je vse to pisanje izpoved *osebnega* prepričanja, da smo Slovenci res prišli iz Polesja za Karpati — in seveda tudi znak nemilih časov. Posebno jasno se je pokazala ob pisanju tega dela potreba ponovnega študija našega prihoda v novo domovino. Organizacije kot so „Society for Slovene Studies“ in one doma bi morale organizirati študijske ekspedicije v prvotno ozemlje in preiskati sedanje Polesje: botanično, zoološko, klimatično, ekološko in arheološko. Dalje bi morala taka ekspedicija preiskati natančno vse možnosti, kje so naši predniki ali prešli ali obšli karpatski masiv, v katerem delu bazena so se ustavili in na katere sloje drugih ljudstev so tam zadeli, kar zahteva seveda natančno arheološko preiskavo.

Ravno tako bi bilo potrebno nanovo preštudirati potovanja starih antičnih potnikov in geografov iz območja bizantinskega in pred tem grškega kulturnega kroga v teritorije Dnjepra in Pripjeta. Nalog tedaj je ogromno. Te stvari so postale posebno aktualne po koncu 2. svetovne vojne, ko so, kot smo nakazali zgoraj, razni avtorji ponovno začeli osporavati Zakarpatje kot staro domovino in je eden izmed njih, to je tržaški publicist *Franc Jeza*, postavil teorijo, da smo mi dejansko Skandinavci. Ta teorija je prišla na dan v 60. letih in je do danes ni nikdo vzel resno, dasi zasluži vso pozornost. To zasluži ne toliko zaradi verjetnosti ali neverjetnosti zaključkov, kolikor zaradi tega, da je spravila v ospredje lingvistične elemente in dejstva, ki so bila v zvezi z našo najstarejšo zgodovino doslej zanemarjana.

3. Nekateri primeri norveško-slovenskih etimologij

Obravnavanje najstarejše zgodovine našega naroda, kot vsakega drugega, zahteva od raziskovalca precejšnjo mero znanja in poznanja strok ter virov. Na prvem mestu stojе viri, ki so istodobni ali vsaj istodobni in to so grški in latinski historiografi ter geografi. Na drugem mestu je starinoslovje ali arheologija, kolikor je odkrila materialno kulturo raziskovanih ljudstev. Do zadnje vojne je bilo na tem polju v Sloveniji le malo storjenega, stvari so se pa spremenile po koncu vojne in danes razpolagamo z večjo količino znanja. Toda arheologija stare domovine za Karpati je še vedno neobdelano poglavje. Potem je treba poklicati na pomoč jezikoslovje in sicer ne samo glede jezika ljudstva, ki ga obravnavamo, temveč tudi primerjalno, slovansko in indoevropsko. Vsak historik, ki se bavi z zgodovino naših prednikov ob

času pred prihodom in ob času prihoda v novo domovino, mora obvladati predzgodovino in rano zgodovino teritorijev, kjer so naši predniki bili, koder so potovali in kamor so prišli.¹⁴

V prilog svoji skandinavski teoriji uporablja g. Jeza samo eno vedo in to je *etimologijo*. Etimologija je poseben del jezikoslovja, ki razlaga pomen besed s tem, da išče besedam njihove najstarejše oblike in izvor. Evolucijo pomena in besede same raziskuje skozi vse dobe, kjer je to mogoče. Etimologija se naslanja v glavnem na besedišča in je torej leksikografska veda.¹⁵ Ena izmed besed, ki naj potrjujejo in dokazuje skandinavski izvor Slovencev, je beseda *plug*. Ker je norveški naziv za to orodje *plog*, zato vidi Jeza v tem sličnost, ki govori v prid skandinavskemu izvoru Slovencev. Stvar seveda ni tako preprosta.

V poglavju o kmečkem gospodarstvu obravnavam v Narodopisju Slovencev I. (l. 1944, strani 137-139) tudi *plug*. Tam navajam celo vrsto raznih nazivov za to orodje, kot so *ralo*, *drevo*, *oralo*, *kuzlo*, *merjasec* itd., pri čemer predstavlja vsako ime pluga tudi posebno obliko orodja za posebno funkcijo. *Plug* torej ni nobena monolitična stvarna in besedna zadeva. Po mojem mnenju in kolikor sem mogel razbrati iz omemb pluga v Bleiweisovih „Novicah“, je oblika *plug* zašla k nam v industrijski dobi, ko je tudi industrijski *plug* prišel k nam in kot vir tega poljedelsko-industrijskega izdelovanja je na vsak način treba smatrati ali Avstrijo ali Nemčijo. To stvar prepuščam zgodovinarjem našega gospodarstva. V starih dobah pa vladajo pri nas za *plug* druga imena.

Zgodovina naziva „*plug*“ ni preprosta in sega daleč nazaj.¹⁶ Starorimski polihistor *Plinij st.* (33-79 n. d.) navaja med drugimi starinami tudi *plug*, ki se je imenoval „*ploum Reti*“, to se pravi: „*Plug Retijcev*“. Ta „*ploum*“ je verjetno prišel z rimsko okupacijo Britanskega otoka v angleški jezik, kjer se imenuje „*plough*“. Neke zveze so pa morale biti tudi med to staro po *Pliniju* izročeno besedo in med nazivom „*ploxonum*“, ki ga poznamo iz langobardske latinščine. Iz tega naziva je nastala naša *plužna*, ki ji je naše ljudstvo reklo tudi „*kolca*“. *Kolca* pomenijo vozilo, kolesa, na katerih je *plug* in s katerimi je možno *plug* voziti oziroma prepeljavati po njivi. Ta *kolca* so iznajdba *Retijcev* in indirektno so iznajdba staro-italskega kroga; od *Retijcev* so stvar spregjeli Germani. Zaključek iz tega je samo eden in to je, da *plug* v nobeni obliki ni iznajdba Germanov in še manj Norvežanov.

Kar se naziva *ralo* tiče, sem prvotno mislil, da je v direktnem sorodstvu z latinskim *arare* — *orati* in *aratrum* — *plug*. Toda že v indo-evropskem času imamo koren *ral* —, na kar sklepamo iz tega, ker je ta koren znan tudi praslavščini. Medtem ko so naši predniki stalno rabili naziv *ralo* in *orati* in to po zaslugi zakona metateze ali premene, so Nemci obdržali latinski koren *arl* —, in rabijo za eno obliko pluga naziv: „*der Arl*“, zlasti v Vzhodnih Alpah. Naj bodo te stvari take ali

drugačne, vselej pridemo nazaj v indo-evropsko stopnjo jezika, ko so „vsi ljudje govorili en jezik“. Povedano preprosto: Čim dalje nazaj gremo v preteklost, tembolj so si besede slične in samo na ta način si moramo razložiti tudi sličnost med našo besedo plug in norveškim „plo-gom“, ki ga pa poznajo tudi Vzhodni Frizijci. Ravno tako kot Slovenci so tudi Norvežani prvotno bili en del indo-evropske družine.

Kot nadaljnji primer sorodnosti slovenskega jezika z norveškim navaja gospod Jeza samostalniki byrr, ki pomeni burjo, vihar. Iz grščine vemo, da je *boreas* severni veter, latinsko: *aurora borealis* pa severni sij. V primeru byrr-burja je zanimivo to, da naj bi se po mnenju g. Jeza slovenska burja razvila iz norveške besede Byrr, ko je splošno znano, da naši predniki ob prihodu v novo domovino še niso imeli ekvivalenta za latinski vokal —u. Zaradi tega so na primer lat. *murus* izgovarjali: *mir* — to je staroslov. *myr*. Odtod ime ljubljanskega predmestja *Mirje*, ker so tam razvaline Emone, odtod koroško-podjunsko *mir* za zid; „ta mirnasta hiša“ — zidana hiša, v nasprotju z ta „leseno hišo;“ „mir je toust,“ zid je debel. Ta fonetična posebnost je najbrž ohranjena tudi v imenu reke Mirna na Dolenjskem in v takih krajevnih imenih kot je *Mirna peč*, kar se da tolmačiti kot „skalnata peč“.¹⁷

V preglasu burr je znana beseda byrr tudi v angleškem jeziku. Tam pomeni tisti greben, ki nastane na kovinski plošči, ko umetnik s svojim stiletom izrine iz plošče kovino, ko je vanjo urezal linijo. To linijo bo napolnil z barvo in risbo odtisnil na papir. Ta tehnika se imenuje „suha igla“ (dry-point, die kalte Nadel). „Suha“ se imenuje zato, ker se pri tem, za jedkanje linij v plošči, ne rabi kislina. Ti grebeni ali burri so vselej valoviti, burni: „Jaz sem pa an buran paura,“ je toliko kot: „jaz sem pa en vihrav paura“. Jezikoslovec ima več koristi od tega, če študira jezik komparativno glede na njegovo lastno vrednost, kot pa da na podlagi površinskih sličnosti ustvarja teorije, da je ta ali drugi jezik izšel iz tega ali onega. To je tudi jedro nauka o metodi etimologije, ki ga daje Whitney v svoji knjigi (glej op. ¹⁵).

Iz nemške besede *Pflug* je nastal naš *plug*. V slovenski rabi ni navada, da bi dva taka glasova kot sta frikativ „f“ in alveolar „l“ stala skupaj, ker jih naš jezik ne more izgovarjati. To lahko dela nemški govor. Zato je naš jezik to kombinacijo vokaliziral. Vokalizacija je sploh strukturalna posebnost slovenskega jezika in govora.

Fundamentalna slabost dokazov, ki jih navaja g. Jeza, leži v tem, da on ne priznava niti pra-slovanščine niti indo-evropsčine. S tem ni rečeno, da bi on trdil, da teh prastopenj ni, temveč je njegovo nepriznavanje nepoznanje dejstva, da so si jeziki indo-evropske ali indo-germanske družine tem bolj sorodni, čim dalje v zgodovino gremo. Kaj bomo rekli ob naslednjem primeru, iz katerega jezika izvira slovenščina?

V nekem angleškem evangeliarju iz 9. stoletja se nahaja mesto,

kjer izgubljeni sin svojemu očetu skesano takole govori: „iĉ ne eom wierthe that iĉ be: o thin sunu nemned“. Ta stavek je silno lep. Ako ga analiziramo, imamo najprej zaimek iĉ-jaz. V sami angleščini kasnejših časov je ta oblika izginila, toda s sabo so jo vzeli angleški emigrantje, ko so odšli v 16. stoletju v Ameriko in jo rabiyo še danes govori v Carolinah, Alabami, Georgiji, Kentuckyju in drugod. Tam se ljudsko govori: „Ajĉ“ in „Ajk“. To seveda ni nič čudnega. Na jugovzhodnih pobočjih Appalachian Mountains ležeče vasi so nemške in tam se je še do nedavnega govorilo v nemščini iz časov *Martina Luthra*!

Sledi nikalnica ne in enklitične stave glagola sem; *ne eom*. Diši po slovenskem nisem, kajti sodobno angleško je: I am not. V nekaterih slovenskih dialektih sem še pred vojno slišal: „ne sem“. Zdaj *wierthe*. Ta *wierthe* je za naše slovensko: vreden. To je stara oblika, ki izvira s svojim korenem iz indo-evropske faze. Slovani oziroma bolje: Slovenci je ne izgovarjamo tako, temveč potem metateze ali premene: vreden. Premena je še danes živa na Koroškem, če je tudi na Gorenjskem, ne vem, pred zadnjo vojno je bila: na glavi je bilo (Gor.) in je (Kor.) „na gvala“. Puška je pukša; čebela je bačewa; rdeča ruta je drača hadrca itd. Veznik *da* ne zahteva posebne pažnje, razen dejstva, da je v sorodu z grško fonemično obliko: theta. Bolj zanimiv pa je besedni red: Iĉ be:o. Iĉ smo omenili. V starinski obliki be:o pa vidim jaz aorist, ki ga pozna staroslovenski jezik in je vanj prišel iz grščine in skoraj čutim aspirant „H“*ž be ho*, bi bil. Spominja me na srbo-hrvaščino in na enako obliko v Brižinskem spomeniku. Na Zilji sem še leta 1946 zapisal aoriste: pogojnike:

Bb sb mb dawa pušalca kej,
Bb sb m te peljou u ta prvo Rej.

Človek strmi nad lepoto jezika v tem sinovem kesanju.

Son je bilo tiste čase „sunu“, toda tu ne bom raziskoval, če ni mogoče ta *sunu* v resnici dativ, to je tretji sklon v pomenu: „nisem vreden biti imenovan tvojim sinom“. In končno glagol *nemned*. Ta stoji za moderno angleško nominated, imenovan, toda pomen je drug: imenovati koga za kandidata. V pomenu *nemned*, kot ga rabi sin, je pa ta glagol izginil in nadomestila ga je vikingovsko-norveška oblika *to call*: v moderni angleščini se torej mesto glasi: „I am not worthy to be called your son.“ Iz starogermanske *wierthe* je današnje angleško *worthy*, nemško *wuerdig*. Paralelno pa iz indoevropskega *wierd*, staroslovensko *vred*.

Ali bomo spričo vsega tega rekli, da se je naš jezik razvil iz stare angleščine, ki nota bene: v 9. stoletju še ni bila niti jezik enotnega angleškega naroda?¹⁹ Rekel bi, da rajši upoštevajmo v takih primerih staro grščino in latinščino, predvsem pa pra-slovanščino, kot tiste izvore, iz katerih smo svoj jezik prejeli.

4. „V tistem času so vsi ljudje govorili en jezik“ (Sv. pismo, Genesis 11-13)

Pred nekaj leti sem pri maši v „Sacred Heart Church“ spoznal, da sem glede sv. pisma popoln ignorant. V berilu za tisto nedeljo je stala zgodba o zidanju babilonskega stolpa in v njej sem našel stavek, ki je v naslovu. „Ta Missalette,“ sem si rekel, „je pa meni prinesel v malen“ mlin). V nekaterih luteranskih prevodih sv. pisma in knjige Genesis sem našel tudi stavek: „...in ljudje so rabili iste besede“. V katoliških izdajah tega mesta ni in to je škoda, ker je mesto zelo važen vir za poznavanje najstarejših faz jezika.

Ker so ljudje govorili isti jezik in rabili iste besede, so se lahko med seboj sporazumeli in zaradi tega so lahko začeli misliti na izvedbo velikega projekta, kot je bil na primer stolp, ki bi segal do neba. Tak stolp je bil potreben za stanovanje in tudi zato, da jih Bog ne bi razmetal po svetu. Ilovice je bilo dosti in iz nje so začeli delati opeko in stolp graditi, prvi nebotičnik. Ravno tako je bilo na razpolago mnogo delovne sile. „Toda človek obrača in Bog obrne“: vse to Bogu ni bilo všeč. Ko je videl, kaj tem ljudem roji po glavi, je sklical svoje služabnike in jim zapovedal: „Zmešajmo jim jezik in razkropimo jih po svetu.“

In to se je zgodilo.

Dasi je pomen tega mesta v glavnem teološki: nobena stvar, začeta brez Boga, nima uspeha, je vendar v njem še druga dimenzija in sicer lingvistična: Če hočemo imeti razvoj jezika, je treba ljudi ločiti. *Pisec tega mesta je bil v zgodovini jezikoslovja prvi teoretični lingvist.* Kajti kaj pravijo o stvari moderni lingvisti? Natančno isto.

Jeziki nastajajo, pravijo, potom razpok, „fission“, v enem jeziku. Take razpoke so raznovrstne, toda najvažnejša je geografska: Kadar gre del nekega ljudstva na svoje in se loči od matice, začne ta del govoriti drug jezik, najprej dialekt, ki pa sčasom postane jezik. Ta proces lahko opazujemo najlepše na zgodovini evropskih jezikov. Iz prvotne pra-indo-evropske skupine so se kmalu ločile *pra-Germanska*, *pra-romanska* in *pra-slovanska*. V glavnem so ti stadiji že stadiji začetne diferenciacije ne samo jezika, temveč tudi same etničnosti. Kdaj se je ta diferenciacija začela? Čas gradnje babilonskega stolpa pada v dobo pred Abrahamom, to je pred ca. 1800 pr. Kr. Če bralec ne ve, kaj je bilo tisti čas pri nas, mu povem, da je takrat mostiščarska kultura na ljubljanskem Barju že presegla zenit. O tem naši lingvisti nikoli ne pišejo! Ker nič ne vedo. Zato je vsa lingvistika v resnici v oblakih.

Okoli leta 2000-1800 torej so ljudje govorili en jezik in rabili iste besede. To bi bila indo-evropska faza. Proti koncu te dobe so se pa začele gori imenovane diferenciacije, to se pravi: zametki za nastanek individualnih jezikov so bili ustvarjeni.

To svetopisemsko mesto je inspiriralo brez števila umetnikov vseh vrst in časov; od iluminatorjev srednjeveških rokopisov in slikarjev renesančne dobe in sledečega manierizma ter baroka tja do grafikov 15., 16. in 17. stoletja, ki so ilustrirali tedanje izdaje Biblije. Že sama bizarna ideja stolpa, segajočega do neba, je bila dovolj močen motiv, da so se umetniki neprestano lotevali istega predmeta in mu dajali vedno novo obliko.

Enako je pa ta vizija iz Geneze našla odmev v delih lingvistov in v skoraj vseh večjih razpravah in knjigah o nastanku jezikov se ta pasus omenja. Posebno aktualnost pa je dobil v lingvistiki moderne dobe, ki je prišla do istih zaključkov glede nastankov jezika in narečij, kakršne je nakazal Bog v svoji odredbi, ko je stare Babilonce razkropil po svetu.

5. Umestna kritika

V svojih razpravah v Meddobju izraža g. Jeza tudi precej neugodno kritiko slovenske slavistike, kateri očita, da je v glavnem slavistika, ni pa lingvistika. To je mesto, kjer se z njim na celi črti strinjam, kolikor gre za naše slaviste in dodal bi tudi — za naše zgodovinarje. Zadnji primer grešnika, ki se izogiblje dolžnosti, poseči v to problematiko, je dr. Tine Debeljak. V „Ameriški domovini“ je pred nekaj leti objavil zelo informativen članek o novih teorijah o poreklu Slovencev, katere so vse povojnega datuma.²⁰ Njihovi avtorji osporavajo prav vse, kar se je dotlej trdilo o poreklu Srbov, Hrvatov in Slovencev. Beremo tudi nove razlage o starih Ilirih in Etrurcih in podobno. Vsa ta literatura je meni v glavnem neznana in to dokazuje, da so ljudje v Argentini bolje informirani nego mi, ki živimo v „najbolj razviti deželi sveta“ — vsaj tako bi nas nacionalna propaganda o tem rada prepričala.

Kriva seveda ni samo angleško govoreča ameriška javnost, krivda je tudi na Slovencih. Imamo tukaj skupino ljudi, ki poučujejo na univerzah, imajo svoje društvo in izdajajo svoje liste, toda o vsem tem ni v njih ne duha ne sluha. Imamo v Argentini revije, ki bi o tem lahko pisale, toda namesto tega je vse — tiho. Imamo tu list Ameriško domovino, ki bi imel dolžnost, nuditi bralcu še kaj drugega kot osebne slavo-speve in brezpomembne dolgovезne serije o vsem, razen o napredku vede po vojni, toda tudi na tej fronti je vse tiho.

V omenjenem članku pušča Dr. Debeljak glavno problematiko vsega vprašanja odprto in pravi, da samo informira bralca o tem, da pa sodbo o teh teorijah prepušča njemu, namreč bralcu. Zanima me, kako si more preprosti bralec ustvariti sodbo o takih rečeh kot so etnogeneza Slovencev ali problemi jezikovne odvisnosti slovenščine od drugih jezikov. Enako tudi njegov sin v sicer zelo talentirani razpravi v „Drugi vrsti“ pušča vprašanje, če nismo mogoče vendarle izšli in se razvili iz kakega germanskega plemena, odprto.

Toda imeli smo ljudi, na katere bi mogli Jezovo kritiko le s težavo primeniti. Imeli smo znanstvenike, ki so ta vprašanja reševali in vsak na svojem posebnem področju. Dr. Niko Zupancič, Mihael Markič, prof. dr. Karel Oštir in prof. dr. Peter Skok, dr. Jože Rus in celo dr. Henrik Tuma, so v svojih razpravah obdelovali probleme naše etnogeneze, paleontologije, paleolingvistike, naše prehistorije v edino pravilnih okvirih etno-slavistike, z obilnim citiranjem klasičnih in bizantinskih virov, o čemer pri naših oficialnih slavistih ni govora. Toda njihove razprave so ostale mlajšemu rodu in širšim krogom javnosti popolnoma neznane. Na drugi strani je pa med inozemskimi in zlasti nemškimi etno-slavisti težko najti človeka, ki ne bi obvladal poleg lingvistike tudi prehistorične arheologije, vsaj v tistem obsegu, ki je potreben za razumevanje prehistoričnih kontaktov naših prednikov. V vseh teh stvareh čaka mladi rod še veliko dela in svetujem etnologom v domovini, naj vržejo vse pridigovanje o potrebi družbene angažiranosti etnologije v ropotarnico in začno študirati etnogenezo in etnolingvistiko Slovencev.²¹ Velikanski korak naprej predstavlja razprava Andreja Pleterškega o zvezah med staroslovansko arheologijo Bleda pa med kasnejšo slovensko poselitvijo blejskega konca v času od 10. stol. dalje.²² V naslednjih vrstah si bomo ogledali samo eno izmed rano-historičnih ljudstev, ki je igralo važno vlogo v zgodnjih kontaktih Slovencev z Germani, in to so *Langobardi*. Značilno je, da avtorji novih teorij Langobardov sploh ne omenjajo ali pa njihov obstoj zanikajo. Tudi slovenski arheologi imajo v Langobardih primer še ne dovolj obdelane rano-zgodovinske kulture.

6. Langobardi

Enkrat proti koncu 3. tisočletja, verjetno pa šele v začetku 2. tisočletja, se je pra-germanska skupina ločila od indo-germanske ali indoevropske in je tudi v njej sami nastala „razpoka“: začel se je proces diferenciacije in individualizacije posameznih plemen, iz katerih so potem nastale posamezne historične jezikovne narodnosti. Od te pra-germanske skupine so se kmalu ločili Severni in Vzhodni Germani in šli vsak na svoje. Kot smo že zgoraj rekli, so bili kasnejši danski, angleški, norveški, nemški in švedski jezik prej samo dialekti pra-germanskega jezika. Ena izmed skandinavskih plemen so bili Langobardi, ljudje „Dolgih brad“. Medtem ko je večina severno-germanskih plemen ostala na severu, so Langobardi kmalu začeli iskati nove kraje. Premaknili so se na kontinent in se najprej naselili v severno-zahodni Nemčiji v okrožju mesta Lueneburg. Vsa tista pokrajina se še danes imenuje *Barden-Gau* (iz Langobarden Gau). Ozemlje obsega območje spodnje Labe (die Untere Elbe). Toda teh nemirnih ljudi ni vzdržalo tam, šli so zopet na pot, sledeč reki Labi do njenega izvira, proti jugo-

vzhodu. Sledove svojega bivanja so zapustili na nemških pomerijih reke, dalje na čeških, v Šleziji, na Slovaškem in v karpatskem bazenu, ki je severni del Panonske nižine. Tu so ustanovili svoje kraljestvo, ki je trajalo nekaj sto let. Ta njihova potovanja sledimo po zaslugi tiste vede, o kateri se Slovenskim slavistom in lingvistom nič ne sanja: prehistorične arheologije.

V Karpatskem bazenu so Langobardi prišli v stik s Slovenci, ki so tja penetrirali preko Karpatov in od tega časa je stik med njimi reden in tesen. Naši predniki tudi niso bili več na stopnji praslovanskega jezika, temveč se je že začela oblikovati naša slovenščina. Langobardi so bili edino severno-germansko pleme, s katerim so Slovenci prišli v stik preden so konec 6. stoletja zadeli na Bavarce in potem Franke. Njihovo kraljestvo se je raztezalo daleč na jugozahod in naša Gorenjska je videla njihove naselbine. Vprašati se moramo, kaj je pognalo vsa ta ljudstva na pot.

Glavni povod za te premike je bil razpad Zahodno-rimskega cesarstva leta 476. Rimska utrjena črta v Germaniji, ki jo imenujemo limes, je padla in ni bila več nobena ovira. Že prej so posamezni Germani služili v rimski vojski in dosegli celo čine generalov, na primer Stilicho. Ravno tako je propadla rimska obrambna linija v velikem kolenu Donave na Ogrskem, ki je mejila na Češko in Slovaško. Pot na jug je bila presta. V zvezi s propadom te črte na Donavi se je zrušil tudi obrambni sistem na našem Krasu in v severnem zaledju Jadrana. Kdor hoče spoznati resnično zgodovino naših krajev v tistih časih, mora poznati zgodovino teh utrdb.²³

Svojo roko pa so vmes imeli pri teh premikih tudi emisarji bizantinskega dvora, ki je prevzel oblast nad zapadno polovico. Bizanci je bil daleč, toda ni bil brez vpliva. Narobe, verjetno je spodbujal ta plemena, da so šla na pot, da bi na ta način z njimi ustvaril zagozdo zoper naraščajoči vpliv Frankov. Res so Langobardi leta 567 v službi Bizanca premagali germanske Herule, to je eno leto prej, preden so za stalno odšli v Italijo. Bralec se bo vprašal: Kaj ima vse to opraviti z našimi predniki? Odgovorim mu: Še prav precej.

Ko so leta 568 Langobardi odšli za stalno v Italijo, so svojo posest na Gorenjskem izročili v varstvo ali „trust“ Slovenom: Ako se ne bi več vrnili, ostane vse ozemlje last Slovenov. Vrnili se niso več. V Italiji so leta 572 ustanovili svoje kraljestvo s prestolnico v Paviji. V Italiji niso nastopali z rokavicami, temveč divjaško. V Padovi nižini so zadeli na Venete, ki so pred temi barbari zbežali na lagune ob Jadranskem morju ter tam ustanovili svojo naselbino *Benetke*. Tu vidimo lep primer slovenske „nove historiografije“. V „Ameriški domovini“ je pred leti trdil neki tak modrijan, da so dali Benetkam ime Slovenci. V Italiji je bilo razmerje tako, da so Rim, Ravenna in zahodna obrežja Jadrana ostala pod bizantinsko upravo. Leta 751 so Langobardi zavzeli Ravenno.

Dotlej se je imenovala ta pokrajina „Patrimonium Petri,“ to je spadalo pod jurisdikcijo Petrovega naslednika v Rimu, a je bila v sklopu bizantinske posesti. Ravenna se je imenovala Exarhat. Ko je Ravenna padla, je rimski papež poklical na pomoč Franke, ki so pod vodstvom kralja Pipina leta 754 Langobarde premagali, Ravenno zavzeli ter jo vrnili papežu, ki je na ta način obnovil papeško državo. Leta 774 je Karl Veliki definitivno premagal Langobarde in vse njihovo ozemlje vključil v frankovsko državo. Zato je prejel leta 80 iz rok papeža cesarsko krono. Po tem datumu je konec ne samo langobardskega gospodstva v Italiji, temveč tudi konec njihove etničnosti: asimilirali so se italškemu prebivalstvu.

Umetniško so bili Langobardi zelo nadarjeno ljudstvo, o tem pričajo najdbe iz grobov v Kranju (glej spodaj). V Italiji so zapustili celo vrsto umetniških spomenikov, od katerih je ostanek langobardske cerkve v Čedadu, znan kot „Tempietto“, najznamenitejši (sedaj pri cerkvi Santa Maria della Valle). Jaz osebno pripisujem Langobardom tudi mnogo značilnosti zgornje italijanske arhitekture, predvsem pa so nordijski elementi, vidni v zgornje ali severno italijanskem slikarstvu renesanse, najbrž dediščina Langobardske etnične kulture.

V letih 1901 in 1905 sta slovenska arheologa *Ivan Žmavc* in *Walter Schmid* — od teh je bil Walter Schmid od 1908-1912 kustos tedanjega „Deželnega muzeja“ (kasneje Narodnega muzeja) — odkrila v Kranju veliko nekropolo langobardskih grobov, obsegajočo okoli 700 pokopov.²⁴ Najdišče se je imenovalo „Na Lajhu“, to je „pri mrliču“ (iz nemškega d'e Leiche, truplo) in je bilo last Kranjske družine *Pavšlar*. Važnost grobov je zlasti v obilnem umetno-obrtnem inventarju, ki so ga vsebovali, v predmetih ženskega okrasja v vseh tehnikah. V času izkopavanja je prišlo v Muzej le malo predmetov. Po smrti svojega moža je pa gospa Pavšlar sklenila zbirko, ki je bila njena last, ker so bili predmeti najdeni na njeni posesti, prodati in je leta 1938 zbirko ponudila v nakup našemu Narodnemu muzeju. Z ravnateljem dr. Malom sva si zbirko natančno ogledala, jaz sem sestavil neke vrste katalog, naredil poročilo in potem sva zbirko tudi ocenila. Vrednost zbirke za našo kulturno dediščino je pa daleč presegala njeno tržno vrednost.

S pomočjo dotacije tedanje banske uprave pod banom *Dr. Markom Natlačenom* je NM potem zbirko kupil in to je bilo eno najpomembnejših dejanj NM v njegovi novejši zgodovini. Ravnanje gospe Pavšlar je bilo pravo nasprotje ravnanju vojvodinje-hčere *von Mecklenburg*, ki je po vojni bogato zbirko prehistoričnih objektov, katere je izkopala na našem ozemlju njena mati, poslala na dražbo v Zürich, kjer jo je kupil v svoji želji po senzaciji *Peabody Museum Harwardske univerze*.²⁵ Rezultat tega nakupa je ta, da je zbirka v teh letih propadla in ni bila nikoli objavljena, čeprav je bila odpeljana v Zürich leta 1933. Trdim, da niti tiste čase, niti kasneje Harwardska univerza, še manj pa njen

muzej, nista imela strokovnjaka, ki bi bil sposoben zbirko obdelati, zame pa na teh zavodih seveda ni bilo nobenega mesta na razpolago. V tem oziru je gospa Pavšlar pokazala zares velik patriotizem in tudi velik smisel za zgodovinsko pomembnost zbirke. Bila je kulturna žena. Vsa čast ji.

Kranjsko najdišče je pa važno tudi za poznanje razmerja med našimi predniki in Langobardi. Ako so Langobardi pri odhodu v Italijo odšli iz Slovenije, je naša Gorenjska tisti teritorij, kjer je večina zapustila Slovenijo. Sicer vemo, da je en tok Langobardov šel v Italijo preko Istre in da so z njimi šla tudi saška plemena, toda tamošnje migracije po viroslovni važnosti ne dosegajo Gorenjske. Pri zgodovinarju *Paulu Diaconu* se omenja kot leto odhoda letnica 568 in vse kasnejše kronološke številke se strinjajo s to, to se pravi: ji ne nasprotujejo. Kranjsko najdišče pa moramo povezati tudi z naslednjo arheološko postojanko.

Kranjski trgovec *Ivan Dolenc* je imel svojo weekend in lovsko kočo na *Gradišču nad Bašljem* pri *Pred dvoru*. Gradišče leži v južnem pobočju *Zaplate*, čokatega gorskega masiva vzhodno od kranjskega *Storžiča* (2147 m), ki spadata geološko še v sistem *Kamniških planin*, dasi sta bolj podobna *Karavankam*. Na Gradišče se pride iz kraja *Bašelj*, čigar ime samo dokazuje nekdanjo existenco tujega ljudstva. *G. Dolenc* je obvestil *Narodni muzej*, da je na terenu našel neke stvari, ki so stare, koliko, ni vedel reči. Odšel sem tja ter delal na Gradišču dva tedna s 4 delavci, da bi ugotovil, za kaj gre. Po dveh tednih sem delo zaključil zato, ker je presegalo moč enega samega človeka: potreboval sem geometra, risarja in tudi več delavcev, toda vse to je bila tedaj pesem bodočnosti. Moral bi imeti s sabo tudi protistrupe za ev. pike kač, katerih je bilo tam okoli mnogo. V koči sami sem zasledil kuščarju podobnega plazilca, o katerem nisem siguren, če ni bil škorpijon. Gradišče samo je ležalo na taki točki, da ga je segrevalo najhujše popoldansko sonce, od poldneva do večera.

V teku izkopavanja sem našel v rušnatem terenu, pod katerim je bila raščena skala, poznorimske novce, dalje langobardske okraske in končno staroslovenske obsenčne obročke, ter črepinjice keramičnih posod. Imeli smo torej tri sukcesivne plasti: rimsko, langobardsko in slovensko. Rimski novci so torej krožili med ljudmi še celo stoletja po razpadu države. O stvari sem poročal *prof. B. Sarii*, s katerim sva izmenjavala vse informacije in tudi zato, ker je bil on strokovnjak za poznorimsko vojaško zgodovino našega ozemlja. Takoj je rekel, da gre gori za utrdbo v langobardskem *limesu*. Po mojem mnenju je to točno: gori je bila najbrž stražna postojanka Langobardov, ki je imela nalogo varovati cesto *Carnium* (Kranj)-*Jezersko-Železna Kapla* na *Koroškem*, kjer so se nahajale nekatere langobardske naselbine.²⁶

V zapadni sekciji izkopanega terena smo odkrili zidovje srednjeveške zgradbe, v katerem je bilo okno, a se ne spominjam več, ali je bilo romansko ali gotsko. Kot vse druge moje notice so tudi te ostale v Ljubljani in od slovenskih komunistov in tam delujočih znanstvenikov ni mogoče pričakovati, da bi v takem primeru postavili kulturne interese nad partijske in osebno-oportunistične.

Ko je prof. Žontar začel sestavljati zgodovino mesta Kranj, me je naprosil, da bi zanj sondiral *Gradišče* na *Pivki* nad krajem Naklo pri Tržiču. Tam je on domneval sedež oziroma utrdbo nekega ministeriala. Prošnji sem se odzval, čeprav sem bil mnjenja, da bi to delo moral izvršiti Zgodovinski inštitut univerze, katerega je vodil prof. Milko Kos. Slučaj je bil podoben tistemu nad Bašljem: za eno osebo preogromno delo. Po enem tednu sem delo zaključil, zrisal okope, ki smo jih odkrili — risbo je profesor v knjigi objavil — in odšel v Ljubljano. Zaradi obupnega prenočevališča v kašči nekega kmeta, kjer so po meni ponoči lezli črvi iz kupov jabolk, sem zadnje dni z večernim vlakom odhajal domov in se z jutranjim vlakom vračal. Že takrat sem rekel, da to ni noben način, kako vršiti arheološko delo na deželi in tudi noben način, kako spoštovati arheologa, toda to v času mojega službovanja na Muzeju nikakor ni bil edini primer. Podobne stvari sem doživljal na Vačah, na Pijavškem, na Vinici v Beli krajini in še drugod. Med redke primere, kjer sem bil sprejet na civiliziran način, sta spadala *Janez Bobnar* in njegova sestra v Zgornjem Globodolu pri Mirni peči na Dolenjskem, ko sem odkrival nekropolo Latobikov.

Ko gledam danes po toliko letih nazaj na svoje delo na Pivki, bi rekel, da tu ni bilo postojanke ministeriala, temveč stražna točka omenjenega langobardskega limesa, ki je imela na tem mestu nalogo čuvati cesto vodečo iz Kranja (Carnium) čez prelaz Ljubelj na Koroško. Langobardi svojega limesa niso utrdili s takimi fortifikacijami kot so Rimljani svojega na Krasu in Notranjskem, ker jim je primanjkovalo delovne sile in tudi denarja; njihovo bivanje tu je bilo sorazmerno kratkotrajno. Gradišče na Pivki zasluži, da se temeljito preišče, ker sem v nasipih našel mnoge malte.

V teku službovanja na Arheologiji Narodnega muzeja v Ljubljani sem imel priliko, videti še dvojce gradišč, o katerih so kmetje poročali, da so „ajdovska“. Prvo je bilo pri *Sv. Lovrencu nad Polhovim Gradcem*. Našel sem samo okope, toda to ne pomeni, da tam ni bilo nič. Drugo je nad *Brezovico pod Ljubljano*. Iz vsega zaključujem, da je treba langobardski dobi pri nas posvetiti več pozornosti, kot je je dobila doslej; ker sem bil na Arheologiji za vse oddelke sam, je bilo to zame izključeno, danes pa Narodni muzej v Ljubljani razpolaga z zadostnim številom

osobja, da to lahko store. Predvsem je tudi treba nanovo analizirati vso zbirko langobardskega materiala v Muzeju.

Ako dve ljudstvi živita dalje časa v ozkem sosedstvu, kot so Slovenci in Langobardi, ni čudno, da nastane med njima še kaj več kot zgolj arheološka istočasnost. Dejstvo, da so pred odhodom v Italijo izročili Kranj in ozemlje našim prednikom v varstvo, kaže, da so bili odnosi zelo prijateljski. Ko sem l. 1931 pisal dotično poglavje za *Vodnika po arheologiji Narodnega muzeja*, sem postavil trditev, da so kranjsko naselbino uničili naši predniki.²⁷ To je bilo leta 1931. Leta 1979 je moje stališče obratno. Računati moramo s tem, da so se pripadniki obeh ljudstev med seboj tudi ženili in možili. V zgornje-italijanskih muzejih sem našel celo vrsto staroslovenskih ženskih okraskov, ki so verjetno bili last takih Slovenk, ki so s svojimi Langobardskimi možmi odšle v Italijo, kajti o kaki masovni poselitvi severne Italije po naših prednikih ni govora.

Iz langobardskega jezika je poniknilo nekaj besed v slovenskega. Ena izmed njih je beseda *fara*, ki jo omenja tudi Franc Bezlaj, ljubljanski jezikoslovec.²⁸ *Fara* pomeni v nordijsko-vikinškem jeziku čredo, trop, skupino, družino — Farrörski otoki so skupinski otoki ali otočje. Toda ne smemo prezreti latinske besede *parochia*, ki pomeni isto in nas spet spominja, da so v najstarejšem času vsi ljudje govorili en jezik. Druga znana beseda je *gastaldija*; pomeni upravno središče ali sedež oblastnika nekega okraja, ki je bil zastopnik kralja. Najbolj znana naša *gastaldija* je bila Tolminska; njene urbarje je obdelal prof. *Milko Kos*; važna je *gastaldija* zato, ker kaže, da se je ta administrativna oblika ohranila še v dobi, ko ni bilo več nobenih Langobardov pri nas. Ako imamo v našem jeziku še mnogo drugih besed, ki spominjajo na nordijske in norveške, je dobro, če pogledamo najprej k Langobardom, ki so bili severno-germansko plemo; te izposojenke pa ne pomenijo, da so se naši predniki asimilirali Langobardom, ali celo iz njih izšli, temveč to, da je močnejši element jemal na posodo pri njih in po tem procesu v Italiji so Langobardi kmalu izginili. Močnejši element so na vsak način bili naši predniki.

Dasi ni še vse jasno, je vendar zgodovina Langobardov tudi v pisanih virih znana in med temi sta dva, ki sta posebno važna: prvi je spis *Origo gentis Langobardorum*, ki je nastal okoli leta 650 po Kr., drugi pa je deloma odvisen od tega, a ima mnogo samostojnih dodatkov in ga je napisal mož, ki ga poznamo pod imenom *Paulus Diaconus*, *Historia Langobardorum* I. V tem delu so važni podatki za slovensko naselitev zgornje Koroške in vzhodne Tirolske. Langobardska prisotnost je torej dejstvo in če jo neki avtor, ki je zadnja leta pisal v „Ameriško domovino“ članke o naši etnogenezi, omalovažuje in tudi negira, je to v nasprotju z zgodovinskimi dejstvi.

7. Kozolec, smuči in ameriški Norvežani

Za provenienco naših prednikov iz Skandinavije naj bi govorili tudi elementi naše ljudske materialne kulture kot so smuči in kozolec. O obeh teh dveh tipih se lahko reče, da nista etnično diagnostična in torej nista zanesljiva. Kozolec je v bistvu naprava za sušenje pridelkov in kot taka spada v vrsto naprav, ki jih imenujejo etnologi „elementarne misli človeštva“ (Bastian: „die Elementargedanken“). Te priprave se pojavljajo povsod, kjer habitat zahteva tako obliko sušenja in onemogoča druge. Kjer je treba sušiti travo, je obešanje na take drogove, ki jih nosijo pokončni stebri, ali leseni ali kamniti, naravno. Severovzhodno-sibirski plemena, ki živijo ob velikih rekah in se hranijo v glavnem z ribami, suše na takih reštah ribe. Seveda so to precej primitivne oblike, toda ne pozabimo, da je v naših planinah polno natančno takih „kozolcev“ in za sušenje sena na kakšni Turkovi planini v Vratih že zaradi kratke tople sezone ni smotrno postaviti kozolec tiste komplicirane oblike, kot jih imamo v Bohinju, temveč preprosti sibirski tip. Resnica pa je, da so naši ljudje sčasoma dali kozolcu zelo umetno zunanjo obliko. Kot vsi narodi, ki živijo v krajih kjer je zadosti gozda in lesa, so uživali v obdelovanju lesa in gradnji lesenih objektov, kot so ravno kozolci, kašče, sušilnice, strehe hiš in podobno, da ne govorimo o stanovanjski koči kot taki. To, lastnost delijo naši predniki oziroma delimo Slovenci z vsemi drugimi gorskimi in gozdnatimi ljudstvi, kot so podkarpatski Rusi, Slovaki, Huculi, Skandinavci, Avstrijci, Nemci in Švicarji.

Kozolec je bil predmet več obdelav, med njimi je najbolj znana monografija, ki jo je napisal prof. *Anton Melik*. Po drugi vojni je izdal posebno knjigo o njem arh. *Marjan Mušič*, ki pa je šel v svojih risarskih fantazijah in projekcijah tako daleč, da je od samega etnografsko-umetniškega kozolca ostalo v knjigi le malo. Mušič se je navdušil nad kozolcem samo estetsko in še to samo risarsko-estetsko: njegove risbe so linearne abstrakcije kozolca v slogu post-Plečnikove dobe.²⁹

V isto vrsto elementarnih misli spadajo smuči. Monografično je naše bloške smuči obdelal *Boris Orel*, prvi povojni direktor etnografskega muzeja v Ljubljani. Smuči in krplje poznajo tudi indijanska plemena Severne Amerike. Na Blokah so smuči služile kot prevozno sredstvo v hudih, snežnih padavin bogatih zimah. Smuči kot športno pripravo je zanesla k nam seveda zimsko-športna industrija, toda ne brez aktivnega sodelovanja slovenskih športnikov. Med pionirje zimskega smučanja in alpinizma prištevamo naše ljudi kot so bili *Rudolf Badiura*, *Pavel Kunaver*, *Ivan Tavčar*, dr. *Josip Cerik* in drugi. Prve smuške skakalnice na svetu niso zgradili Norvežani, temveč Čeh in udomačen Slovenec inž. *Bloudek*, ki jo je postavil v Planici. Res je seveda, da so prve rekor-

de v skokih oziroma poletih odnesli Finci, Norvežani in Avstrijci. Da bi zaradi naših smuči in krpelj mogli trditi, da smo po etnogenezi Norvežani, je nemogoča zamisel. Zastopniki teh nazorov bi morali pogledati v našo predzgodovino, ter ugotoviti, če ni tam kakih predhodnikov teh priprav.³⁰

Usoda me je po vojni zanesla v *Manitowoc*, majhno mesto v srednje-vzhodnem delu države Wisconsin. Mesto leži ob jezeru Michigan in je igralo važno vlogo v zgodnjem izdelovanju skunerjev (schooners). Jedro prebivalstva tvorijo v glavnem in po kronološkem redu: Nemci, Norvežani, Čehi, Poljaki in za njimi druge narodnosti. V vsem tem okrožju ni niti enega Slovenca, samo v mestu Two Rivers sem srečal Slovenko iz Horjula, poročeno z možem Irish-Scott provenience. Manitowoc sam je bil ustanovljen kot mesto šele leta 1845. Medtem ko so ostale narodnosti našle zaposlitev v poklicih suhozemske kategorije, so Norvežani delali na gradnji skunerjev, pluli po Velikih jezerih in oskrbovali svetilnike v lukah in na rtičih v jezerih, nekatere še danes. Norvežani so *maritimno ljudstvo*, ki plove po ladjah ne samo na Velikih jezerih, temveč tudi na oceanih. Edina podobna južnoslovanska rasa marinerskega značaja so Dalmatinci in obalni Hrvatje, mogoče tudi Istrani.

V svoji tradiciji imajo Norvežani slavnega predhodnika v *Leifu* Ericksonu, ki je okoli leta 1000 po Kr. peljal svoje Vikinge v Ameriko in pristal v državi Massachusetts. O tem sem pisal v člankih o „Imenih naših jedi“.³¹ Več stoletij pred njim so Vikingi, divje pomorsko ljudstvo, napadli Britanske otoke in razdejali stare samostane, žarišča prve krščanske omike na Otokih. Z njimi je prišlo v angleški slovar veliko norveških besed; zgoraj smo omenili glagol: *to call*. Maritimna kri v teh ljudeh ne izumre. Še leta 1978 je *Lloyd Bergeson* odplul s svojo jadrnico iz Norvalle-a, Mass. proti Norveški, da bi našel dom svojih prednikov, ki so okoli 1852 odpluli iz Stavangerja v nasprotni smeri v Ameriko. Jadrnica je bila dolga 40 čevljev in za plovbo je rabil 32 dni, sam. Zdaj namerava napraviti spet tako pot in sicer proti otoku Bjärkoy v Troemsu, da bi našel dom svojega prednika, *Tore Hunda*, ki je bil Viking. Ta je živel pred 950 leti.³² Če mi kdo hoče dopovedovati, da smo mi Slovenci iz takega testa, pa naj gre za stare ali nove emigrante, ali za one doma, potem se moram temu samo smejati.

V Ameriki so Norvežani ukrotili Velika jezera. Tisti, ki so srečno prešli preko Michiganskega jezera in nadaljevali pot proti zapadu, so doživljali hude stvari. V jezeru Michigan je na stotine teh ljudi našlo grob v mrzlih valovih že ob prevozu. Oni, ki so šli dalje, so trpeli pod nadlogami bolezni, kobilic, indijanskih napadov, lakote in roparjev, in vsega tega ne bere človek v imigrantskih zgodbah Slovencev, ki so — milo rečeno — dolgočasne in monotone: prebereš eno in poznaš vse. Drugače je to pri Norvežanih.³³

V nasprotju z njimi je naš človek prišel v to „obljubljeno deželo“ iz krajev, kjer ni bilo takega pomanjkanja hrane kot je bil na Norveškem: če mu je zmanjkalo moke, je šel v gozd in nabral gob; če je bil priden, je redil kravo in imel mleko doma. Jeseni je lahko večer za večerom večerjal kostanj, kot smo ga morali tudi mi, mestni otroci, in ako je delal na kmetih, je dobil vsaj hrano, obleko in stanovanje. Tu je prišel v rudnike v Pennsylvaniji in v Minnesoti, na železnice v Pittsburgu, v tovarne v Chicagu in Clevelandu. Res je delal težko, toda na vsakem oglu je bil *saloon* in tam je po delu lahko pil pivo in čakal tobak. Ameriki ni naš človek vtisnil nobenega takega pečata kot so ga Norvežani.

Kot nadaljnjo etnično lastnost norveškega človeka je treba navesti umetno obrt. Na dolgih vožnjah po oceanih, ko se čas ni premaknil z mesta, je ta človek pletel iz vrvic ali drete okvirje za slike, košarice za lončke, cekarje za nakupovanje, dekorativne zavese in prte in še sto in sto drugih reči in to v tehniki, ki so jo baje izumili Arabci. Najprej so Amerikanci tej tehniki rekli „fancy knots“, „luštكاني vozli“, v 60. letih se je pa po zaslugi ameriških šol za umetnost in umetno obrt ustalilo ime: *MAc-RÁ-Mè*. Vdovi dveh takih mornarjev sta dali muzeju v Manitowocu, ko sem bil tam direktor, slike dveh ladij, kateri sta njuna moža uokvirila s takimi bordurami iz tako zvane „seine twine“ (dreta) v tehniki *màc-rá-mè*. Tudi ta tehnika je tipično maritimna. O drugih Norvežanih, s katerimi sem prišel v stik ali imel priliko gledati njihove darove muzeju, samo to. V Frankfortu, Mich., je *Captain Fridrickson* sam ustanovil cel muzej maritimne zgodovine Velikih jezer. Slovenci še do danes nismo bili sposobni ustanoviti najneznatnejši muzej, medtem ko ima vsaka druga narodnost, ki je prišla iz Evrope na cbale Amerike, svoj muzej.

V svojo novo domovino so ti Norvežani vzeli s sabo, kar so revnega imeli. Med prvimi darovi muzeju so bile leta 1957 na primer statve, ki so jih prinesli s sabo stari starši *Mrs. E. Stricksonove*, Valdars, Wis. Po njenih podatkih sem sklepal, da so statve najmanj iz srede 18. stoletja. Na njih je gospa tkala preproge iz raztkanih oblek, starih preprog in podobnih reči, kot so to delali Bosanci, ki so med vojnama hodili v Slovenijo in nabirali stare obleke in tepihe, istočasno pa zanje zamenjavali in prodajali izvršene preproge in tudi purane. Ni mi znana nobena razprava, ki bi bila doslej obravnavala ta način trgovine v stari Jugoslaviji, ki pa je bil zelo razširjen tudi v stari monarhiji.

Izmed norveških nacionalnih jedi sem našel zanimivo jed z imenom „lefse“, ki so neke vrste mlinci. Nanje so dajali nadev ribe lutefiska; to in druge ribe so preparirali s pomočjo pepelike. V Ameriki so lutefisk radi nadomestili z boljšimi nadevi, na primer s surovim maslom, marmelado in podobnim. Zanimivo je, da se je ta jed ohranila med emigran-

ti, ko pa sem hotel dobiti več informacije o njej v novejši turistični norveški literaturi, je nisem dobil, iz česar bi sklepal, da je doma ta jed nekako izumrla. V vsaki norveški hiši si lahko videl tudi pohištvo in drobne reči, kot lesene skodele, čaše in šatulje, poslikana v tehniki „Rosemaling“, ki sicer spominja na vzhodno-alpsko poslikavanje skrinj in omar, toda je od njega vendarle različna.

Ameriški Norvežan je bil zame zadnji dokaz, da se mi Slovenci nismo razvili iz te rase, četudi kakšne besede zvane v obeh jezikih slično. Toda te sličnosti izvirajo iz dejstva, da sta se naš in norveški jezik razvila iz indo-germanskega ali indo-evropskega in da imata zato oba jezika tudi celo vrsto besed, ki so sorodne in jih lingvisti imenujejo „cognates“ (iz latinskega cognatum), to je sorodniki ali sorodnice.

Ako je med tistimi Slovenci, ki so emigrirali v ZDA, kdo, ki bi zaslužil norveško medaljo in diplomu, je po mojem mnenju samo škof *Friderik Irenej Baraga*. Njegova drzna pot v čolnu preko Lake Superior bi govorila za drznega marinerja.³⁴ Spoprijel se je z divjino Gornjega jezera in njegove okolice, na drugi strani je pa položil temelje knjižni kodifikaciji jezika Očibwe-Indijancev v obliki njihove gramatike, ter leksikografski sintezi v obliki slovarja ter jim pisal prve knjige in moštvenke. *Izjeme pa potrjujejo pravilo.*

OPOMBE:

¹ Bibliografije pri slovanskih narodih so problem zase. V glavnem je človek navezan na tuje kompilacije. V poglavju O pradomovini Slovanov navaja **Herbert Brauer** tudi glavna dela, ki se nanašajo na problem najstarejše domovine vseh Slovanov, in to češka, poljska, ruska in francoska (Slavische Sprachwissenschaft I, Einleitung, Lautlehre. Sammlung Goeschen Band 1191/1189a. Berlin 1961, stran 31 sl.). Istotam navaja tudi literaturo in o slovanskih sosedih kot so Balti, Finci, Skiti, Iranci in druge narodnosti. Na nov način je obdelal poglavje o nastopu Slovanov na svetovni pozornici **Karl J. Narr** v izredno priročnem in preglednem delu „Abriss der Vorgeschichte“, v seriji „Oldenburgs Abriss der Weltgeschichte“, Verlag Oldenburg, Muenchen 1957. Novost njegove metode obstoji v tem, da se ne izgublja v tradicionalnih pregledih, temveč da v okviru posameznih dob splošne predzgodovine pove, kdaj in ali se v dotični dobi že lahko govori o Slovanih. Na strani 71. 7-8 na primer piše, da v dobi 800/700-500/400 pr. Kr. v prostoru med Baltikom, Lužiško kulturo in Pontskim prostorom na zemljevidu ni drugega kot bela lisa. Izvajati slovansko kulturo iz Lužiške ali iz kulture Zvončastih čaš je znanstveno nemogoče.

Arheološko tudi v dobi 500/400 do Kristusovega rojstva Slovanov ni mogoče zaslediti, pač pa da je na podlagi analize rečnih imen mogoče domnevati, da je bila pradomovina nekje med velikim kolenom Visle in Buga in da so se od tam kasneje premaknili v območje reke Dnjepr. Beseda „arheološko“ pomeni, da nimamo v teh dobah nobenih arheoloških ostalin, ki bi jih mogli pripisovati Slovanom. Jasni pa se začne v sledeči dobi, ko se na vzhodu pojavijo slovanska plemena, toda so večinoma v območju vzhodno-gotske dominacije. Nato si jih podvržejo Huni in šele po razpadu

hunskega cesarstva začno Slovani prodirati v večjih sunkih proti zahodu. Pri vsem tem pa gre zaenkrat šele za Slované in ne že za Slovence. Toda prisotnost hunske in vzhodnogotske nadoblasti pojasni tudi prisotnost teh in takih elementov v slovenskem jeziku. To delo vsakemu priporočam.

² Bil bi že skrajni čas, da bi ljudje v domovini zbrali spise Davorina Trstenjaka o Slovanih, Skitih, Antih in Venetih in tudi ostale ter jih dali v kritični izdaji na svetlo. Isto velja tudi za Žunkoviča. Tudi ne bi škodilo, če bi se nekdo lotil bibliografskega pregleda člankov, ki so izšli v „Ameriški domovini“ in doma in ki vežejo naše prednike na primer na Etrurce. Te teorije so sicer nevzdržne, toda kažejo, da ljudje sami iščejo odgovorov na taka historična vprašanja. Take bibliografije bi prihranile posameznim piscem mnogo časa in dela.

³ Dr. Tuma je večino svojih spisov objavil v „Planinskem vestniku“ in nekaj tudi v samostojnih brošurah. Tudi njegovi spisi bi zaslužili kritično izdajo.

⁴ Za slovenska dela, nahajajoča se v ameriških javnih, univerzitetnih ter muzejskih knjižnicah, je treba pogledati Wilsonov katalog knjig in revij, ki vsebuje podatke o vseh knjigah in revijah, ki so v USA na razpolago z natančno navedbo institucij. Za „Etnologa“ pa sem vedel zato, ker ga je Etnografski muzej pošiljal v zameno za publikacije, izdane od „Chicago Museum of Natural History“. Tudi „Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo“ se na ta način nahaja v kakih 30 ameriških univerzitetnih in muzejskih knjižnicah. „Society for Slovene Studies“ bi naredila dobro delo, ako bi prinesla v ta zamenjalni promet nekaj novih idej in tudi objavila v svojih glasilih od časa do časa nove pridobitve.

⁵ Kulturo teh plemen na Malajskem polotoku je raziskoval pater Paul Schebesta, SVD Mödling. O tem je napisal knjigo. On je bil sošolec prof. dr. Lamberta Ehrlicha, kateremu je podaril zelo lepo zbirko pigmejskega orožja, orožja in posodja, celo primere tkanin itd., in sicer za Ehrlichov Misijonski muzej v Ljubljani. Ob izbruhu vojne je dr. Ehrlich dal to zbirko v varstvo „Etnografskemu muzeju“, ker se je bal, da bi bila na njegovem stanovanju v primeru zračnih napadov lahko uničena. Zbirko sem dal takoj spraviti v zaklonišče.

Ker je nemško originalno izdajo v Zapadni hemisferi najbrž težko dobiti, zato opozarjam bralca na ameriški paperback „Habitat, Economy and Society“, by C. Daryll Forde. A geographical Introduction to Ethnology. A Dutton Paperback E. P. Dutton and Co. Inc. New York. 1963. Ker je to sistematičen pregled ljudskih gospodarstev, to se pravi sistematična etnologija ekonomije, zato so ti Pigmeji obdelani na prvem mestu v poglavju „Food Gatherers“. Pigmejski plemeni, živeči v teh džunglah, se imenujeta Semang in Sakai. Zanimivo je, da stanujejo Sakai-Pigmeji v pravokotnih kočah, katerih stene so napravljene iz lubja in tudi iz palmovih listov, in da imajo strehe na konceh „čope“ ali po koroško: „taphe“ iz slame. Velikosti so različne, toda v nekaterih kočah je stanovalo tudi po več družin. Vse koče pa so na kolih in torej dvignjene od tal, da varujejo prebivalce pred poplavami in divjimi zvermi. Evropskih primerov ni, ker bi v tem primeru avtor moral seči ponje v prazgodovino. Knjiga obsega obe Ameriki, Eskime in Oceanijo. Delo je prvič izšlo leta 1949 v trdo vezani izdaji.

⁶ Neki avtor je pred leti v „Ameriški domovini“ opisoval življenje starih Slovencev in jih imenoval „nomade“. To je nonsens. Če bi bili nomadi, ne bi živeli tam, kjer so.

⁷ O Slovanih je govor na ta ali oni način pri sledečih antičnih pisateljih: Herodotus, 5. stol. pr. Kr.; Plinij Starejši (23-79 po Kr., umrl ob izbruhu Vezuva v Pompejih); Cornelius Tacitus, ca 56-120 po Kr.; zlasti

govor o Venetih; Ptolemaes, 2. stol. po Kr.; Caesarius, 4. stol.; Cassiodorus ca 490-583 po Kr.; Pseudo-Caesarius iz Naciana, 6. stol. po Kr., brat Gregorija iz N.; Procopios iz Cezareje, ca 500 po kr.; Jordanes ca 555 po Kr., zgodovinar „Gotskih vojn“ bizantinskega cesarstva; Cosmographus Ravenatus, 17. stol. Kolikor se spominjam, se nahajajo ti avtorji tudi med viri naše stare zgodovine, ki jih je zbral prof. Dr. Franc Kos v „Gradivu Slovencev I.“ 1902 (Izdala Leonova družba v Ljubljani). Ta zvezek sem prodal leta 1954 University of Chicago Harpers Library za smešno nizko ceno; bolje bi bilo, da bi ga obdržal zase. Sploh sem uvidel, da je prodajanje pa darovanje slovenskih knjig ameriškim institucijam kot so univerze in njihove knjižnice jalovo delo in depasiran idealizem. V morju birokracije se za te stvari nihče ne zmeni, kaj šele, da bi ti bila taka dejanja pomagala najti napol primerno službo.

Osnovno zgodovinsko delo, ki v obilni meri uporablja antične vire in je za našo staro zgodovino važno, je Edwarda Gibbona „History of the Decline and End of the Roman Empire,“ v 4 zvezkih. Pri Harper Torchbooks, New York, je od tega znamenitega dela angleškega historika izšel kot poseben zvezek zadnji del, obsegajoč poglavja 36-43, in med njimi je tudi obravnava Slovanov. Ta zvezek je izšel v uredništvu J. B. Buryja, ni pa nikjer letnice.

Mojster svoje vrste je pa Bury sam in v odličnem delu „History of the Later Roman Empire from the death of Theodosius I to the death of Justinian,“ vol. I. II., 1958, Dover Editions, New York, obravnava zlasti v II. delu tudi Slované precej izčrpno. Doma si nisem mogel nikoli misliti, da bom kdaj v življenju ta dela imel sam v svoji knjižnici in to v angleškem jeziku. Toda skoraj pod mizo sem zlezal, ko sem v eni izmed razprav Jožeta Rusa v „Etnologu“ (med obema vojnama), videl, da Rus citira oba Gibbona in Buryja. To so bili res tiči, ti naši ljudje.

⁸ Za Viet Nam nimam nobenega znanstvenega pripomočka, pa ga tudi ne mislim iskati. Zanimivo je to, da so vojni korespondentje ta način obrambe pred sovražnikom ugotovili in opisali. Iz tega sledi, da je včasih potrebno tudi znanstveniku iti v dnevno časopisje.

⁹ Dr. Petar Skok, Iz slovenačke toponomastike. Etnolog III, 1934, 51 sl. Uvodni stavek na strani 51 pravi: „Barje — teren nudio je starim Slovenom mnogo analogija sa njihovom prvotnom domovinom u Zakarpat-skim zemljama“.

¹⁰ Posebej poudarja prof. Skok, da slovenska naselitev Barja ne nastaja na rimskih naseljih in popolnoma ignorira rimske ceste. Toda to nikakor ne izključuje pravilnosti moje domneve, da so stari Slovenci morali na ta ali oni način priti v stik s poznimi romaniziranimi potomci, ki so bivali ne samo na okoliških hribih, temveč tudi v območju Barja samega. Seveda to niso bili več čisti Mostičarji

¹¹ Glej Bibliografijo — Ložar, Druga vrsta III, st. 1-2, stran 10., štev. 106.

¹² Narodopisje Slovencev I, 1944, poglavje: „Pridobivanje hrane in gospodarstvo,“ strani 100 sledeče.

¹³ Ložar, o. c. strani 179-184.

¹⁴ V vsem tem kompleksu me osebno zanima dvoje: prvič, stara domovina in drugič, karpatski problem. Zadnji samo zato, ker si potovanje preko tega masiva predstavljamo precej preprosto; volovske vprege, na vozež žene in otroci, moški pa z gorjačami kot vozniki. Ne vprašamo se pa, ali so si na potovanju, ki je trajalo verjetno mesece in mesece, začasno postavili kakšne kolibe in predvsem, kje so grobovi, saj so na potu mnogi umrli. Taki grobovi morajo, oziroma bi morali biti zlasti na Slovaškem in

v severnem delu Ogrske. Za Langobarde nima nobenih naselij, toda v Kranju so zapustili nekaj stotin svojih grobov.

¹⁵ Natančne definicije tega, kar je etimologija, dobi bralec v vsakem slovarju jezikoslovne vede. Dobro pa je, da si predočimo, kar pravi o etimologijah eden starejših lingvistov 19. stoletja, William Dwight Whitney. On loči dve vrsti te vede, starejšo in mlajšo. Starejša je po njegovem mnenju površna. Vodila jo je površinska podobnost med besedami, brez ozira na bistveno različenost, ki leži na sličnosti — na podoben način bi naravni historik primerjal in klasificiral v en razred zeleno listje, zelen papir, zelena krila žuželk in zelene plasti mineralov; ni se brigala za izvore, odkoder je gradivo prišlo in ni — nakratko povedano — obvladala predmeta zadostno, da bi se videla metoda. Etimolog mora komparativno primerjati enako z enakim v okviru jezikovnih družin in v okviru historičnega razvoja. (The Life and Growth of Language. An outline of Linguistic Science. Dover Publications, Inc., New Haven, 1979. Stran 312 sl. To je nova izdaja dela, ki je prvič izšlo leta 1875.

¹⁶ Kar se literature o plugu tiče, nismo v nobeni zadregi. Moje navedbe so omenjene v tekstu. Za avstrijsko literaturo glej „Pflug und Ahr“ (Ložar Bibliografija, Druga vrsta III, števil. 1-2., stran 10, števil. 110). Izmed jugoslovanskih etnologov je o plugu največ pisal Rudolf Bratanič. Vsako referenčno delo o narodnih gospodarstvih in etnografiji ima obsežna poglavja o tem predmetu, na primer: W. Pessler, Handbuch der Deutschen Volkskunde I-III, Athenaion Verlag, Potsdam, da omenim samo to. Izredno dobro delce, ki nudi krasen pregled o predmetu, je paperback „Plough and Pasture“, The Early History of Farming. By E. Cecil Curwen and Gudmund Hatt. Collier Books, New York, first paperback edition 1961 (Hardcover 1953). Razen tega naj bralec pogleda v slovarje etnologije in etnografije. Priročen z dobro informacijo je Walter Hirschberg, Woerterbuch der Voelkerkunde. Kroeners Taschenausgabe, Band 205, Alfred Kroener Verlag, Stuttgart, 1965, sub voce Pflug, stran 335 sl. Razen tega dobi zelo dobro informacijo v paperbacku, navedenem pod gornjo op. števil. 6, na straneh 432-440.

¹⁷ Ko sem v letih 1945-1950 raziskoval kmečko hišo koroških Slovencev, sem zapisoval tudi govor naših rojakov in ena izmed drobtin je ta „mir“.

¹⁸ Citiram po knjižici Joseph Greenberg, A New Invitation to Linguistics. Anchor Books, 1977, stran 61. Natančna glasovna transkripcija tega

¹⁹ Vpliv latinščine v angleškem jeziku tistega časa je jasno viden v besednem redu in stavi enklitik v sinovi izpovedi. „Ič ne eom wierde“ je določeno v sorodu z latinskimi „Non sum dignus“ in ravno tako je slovenski besedni red drugačen kot novo-angleški: „Gospod, jaz nisem vreden, da greš itd.“ medtem ko je novo-angleški v prevodu: „Jaz sem nevreden.“ Dasi ne more biti dvoma, da je slovenski jezik enako kot angleški v tesnem sorodstvu z latinščino, pa ni iz nje izšel, kakor tudi Slovenci nismo potomci starih Rimljanov, dasi je na našem ozemlju bilo mnogo otokov, kjer so še v staroslovenskem času živeli romanizirani potomci državljanov starega Rima.

Angleški jezik je izredno zanimiv zaradi bogate historične jezikovne stratigrafije. Prvič se pojavi glagol „to call“ v angleškem jeziku v bojni pesmi, ki je nastala kmalu po bitki Maldon leta 993, v kateri so Angleži premagali Vikinge. Jespersen, ki je bil svetovna avtoriteta za angleški jezik, pravi, da so bili Angleži v enaki meri pripravljeni se učiti od Dancev, kakor se z njimi bojevali. Otto Jespersen, Growth and Structure of the English Language. Doubleday Anchor Books, New York 1955, stran 64.,

poglavje 59. O tej stratigrafiji glej tudi delo Simeon Potter. Our Language. A Pelican Original. Penguin Books, moja izdaja je iz leta 1976, prve izdano leta 1950. Na univerzi v Ljubljani sem se večkrat čudil, kako neki more prof. Kelemina predavati zgodovino angleškega jezika, seveda, bil sem takrat v tem pogledu nepismen.

²⁰ Ameriška domovina od 23. junija 1976. Naslov članka je: „Knjiga o skandinavskem izvoru Slovencev“ in sicer obravnava Jezovo knjigo: „O ključnih vprašanih karantansko-slovenske zgodovine“. Čas bi bil, da bi se nekdo lotil sestavljanja bibliografije tega, kar je izšlo na primer v „Ameriški domovini“, kajti to bi prihranilo avtorjem kot sem jaz, ogromno časa in truda.

²¹ O teh marksistično pobarvanih poizkusih, zavleči etnologijo v politiko in ekonomiko tako zvanega „družbenega sektorja“, se človek najbolje pouči v „Glasniku Etnološkega društva“ v Ljubljani. Glavni propagator te akcije je neki Slavko Kremenšek, profesor etnologije na Univerzi v Ljubljani. Po njem mora etnologija postati iztegnjena roka „družbenega sistema“ in mora prenehati biti znanstvena historična disciplina s svojim posebnim predmetom in posebno spoznavno-teoretično metodo. Svoje nazore je Kremenšek objavil v knjigi „Pogledi na etnologijo“, založila Partizanska knjiga, Ljubljana 1978. Na prvem mestu te knjige, ki je ena v seriji podobnih (neka druga je „Pogledi na slovensko slovstvo“), je njegov spis „Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli“, strani 9-65. Knjiga sama je zelo okusno tiskana, priročna in stavljena z istimi črkami, s katerimi je Jugoslovanska tiskarna leta 1922 stavila Stelazov „Oris slovenske umetnosti“. Ima tudi isti format. Etnologija, kot si jo zamišlja Kremenšek, v resnici ni nobena etnologija, temveč čisto navadna demografija in to je tisto, kar se danes zahteva od etnografov v Sloveniji. V tem oziru je te ideologe pohujšala ameriška demografinja Irene Portis-Winner, članica „Society for Slovene Studies“, ki je napisala knjigo „The Slovene Village Zerovnica“, katero ona smatra za zgled etnološke monografije.

Slovenski etnografi so se v to situacijo sami spravili. Njihova množica je človeku, ki je poznal medvojne razmere, naravnost nerazumljiva; večinoma so to sami deskriptivni etnografi in jih je daleko preveč za tako majhno ozemlje, kot je Slovenija. Tam je tudi preveč etnografskih muzejev. Ker pa so tu veliki kadri, zato družbeni načrtovalci seveda gledajo, kako bi te kadre zaposlili na tistih poljih, kjer manjka delavcev. In eno izmed teh so splošne reforme mestnega in ruralnega naselbinskega kompleksa kot so asanacije, analiza starih mest v smislu sodobnih populacijskih in gospodarskih problemov in podobno. V bistvu je vse to etnologiji tuje, ter spada pod sociologijo, socio- in ekono-urbanistiko, planiranje naselij v smislu nove družbene zasnove in podobno. Prave etnološke naloge so pa temu občestvu etnografov neznane in zato je tudi neupravičeno, da so staro ime „Etnografsko društvo“ spremenili v „Slovensko etnološko društvo“. Edini strokovnjak, ki se temu upira z močnimi argumenti, je akademik prof. Niko Kuret. Za zborovanja teh ljudi so značilne neskončne debate o stvareh, ki spominjajo na prepire epigonskih sholastikov o tem, koliko angelov lahko sedi na konici šivanke in podobno.

Maja leta 1974 je Irene Portis-Winner predavala na „Midwest Slavic Conference“ (kraja, kjer se je konferenca vršila, si nisem zapomnil), o možnostih za „research“ na področju antropologije v Sloveniji. To predavanje je izredno zanimivo v več ozirih in bi zahtevalo komentarje kakih strokovnjakov, na primer od „Society for Slovene Studies“, toda jih ni bilo. Meni se že upira, stalno kritično referirati na to, kar delajo drugi, zato porabim vselej tako priliko, da svoje kritike in nazore predočim v zvezah, ki zadevajo splošne teoretične osnove raziskovanja predmetov, o katerih govorim, ker se mi zdi to mnogo bolj koristno in metodično pravilno.

Portis-Winnerjeva najprej kaže, da slovensko etnologijo slabo pozna, ko trdi, da je etnološka veda v Sloveniji sorazmerno nova. Med viri, ki jih citira, na primer ni omenjeno „Narodopisje Slovencev“, njeno ocenjevanje „Etnologa“ je zelo površno. Revija se sedaj tudi imenuje „Slovenski etnograf“ in ne „Slovenski etnolog“. Med uredniki revije ne navaja pisca teh vrst in tudi ne omenja, da sem muzej etnografije med leti 1940-1945 vodil, jaz in da se je v tem času izdalo omenjeno „Narodopisje“, ki predstavlja mejnik v zgodovini te vede na Slovenskem. Izmed starejših delavcev ne pozna Matije Murka in njegove fundamentalne razprave o etnografski razstavi v Pragi leta 1893. „Etnolog“ ni nikdar izhajal pod uredništvom „Instituta za glasbeno folkloro“ pri Akademiji znanosti, temveč vselej v uredništvu in založbi „Etnografskega muzeja“. Toda to so detajli manjše razsežnosti. Bolj važni so načelni pojmovni momenti.

Tako na primer pravi, da je ameriška antropologija prepad med jugoslovansko etnologijo in sociologijo in da je ta bližja sociologiji kot pa tradicionalni etnografiji.

Bistvo vsega nesporazuma in nerazumevanja slovenske vede od strani Portis-Winnerjeve obstoji v dejstvu, da ona ne pozna razlike med najbolj važnima deloma te besede, namreč med besedo *etnos* in *antropos*. Ti dve besedi sta fundamentalno različnega semantičnega značaja in povesta, da etnolog ne raziskuje človeka kot človeka, temveč *etnos* kot *etnos*. V drugi instanci povesta ti dve besedi, da obstoji med evropsko raziskovano materijo pa med ameriško fundamentalna razlika, ki predstavlja tudi fundamentalne etnične razlike. Njena koncepcija antropologije je sorodna antropogeografiji, kot jo je zastopal pri nas prof. Anton Melik, na drugi strani pa demografiji, ne pa etnografiji in etnologiji. Različna etnična in jezikovna sestava evropskega prostora je tej avtorici popolnoma neznana in vloga lingvistike v etnoloških raziskavah se nikjer ne poudari. Namesto historično-etnogenetičnega principa leži pri Winnerjevi poudarek na *statističnih* raziskavah in ugotovitvah, ki so v glavnem sociološko-demografskega porekla. Za take vede seveda znanje jezikov ni potrebno, ker je v glavnem statistična metoda zadostna.

Najboljši dokaz za to zgrešeno naziranje in metodično nepravilna tolmačenja etnografskih dejstev je situacija etnografske kulture v Združenih državah samih. Po mojih dolgoletnih opazovanjih in izkušnjah na terenu samem sem prišel do zaključka, da Amerikanci za samo etnografijo in etnologijo kot tako *sploh nimajo posluha*, kajti kako si je mogoče razlagati dejstvo, da še do danes ti ljudje niso bili sposobni sestaviti atlas etnografskih krogov in tipov materialnih kultur v svoji lastni deželi in da so edino ameriški dialekti izmed vsega tako zvanega ljudskega življenja dobili svoj atlas in tudi strokovno zadovoljivo lingvistično-analitično obdelavo.

Slovenskim etnografom bi zato priporočal, naj se nikar ne oddaljujejo od evropskega koncepta etnologije in naj raješ pouče Amerikance, kadar ti delajo na evropskih predmetih, kako te tvarine adekvatno obdelati. Med primarne zahteve te obdelave pa spada natančno poznavanje etnolingvistike, to se pa ne pravi nič drugega kot poznavanje jezikov v poštev prihajajočih ljudstev, kajti kot smo zgoraj rekli, je v Evropi *etnologija etnologija*, to je: veda, ki se bavi z etničnimi kulturami, ne pa z antropološkimi. Akademik prof. Kuret bo naredil veliko uslugo razjasnitvi pojmov, ako bo zmešane nazore Slavka Kremenška prenehal imenovati „solata“, dasi so tudi to, in namesto tega spravil v jasno zavest etnografov in etnologov absolutno avtentične in v evropskih tradicijah utemeljene in preizkušene *osnovne pojme*, „die Grundbegriffe“, o katerih niti Kremenšek niti Winnerjeva ne vesta dosti.

22. Andrej Pleterski, „Uporaba arheoloških najdb in zgodovinskih virov pri srednjeveškem zgodovinskem raziskovanju (na primeru Bleda in raz-

voja tamošnjega Briksenskega gospostva“, „Zgodovinski časopis“, Ljubljana, 32, 1978, 373-396. Veseli me, da najdejo tudi moje skromne raziskave kot koristne.

²³ V starejšem času sta delala na tem **Anton von Premmerstein** in **Simon Rutar**. Glej literaturo v mojem Vodniku, Arheološki oddelek Narodnega muzeja v Ljubljani, 1931, stran 59. Med obema vojnama je pa delal na tem predmetu največ prof. **Baldwin Saria**. Po vojni delo nadaljujejo mlajši arheologi.

²⁴ Literaturo o tem glej v mojem Vodniku, stran 75-77. Razen Žmavca in W. Schmida sta pisala o tem tudi **Alois Riegl** in **R. Neumann**. K mojim izvajanjem o tem najdišču kakor tudi o Langobardih sploh moram pristaviti, da so zelo netočna, tako na primer trdim, da je bila kranjska langobardska ekspozitura v glavnem obrambna postojanka zoper Slovence in Avare. Toda razumeti je treba, da sem bil ob času pisanja tega „Vodnika“ na Muzeju šele 3 leta in mi ni bilo mogoče o vseh najdiščih in problemih vedeti vse in pravilno. Bilo je enostavno preveč materiala za tako kratko dobo priprave „Vodnika“.

²⁵ Vso zgodovino te zbirke in njene usode doma opisuje moja razprava „Predzgodovina Slovenije, posebej Kranjske, v luči zbirke Mecklenburg“ v „Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo“ (glej Bibliografijo v Drugi vrsti, III, 1979, stran 8, štev. 40).

²⁶ Svojega dela na Gradišču nisem nikoli objavil, pač pa sem 19. februarja leta 1940 o tem predaval v Radio-Ljubljana, Glej Bibliografijo 1. c. stran 9, štev. 66.

²⁷ Glej opombo ²⁴ zgoraj. Drugi vzrok za take napačne sodbe je bilo dejstvo, da so predzgodovinska in rimska najdišča zahtevala vso mojo pažnjo in čas.

²⁸ **France Bezljaj**, „Eseji o slovenskem jeziku“, Mladinska knjiga, Ljubljana 1967, stran 34. Bezljajevi „Eseji“ so na mnogih mestih zelo problematični, toda ne glede na to je knjiga ena najbolj zanimivih, kar jih je o tem predmetu po vojni izšlo, zbuja k študiju ter kaže mnogo novih prijemov.

²⁹ Arhitektura slovenskega kozolca. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1970. V knjigi je tudi angleški prevod.

³⁰ Prvi med nami je smučil in krplje omenjal **Valvasor** v svoji „Die Ehre des Herzogthums Krain“.

³¹ Glej Bibliografijo Ložar v „Drugi vrsti“, n. n. m., stran 10., štev. 106.

³² **Milwaukee Sentinel**, July 2, 1978. Ta primer jasno kaže, da je treba včasih pogledati tudi v ameriške dnevne časopise, kjer se često dobi zelo dragocena informacija. Ta je ena izmed njih.

³³ **The Immigrant Experience. The Anguish of Becoming American.** Edited by **Thomas C. Wheeler**. Penguin Books Inc. Baltimore, MD 1971. Vsako etnično skupino je obdelal drug avtor. Norvežane je obdelal pod naslovom: „Pioneers to Eternity“ **Eugene Boe**, strani 51-83. Po moji sodbi je to ena najbolj zrelih in strokovno pisanih knjig o imigrantskih usodah. Krasno čtivo, včasih pretresljivo.

³⁴ Baragovo vožnjo preko Gornjega jezera v „canoe-ju“ in v viharinem vremenu omenjam v članku o „60 letnici p. Bertranda Kotnika“ (glej Ložar Bibliografija, n. n. m., stran 10., štev. 79).

... junaka Malgaja!

Iz ljubezni do slovenske domovine so se borili in padali naši fantje - domobranci med rdečo revolucijo; iz ljubezni do slovenske domovine se je boril in padel v bojih za našo Koroško — ob koncu prve vojne — FRANJO MALGAJ.

Za šestdesetletnico koroškega plebiscita, ki se je izpolnila lani oktobra meseca, bi se radi spomnili tega junaka, katerega svetel vzor je bil tudi „dom braniti“, pa nam, žal, ni bilo mogoče. Prijatelji našega lista so nam omogočili, da to storimo v pričujoči številki. Iz zgodovinopisnih nagibov — varijante o nekaterih osrednjih dejstvih ali pa različnost virov — smo si nekajkrat dovolili zagrešiti napako ponavljanja.

Velja tudi pripomniti, da je Jože Košiček v ZBORNIKU Svobodne Slovenije 1959 o koroškem vprašanju in o Malgaju posebej že obširno pisal. Iz dveh razlogov se povračamo k temi: zapis izpod peresa Malgajevega brata Ivana je cel in dobeseden prepis — razen nekaterih prapopisnih popravkov — njegovega rokopisa, po drugi strani pa verjetno omenjeni Zbornik, če vzamemo, da je vmes dvajsetletna doba, marsikomur mladih bralcev ne bo tako dostopen kot pričujoča številka VESTNIKA. — Ured.

Mladost

O mladosti mojega pokojnega brata Franjeta ne morem mnogo poročati, ker takrat, ko sem se poslovil od doma in stopil v železniško službo, t. j. pred 60. leti Franjeta še ni bilo na svetu. Nekaj let pozneje, ko sem prišel na dopust, sem dognal, da se je število mojih bratov pomnožilo še za enega, ki je bil že tako velik, da je vznemirjal vso hišo. Nekaj let pozneje, to je bilo l. 1899. me je usoda zanesla v štare, kar je dobro vplivalo na bratsko razmerje med Franjetom in menoj. Že takrat je bil ta mali paglavec navdušen Jugoslovan. Zlasti ob vojni med Rusi in Japonci smo imeli velik užitek, ko se je Franjo s svojimi simpatijami postavil dosledno na stran Rusov in krepko odbijal domnevo, da znajo Rusi le propasti. To domnevo so namreč krepile vznemirljive vesti iz Port Arturja, ki niso kazale nikakšno razveseljevo upanje na napredek Rusov.

Ne morem trditi, da je Franjo kazal navdušenje za vojaški stan, to pa tembolj, ker je na graški univerzi študiral jus in se je pozneje nameraval na univerzi v Parizu specializirati v novinarstvu. Že v rani mladosti je bil Franjo navdušen sokol, ki je kar dehtel od razburjenja, kadar je hitel k vaji ali se je bližala kakšna sokolska prireditev. Oče je bil sicer stari

demokrat in zvesti privrženec starih tradicij, zato mu Franova usmerjenost ni šla v glavo. Vedno in vedno je tarnal, kaj še bo s tem fantom, če ne opusti svojih nazorov. Franjo je bil s svojo usmerjenostjo za petdeset let naprej in ker se nobeden ni dal prepričati, med njima ni moglo priti do soglasja.

Dijak

Napredni šentjurski dijaki so se shajali vrh Resevne, kjer so kovali bodočo Jugoslovansko državo in se posvetovali o načinu, kako naj bi strmoglavili Avstrijo in z njo vred vso nemštvo. Dr. Dolar, ki je bil profesor na celjski spodnji gimnaziji, mi je pri neki priliki zaupal, da so imeli prva leta tega stoletja težko stališče s študenti, ker so težko krotili njih prenasličeno narodno prepričanje.

Po smrti očeta l. 1912 je stopilo Franjetovo mladeniško življenje v novo razdobje. Zlasti ko so jerobstvo nad njimi poverili meni, se mu je to tako hudo zdelo, da je že pričakoval konec sveta. No, pa razen malih nesporazumov ni prišlo do večjih sporov. Čim je v Celju končal spodnjo gimnazijo se je ni prišlo do večjih sporov. Čim je v Celju končal nižjo gimnazijo se je zaradi neznosnih razmer na celjski višji gimnaziji bilo treba odločiti za kakšno drugo gimnazijo in tako je Franjo nadaljeval študije v Kranju. Tu je ostal samo eno leto in je študije končal v Pazin-u, kjer se je popolnoma naučil hrvaško in italijansko (Maturiral je na realni gimnaziji v Mariboru).

Ob počitnicah je Franjo rad prihajal k meni v Mürrzuschlag, kjer je našel mnogo razvedrila. Zlasti zgodovino, za katero se je zelo zanimal, mu je tukaj nudila mnogo snovi. Ob nedeljah in praznikih smo delali daljše in krajše izlete v okolico. Pri neki taki priliki smo se peljali na Semmering in od tod smo šli skozi Adlitrgraben v Schottwien. Ta trg leži ob državni cesti Dunaj-Trst in je imel takrat, ko še ni bilo železnic, važen položaj, ker se cesta od tod dviga preko Semmeringa na štajersko. Stopili smo v neko gostilno in prosil sem krčmarja, naj nam pokaže ono sobo, kjer je Napoleon ob potovanju iz Dunaja v Ilirijo prenočeval. Franjo se te sobe, ki se od časa bivanja Napoleona ni spremenila, ni mogel nagledati. Ravno tako se Franjo v Nürrzuschlagu ni mogel dosti nagledati v neki stari hiši stanovanja, kjer je cesarica Marija Terezija na potovanju proti jugu večkrat prenočila. Nekoč sva si s Franjetom ogledala tudi Dunaj in njegove zanimivosti. Slučajno sva prišla ob 10h. k veliki maši v Votivni cerkvi. Tisto lepo petje ga je tako prevzelo, da se cel čas ni gnil in o tem petju je še potem več dni pripovedoval.

Vojak

Po umoru v Sarajevu leta 1914. sem napravil preko Italije daljšo potovanje v Pariz in Belgijo. Ko sem se v začetku avgusta 1914 preko Inomosta in Beljaka vrnil domov, Franjeta nisem več našel.

Razmere v Nürrzuschlagu so postale neznosne. Franjeta so na vsak korak zasledovali tajni redarji in radi tega se je podal domov v Št. Jurij,

kjer so ga pa kmału vtaknili v vojaško suknjo in ga poslali v enoletno šolo v Deutsch Feistritz.

Nedolgo zatem je pri Gorici branil svojo domovino in zavoljo svoje hrabrosti so ga povišali v praporščaka.

Med najvažnejše dogodke, ki jih je v vojski doživel, spada zopetno zavzetje Monte Cebijia (M. Cebia) na Južnem Tirolskem leta 1916. Nad izgubo te važne točke so bili vojaški krogi v velikih skrbih in bivši poveljnik tega odseka je poklical vse oficirje k posvetovanju. Razodel jim je, da morajo na vsak način dobiti Monte Cebio nazaj. Oficirjem je dal proste roke, naj eden ali drugi poskusi svojo srečo. Dotični si lahko vojaštvo izbere po svoji volji. Franjo se je takoj ponudil in izbral nekaj znancev iz celjske okolice. K tej ekspediciji se je ponudil tudi neki Lah, ki je prej že napredoval do narednika, a so ga degradirali, ker je v Postojni okloftal nekega madžarskega sanitetnega praporščaka.

Franjo se je odločil, da izvede napad po polnoči. Noč je bila zelo temna in pripravljalo se je za dež. Lah je imel srečo, ker je kot prvi pobil nekaj Italijanov in zasegel strojnico. V nekaj trenutkih je bila vsa posadka pobita in Monte Cebio zopet v avstrijskih rokah. Vsi vojaki so bili odlikovani in Lah si je poleg odlikovanja pridobil znova čin narednika. Franjetu so pa predložili za podelitev zlate kolajne.

Vojaški dopust in preobrat

Ker je medtem zbolel, so ga poslali kot poveljnika v zdravilišve v Körtgas, kjer je našel nekega vojnega kurata, ki je kot Nемеc popolnoma obvladal slovenski, angleški, francoski in italijanski. Franjetu je ponudil, da ga nauči enega od teh jezikov in tako se je odločil za angleščino. S pomočjo vojnega kurata se je ta jezik precej naučil in angleščina je bila neprecenljive vrednosti, zlasti takrat, ko je angleški polkovnik Milles potoval po Koroškem.

(Pri neki priliki me je Franjo obiskal v Nürzruschlagu. Ko sva sedela v kavarni so prihajali oficirji tamkajšnje enoletne oficirske šole. Naenkrat pravi Franjo: „Glej ga, zdaj boš imel priliko seznaniti se z mojim najboljšim prijateljem. Predstavil mi je nadporočnika Wallanda, doma iz Konjic. (Pozneje mi je pripovedoval, da je bil ta Walland vse drugo, samo iskren prijatelj ne.) Ko se je izvršil tisti posrečeni napad na Monte Cebio, se Franjo ni mogel zjutraj pri poveljniku javiti, temveč je to storil Walland. Pa je uporabil Franjetovo odsotnost in javil, s kakšnim pogumom je zavzel Monte Cebio itd. Ko se je drugi ali tretji dan javil Franjo pri poveljstvu in mu popisal ves napad, ga je ta začudeno pogledal in vprašal, kako je to, da je o tem zavzetju poročal tudi Walland, je Franjo uvidel, da je sleparija vmes. Poveljnik je Wallandov naklep preiskal in takoj ugotovil njegovo sleparijo. Oficirji so že nameravali postaviti Wallanda pred oficirski častni svet, ki bi odločal, če se Wallanda degradira. Tu je pravočasno posegel Franjo vmes in prosil, naj se Wallandu prizanese in na ta način ga je rešil pogube.

Franjetov tovariš iz strelskih jarkov mu je iz prijaznosti napravil osnutek za plastičen odlitek njegove slike v profilu in neki Mueller je napravil dva izvoda. En odlitek so pritrdili na grobni spomenik, drugega pa hrani moja sestra. Iz grobnega spomenika je odlitek odstranila zlobna roka ob začetku nemške invazije leta 1941. Iz raznih namigov sklepam, da je zlobnež v št. Jurju dobro znana oseba, pač se je nobeden ne upa izdati! (se nanaša že na komunistično okupacijo — op. ured.)

Oesterreichische Illustrierte Zeitung je 31. marca 1981. prinesla sliko te plastike in pod njo kratko na sliko nanašajoče se besedilo:

L e u t n a n t M a l g a j

Kommandant einer Sturmtruppe, für vorzügliches Verhalten an der Südtiroler front mit der goldenen Tapferkeitsmedaille ausgereichnet.

V začetku preobrata se je France zaradi študija še zadržal v Gradcu, ker pa je le preveč kazal svoje narodno mišljenje in nastopal drzno, ni čuda, da so mu postala tla prevročja. Preostajalo mu ni drugega, kakor pobrati svoj kopita in jo peš odkuriti proti jugu. V Karlsdorfu, t. j. na tretji postaji južno od Gradca se mu je posrečilo dobiti primeren vojaški vlak in ko se je pomešal med vojake, je neovirano potoval do Celja.

Koroška

Med svetovno vojno se je Franc zelo zanimal za Koroške razmere. Ko mu je nekoč Andrej Oset razlagal krivice, ki jih prenašajo Koroški Slovenci, je Franjo rekel „Koroški Slovenci ne boste več dolgo trpeli, kajti Avstrija gre k svojemu koncu naproti in Jugoslavija bo rešila tudi Koroške Slovence iz nemških krempljev. Franjo se je živo zanimal za koroške razmere. Na Koroškem je večkrat opazoval razmere, govoril z delavci in kmeti; preklinjal je nemški sistem in nemško uradništvo, ki je ljudstvo tako omamilo, da večina nima narodnega ponosa.

Njegova želja rešiti Koroško se je kmalu izpolnila.

Dne 6. novembra 1918. je slavilo Celje svoj „narodni dan“. Celjski in okoliški Slovenci — okrog 20.000 ljudi — so priredili na ta dan veličastno javno manifestacijo za ustanavljanje se jugoslovansko državo. Isti dan je bilo sklenjeno, da se nemudoma odpošlje na Koroško dobro oborožena četa za obrambo slovenskih rojakov in osvoboditev slovenske Koroške. Prišel je čas, ko bi se naj za slovanske narode nehalo nemško in madžarsko jeroštvo. „Svoboda in združenje!“ Zdaj je prišel čas, ko bi se naj tudi Slovenska Koroška združila z ostalo slovensko in jugoslovansko zemljo.

Zasedba Dravograda

Poziv za odhod na Koroško je izdal poveljnik Sancin v sporazumu s celjskim Narodnim svetom in prvi se je javil v to četo moj brat Franjo. Dalje se je priglasilo v to četo 40 vojakov, nad katerim je prevzel poveljstvo Franjo. Ljudstvo jih je z viharim vzklikanjem občinstva in z godbo spremljalo na kolodvor, od koder soodrinil s savinjskim vlakom ob 6. zvečer proti Dravogradu, ki so ga zasedli ob 1h. zjutraj.

Na železniški postaji v Dravogradu je Franjo, odkar je stopil na koroška tla, doživel prvo navzkrižje. Postajni načelnik Domaingo se Franjetovim zahtevam nikakor ni uklonil in se je trdovratno branil vpeljati posebni vlak do Guštajna, šele ko mu je Franjo nastavil samokres in mu žugal, da ga ustreli, ako setakoj ne uklone, je Domaingo popustil in po nekaj minutah je vlak odbrzel v Guštanj.

Zasedba vse Mežiške doline

V Guštanju je Franjo začel nastopati ne le kot izkušen častnik, marveč tudi kot organizator in diplomat. Sestavil je seznam vseh zavednih občanov v Guštanju, Libelicah, Mežici in Črni, postavil je v teh krajih slovenske župane, zaprisegel nove orožnike, prejšnje nemčurje pa interniral, razglasil za vsó Mežiško dolino preki sod, zasedel svinčenj rudnik v Žerjavu in ves premog na Lešah ter ukrotil ropajoče rudarje. Velike težave je imel s prehrano. Ravno tačas je prihajalo mimo Prevalj mnogo madžarskih vojaških transportov, ki so bili vseskozi dobro založeni s živežem. Franjo je dal ta vlak v Prevaljah ustaviti in njegovi vojaki so Madžarom odvzeli, kar so ti imeli preveč. Seveda se niso protivili samo vojaški komandanti, temveč tudi postajni načelnik Medved.

Že prve dni, ko je Franjo zasedel Prevalje, mu je padlo v oči, da mrzlično nakladajo svinec, ki je bil namenjen v Avstrijo. Temu početju je Franjo napravil konec in na postaji zagrozil, da ustreli vsakega, ki bi poskusil poslati le eno kilo svinca čez mejo.

Medved je pošiljal inšpektoratu v Celovec vsak dan kakšno poročilo in se bridko pritoževal o krutem nastopu Franjeta. Navsezadnje je prometni referent Schlessinger napravil temu tarnanju konec in mu odgovoril: „Le potrpite in mirno prenašajte križe in težave. Tudi nam se ne godi bolje, ker nas v par dneh pričakuje isto presenečenje!“

(Mimogrede naj še omenim, da je bil Medved mariborski nemčur, a očé njegov šentjurski rojak iz Nove vasi.)

Zasedba Pliberka

V nekaj dneh je zasedla Franjetova četa, ki se je medtem pomnožila z okrog 30 Srbijanci in nekaterimi domačini na okrog 300 mož, Mežiško dolino, nato Pliberk (23. nov.) in za Pliberkom Velikovec (30. nov.). Iz Maribora je odrinila 15. dec. 1918. zvečer četa naših fantov na Koroško, ki je prispela v Sinčovo vas in zgodaj korakala v Velikovec.

V tem času je bil v Velikovecu že enoletni prostovoljec narednik Puncer. Franjetu je bil dobrodošel, ker je poleg vojaške službe opravljal tudi veljavno propagandno delo na Koroškem, zlasti je urejeval, in to do svoje smrti, list „Jugoslovanski Korotan“, ki je začel izhajati v Velikovecu 22. decembra 1918. Odgovorni urednik je bil moj brat Franjo.

V Velikovecu je imel Franjo mnogo dela, ker je po odgonu Slovincem nenaklonjenega okrajnega glavarja skozi 14 dni zastopal tudi okrajnega glavarja.

Zasedba Velikovca

Ko je Franjo zasedel Velikovec, je dal zaporedoma poklicati narodno nezanesljive mogotce. Poklical je tudi lekarnarja, ki je bil obenem tudi župan. Vojaka, ki mu je prinesel to obvestilo, ni hotel razumeti. Vojak je to javil Franjetu in ta ga je ponovno poslal lekarnarju z naročilom, da bo postavil strojnico pred njegovo hišo, ako se v 5 minutah ne javi. To je pomagalo, lekarnar je sedaj vojaka razumel in pohitel k poveljniku, ki mu je takoj odzvel župansko čast.

Napad v Velikovcu

Celovčanom nikakor ni bila po volji zasedba Velikovca po Jugoslovanih. Takoj prihodnji dan — v nedeljo popoldne — jih napadejo Nemci iz Celovca. Bilo jih je štiristo mož s topovi, strojniciami in avtomobili.

Okoli štirih popoldne prihrumijo pred mesto. Samo par minut, pa se je zbrala mala pa hrabra posadka in zastavila severozahodno stran, koder je grozil napad.

Parlamentar z belo zastavo, polkovnik Mülkert, se pripelje v avtomobilu do mitnice v celovškem predmestju in zahteva, da ga peljejo do poveljnika. Tam je nastopal zelo oblastno, ter stavi predlog, naj se jugoslovanska posadka prostovoljno umakne iz Velikovca čez Dravo. V tem slučaju jim Nemci pustijo orožje. Franjo seveda hladnokrvno odbije ta predlog in z bliskovito bistroumnostjo takoj tam vpričo zaseže štiri nemške meščane kot talce, da bi se nemško prebivalstvo ne udeležilo boja zoper Jugoslovane. Nato pelje mirno se pogovarjajoč, nemškega polkovnika spet do mitnice.

Nemci pa niso čakali izida pogajanja, ampak so prodirali po celovški cesti in obenem drli v bojnih črtah čez Vinograde in Kohlhof navzdol proti mestu. To razjari Franjeta in ogorčen zakliče: „Glejte gospod polkovnik! Medtem, ko se midva pogovarjava, prodirajo vaše čete na napad. Ali so to vojaki? To je banda! Ali veste, kaj se lahko sedaj vam zgodi?”

Ves bled in prestrašen odvrne polkovnik: „Čakajte, hitro jih zavrnem!“ Skoči v avto in se odpelje.

Boj se je pričel. Nemci streljajo s puškami in strojniciami in potiskajo od zapada in severa na mesto. Ta hrabra četa se drži izvrstno. Postavili so se ob zidani ograji proti zapadu, ob hišnih vogalih, polegli za cestni jarek in plotove. Par mož pa je zaneslo strojnico v stolp šentpeterske (šentrupertske?) predmestne cerkve in od tam uspešno sprejmejo Nemce, ki drviijo po hribih navzdol.

Streljanje traja kako uro. Nemci uvidijo, da je zastonj njih napor, pošljejo zopet odposlanca, nakar se boj prekine. Med preklinjevanjem in priduševanjem se umaknejo še tisti večer nazaj do Celovca. Imeli so šest mrtvih in več ranjencev. Hrabra mestna posadka pa niti enega ranjenca.

Prošnja za pomoč

Ta nepričakovani nemški napad na Velikovec je zopet pokazal, kako potrebna je bila naši posadki vojaška pomoč. Franjo je takoj po zasedbi

Mežiške doline prosil generala Maistra za pomoč, a ta mu je prošnjo zavrnil in se izgovarjal, da tudi njemu primanjkuje vojaštva. Hrvati so mu sicer poslali vojaški vlak z 250 možmi, z namenom da samo stražijo železniške postaje na progi Špilje-Radgona, a zloglasni Radić je poslal zaupnika za vlakom, ki ga je dohitel v Špilju in vojske nahujskal, da naj se uprejo, češ da so pripravljeni čuvati Hrvaško a ne Slovenijo in tako se je ta vlak zopet vrnil.

Potovanje po Koroški

Takoj po zasedbi Mežiške doline je Franjo preoblečen v kmeta potoval do Beljaka, da se prepriča, kakšno razpoloženje vlada po Koroškem do Jugoslavije. Na njegovo zadovoljstvo je ugotovil, da je ljudstvo Jugoslaviji bolj naklonjeno, kakor Italijanom. Takrat so namreč pričakovali, da Italijani zasedejo vse kraje do Beljaka.

Naivna Ljubljana

Vse to je Franjo pripovedoval v Ljubljani gluhim ušesom. Naposled je pregovoril Koroški klub, naj on poskusi svojo srečo. Takratni predsednik kluba Hochmüller mi je sam pripovedoval, kako so hodili po Ljubljani in niti eden od takratnih mogotcev jih ni hotel uslišati. Vsak je začudeno vprašal: „Kdo je dal temu Malgaju nalog, naj zasede Koroško? Najbolj poparil jih je pa sprejem pri Dr. Tavčarju. Sprejel jih je jako neprijetno in njihovo prošnjo odklonil z razlogom: „Vsa Koroška ni vredna kosti samo enega Kranjskega Janeza!“

„Der vindische Hund“

Kar se tiče Franjetovih ljubezenskih podvigov, so bili Nemci navidezno še precej človekoljubni. Izbrali so mu dve zali dekleti in ena od njih naj si osvoji njegovo srce. Nekega dopoldne sta se po celovski cesti pripeljali v elegantni kočiji dve čedni gospodični in pred mestnim poveljstvom sta zahtevali mestnega poveljnika Malgaja. Ta želja se jim je takoj izpolnila in z lahkimi koraki sta se prizibali v pisarno. Franjo je bil v prvem trenutku čisto presenečen, ker kakih obiskov ni bil vajen, a je kmalu obvladal situacijo. Kolikor je mogel, jim je v zbranih besedah na srce govoril in kmalu je zaslutil povod tega obiska. Povabili sta ga namreč na domačo veselico, ki „se bo vršila“ v neki gostilni na Celovski cesti. Franjo je obljubil, da „bo v nedeljo točno ob 3h na veselilnem prostoru“ in te obljube se je tudi držal. Povabil je še dva tovariša in vsi trije so se preoblečeni v kmete in dobro oboroženi odpeljali na kmečkem vozu do tam, kjer je rajalo veselje. Neopazeno so vstopili v gostilno, se vsedli kar med kmete in se zabavali z njimi. V veselem razpoloženju so lahko opazovali, kako so se nekateri sumljivo obnašali. Večkrat je pogledal ta ali oni skozi okno, kakor bi nekoga pričakovali in Franjo je slišal, kako so se spraševali „Birt der vindiše hunt nit polt kumen“. Da se tisti težko pričakovani „hunt“ nahaja že zdavnaj v njihovi družbi, o tem niti mislili niso (... polt kumen bald kommen.). Koj drugi dan je gospodični pozval na poveljstvo in nič hudega sluteč so se tudi odzvale.

Kako so pa bile upropaščene, ko jim je sporočil, da so dotični tolovaji zamudili ugodno priliko, ko bi bili lahko zaslužili tistih 10.000 kron, ki so bile razpisane na njegovo glavo.

Zasedbo Pliberka sem tudi jaz neposredno občutil. Čutil sem, da se moji stanovski tovariši že nekaj časa odvrtačo od mene. Vprašal sem revidenta Tropperja, kaj pomeni to ignoriranje. Dobil sem točen odgovor. Pravil mi je, da mu je pisal njegov svak Nawratil, ki je postajenačelnik v Pliberku, da „s takimi ljudmi kakor so Malgaji ni treba občeovati. Vaš brat je vpeljal v Pliberku običaje, ki spominjajo na turške čase... če izve za kakšnega novorojenčka, ga iztrga iz materinih rok, ga natakne na sabljo in se tako s sabljo nataknenim novorojenčkom na hrbtu spreha po Pliberku“. Ta bajka se je kmalu raznesla po celem gornjem štajerskem...

Spričo teh vesti se nisem mogel odločiti, kam naj se obrnem. Ko sem se novembra 1918 javil kot inozemec, sem na merodajnem mestu vprašal, ali naj takoj odrinem v Jugoslavijo. Čudno se mi je zdelo, da je generalna direkcija proti pričakovanju odgovorila na moj naslov, naj za enkrat ostanem na sedanjem službenem mestu in da je za mojo prehrano preskrbljeno. Kakor sem kmalu uvidel, je imela brzojavka še drugo ozadje. Dunajska direkcija je poslala k meni inšpektorja dr. Schillerja, ki mi je prigovarjal, naj ostanem v Avstriji. Da se mi bodobro godilo in za mene je pripravljeno dobro mesto, ki ga naj ne odklonim. Da jim je dobro poznano moje znanje v železniški službi in generalna direkcija me bo nagradila s hitrejšim napredovanjem v čin inšpektorja in po kratkem času potem še v čin višjega inšpektorja. Inšpektor Schierer je prišel pozneje še v družbi z meni dobro znanim inšpektorjem Gibale (?) in oba sta se potrudila pridobiti me za dunajsko direkcijo, kar pa sem dosledno odklonil. Resnici na ljubo pa moram po 30 letih izjaviti, da sem s to odklonitvijo napravil veliko neumnost. V novi domovini sem doživel bridko razočaranje... Pri deželni vladi v Ljubljani sta dva eksperta v železniški službi odrcjala primerna mesta vsem onim, ki so se javili iz Avstrije in so se nameravali preseliti. Tudi jaz sem se javil in po moji sposobnosti sem bil imenovan za obratovanje v Rogatecu. Tega mesta nisem dobil, ker sem po ovinkih zvedel, da je to imenovanje preprečil inšpektor Vučko, poznejši ravnatelj. Razočaranja so se vrstila kar zaporedoma, največjo pa sem dobil s predčasno upokojitvijo leta 1927. Sicer sem bil že v zadnji službeni stopnji, vendar mi je še manjkalo povišanje položajne stopnje in na mesto povišice je pa prišla upokojitev.

Nemci lažejo

Dne 16. januarja 1919 so se pričela pri deželni vladi v Gradcu pogajanja za premirje in za določitev začasne meje na Koroškem. Kot zastopnika ameriške misije sta bila navzoča polkovnik Miles in poročnik Kink. Pogajanja so trajala cel teden, t. j. do 22. januarja. Nemci so bili oholi in nepopustljivi, seveda pa so se tudi na naši strani zanašali na antantne obljube. Nemci so bili pripravljeni prepustiti ozemlje do Drave in bi bile morale naše čete izprazniti Velikovec. Major Andrejka je v imenu Narodne vlade zahteval

za mejo takratno bojno črto, ko je ravno pri Velikovcu segala preko Drave, ter izjavil, da je nemška zahteva, naj bi se umaknili čez Dravo nazaj, za nas žaljiva. Karavankin predor, ki ga niso mogli Nemci zavzeti, naj bi zasedle antantne čete, Velikovec, ki ga je tako žilavo držal Franjo, pa naj bi zasedli nemški orožniki. Končno sta se obe stranki zedinili za predlog ameriškega polkovnika Milesa, da bosta ameriška častnika prepotovala sporno ozemlje ter na podlagi svojih osebnih prizadevanj začrtala upravno mejo brez prejedica za končno ureditev. Po krvavih dogodkih v Mariboru, dne 27. januarja je ameriška misija došla v spremstvu dveh nemških strokovnjakov in orožništva na Koroško. Višja oblast je Franjeta pooblastila, naj misijo spremlja in mu strogo zabičala, naj na stavljeni vprašanja kratko in jedrnato odgovarja, a naj se ne spušča v nikakšne razprave. Nemcem ni bilo všeč, da je na meji Koroške vstopil v avto moj brat Franjo. V prepričanju, da ne razume angleško, sta se kmalu potolažila. Ta zavest jih je okrepila, zato sta kar na veliko grdila in zavijala dejstva. Franjo se je nekaj časa držal višjega ukaza in jih je mirno poslušal. Na veliko nevoljo nemških delegatov se pa ni mogel premagati in je začel v angleškem jeziku odrezavo odvrnati potvorbe. Zlasti sta opisala čisto slovenske kraje kot avtohtone nemške naselitve in Amerikanca sta uvidela, kako sta jih Nemca prevarala, zato sta polagala veliko važnost Franjetovim izvajanjem in njegovim kratkim in jedrnatim popisom tudi verjela.

Premeščen

Par tednov pred spomladanskim polomom je Franjetovo posadko zamenjala večja četa s starejšimi častniki, njega pa so poslali na oddih v Guštanj. Baje so mu na vodilnih mestih zamerili, ker je v svojem listu kritiziral antantsko cincanje in pristranost. Pa tudi nad njegovo samozavestjo so se nekateri zgledovali, ko je 1. dec. 1918 na svojo pest razglasil preki sod. Kmalu se je pokazalo, kako zelo bi bili še potrebovali Franjeta v Velikovcu.

Nemška ofenziva

Prišel je polom na celi črti. Vse je bežalo, da si reši življenje. Tudi Franjo je dobil ukaz, naj se umakne s svojo zvesto četico. Toda junak se je umikal strategično, da si je civilno prebivalstvo za hrbtom moglo reševati imetje in premoženje. Za Guštanjem in pred Tolstim vrhom je zadrževal cel dan veliko nemško premoč.

Smrt junaka

Kmalu pa mu je začelo primanjkovati streliva. Telefoniiral je v Dravograd in v eni uri je že pridrdral avto, ki je pripeljal municijo — žalibog prepozno, ko se je Franjo 6. maja 1919 popoldne okrog 14. ure plazil na svoji postojanki skozi vejevje, je v tem trenutku iz Guštanj skozi vejevje prifrčala krogla, zadela v ročno granato, ki jo je nosil okrog pasu, in ga usmrtila. Smrt je nastopila, po pripovedovanju očitvidcev, hipoma. Njegovim tovarišem ni bilo mogoče vzeti njegovega trupla s seboj. Mrtvi junak je obležal na mestu, odkoder so ga potem Avstrijci spravili v Guštanj

in ga na tamošnjem pokopališču pokopali, potem, ko so prej mrtvo truplo javno zasramovali in opljuvali.

Prekopen

Vopjaška uprava je v jeseni leta 1919 odredila pogreb in pokojnega so z velikimi častmi prepeljali iz Guštanja na domače pokopališče v št. Juriju pri Celju. Spored je bil razdeljen na tri dni. 24. oktobra popoldne je vojaštvo prepeljalo pokojnega do Dravograda in naložilo v vagon. Drugi dan dopoldne je bi vagon priklopljen k osebnemu vlaku Dg.-Cl. Na vsaki postaji se je zbrala množica ljudi, ki je izkazovala pokojnemu zadnjo čast. V Celju so krsto položili v okrašeni vestibil in naslednje jutro so jo položili na topovsko podstavko in jo po cesti prepeljali v št. Jurij, kjer se je 26. 10. 1919. ob velikanski udeležbi ljudstva vršil pogreb.

Na dan pogreba se je odkrila na rojstni hiši spominska plošča.

L. 1924 je bil povišan v kapetana.

General Maister mu je napisal himno „Malgaj“, ki je natisnjena v Ljubljanskem zvonu št. 6, l. 1923.

Pri čitanju pričujočega življenjepisa bralec ne sme pogrešati obstoj pamfleta, ki ga je Nerhnir Illustrierte Zeitung ponujala svojim bralcem. Začel je izhajati 29. julija 1937 s št. 30 in se nadaljuje do št. 36. O mojem bratu ne govori veliko. Popiše ga kot suhljatega, velikega človeka, slabotnega zdravja in mrkega obnašanja. Tudi o generalu Maistru ve nekoliko povedati, na veliko pač povečava polkovnika Hülgera. Kot deželni poveljnik Koroške v letih 1918—20 si je zadobil največje zasluge za zopetno pridobitev Koroške v majski ofenzivi.

Ivan Malgaj

JUNAŠKI BOJ PRED GUŠTANJEM LETA 1919

Dne 5. maja 1919 je dobil oddelek strojnih pušk Tržaškega pešpolka v Dravogradu povelje za odhod v Guštanj. Bilo nas je 32 mož in imeli smo 4 strojnice. Priključili smo se oddelku ameriških Srbov - prostovoljcev. Ta oddelek je štel 90 mož. Med potjo smo srečavali naše vojake, ki so v neredu prihajali po cesti iz Guštanja. Povedali so nam, da vztraja oddelek pod poveljstvom Malgaja pri Guštanju in da bi bilo potrebno, da v zvezi z njim zadržimo nemške čete, dokler se ne izprazni Dravograd.

Proti večeru smo se utaborili na griču pred Guštanjem. V trgu nismo bili. Namestili smo strojnice in razpostavili straže. Tako je napočil 6. maj. Na desni proti Guštanju je bil Malgaj s svojo junaško četo, na sredi na malem griču mi — Primorci s štirimi strojnicami, levo od nas pa oddelek srbskih prostovoljcev. Bil je krasen dan. Tri naše strojnice so bile razpostavljene po robu griča v primerni razdalji, četrta pa na sredini proti Guštanju.

Pričakovali smo sovražnika in nismo dolgo čakali. Ob 8 so se že bližali Nemci. Z oklopnim vlakom so se pripeljali od Prevalj proti Guštanju. Takoj, ko so se izkricali za ovinki, so otvorili hud ogenj. Neprestano so ro-

MALGAJ TRKA!

Ko majski ave
zapoje v guštanske dobrave,
izgloda se iz večnih ur,
zapušča tesni svoj Šentjur
in hodi gor v Koroški kraj
in trka v okence skrivaj:

O jaz ne spim,
le čakam čas
in čakam vas,
da gremo skupaj čez Šentvid
med brate našo Zilo pit.

potale strojnice, da smo se lahko le s kričanjem razumeli. Nemških strojnic nismo mogli niti prešteti. Vztrajni in junaški so bili naši vojaki. V najhujšem ognju in ko je streljala tudi nemška artiljerija proti našim postojankam, smo mislili, da je strojnica sredi griča izgubljena. Žal nam je bilo vrlih fantov, ki so srečno prišli iz tolikih front in bojev in ki bodo sedaj našli neizogibno smrt pred toliko premočjo. Ker smo bili napadeni od treh strani, je bila izdano povelje k umiku. Prej pa je bilo treba rešiti strojnice sredi griča. Z zadnjo municijo smo odprli hud ogenj proti nasprotniku. Medtem so naši fanti sredi griča poskakali drug za drugim iz kritja, vzeli strojno puško s seboj ter v najhujšem ognju drli navzgor po griču. Kdor je bil na frontah, si lahko predstavlja, kako je to brez vsakega kritja. Srečno so vsi prispeli na vrh, se vrgli na tla ter streljali, dokler je bilo še kaj municije.

Umaknili smo se v redu po griču navzdol in sicer v zadnjem hipu. Nemci so nas že skoro obkolili. Ko smo prišli na cesto, smo malo prej z avtomobilom pripeljano municijo pometali v vodo, da ne bi postala sovražnikov plen. In ravno tedaj so prišli z nasprotnega griča vojaki Malgajeve čete z žalostno vestjo: Malgaj je padel!

Na naše duše je padlo nekaj silno težkega in mučnega. Molče smo korakali proti Dravogradu. Slehernega je tlačila globoka žalost. Mislili smo pa tudi z bridkim občutkom: Nekaj sto takih ljudi, dovolj municije in hrib bi stal kakor granit... Vseh teh občutkov so bili deležni tudi srbski prostovoljci.

Ko smo prispeli v Dravograd, je bil že izpraznjen in ustavili smo se v Vuzenici, kjer smo čakali na povelje za ponovni pohod na Koroško. Čez nekaj tednov je pričela naša ofenziva in končala na Gosposvetsem polju. Spomin na junaka Malgaja nas je vodil na tej zmagoviti poti.

(Koroški Fužinar)

SMRTNI OGLAS

Prepis iz časopisa (črnoobrobjeni parte):

Na koroškem bojišču je žrtvoval na Tolstem vrhu pri Guštanju svoje mlado, nadebudno življenje dne 6. maja 1919 junak, gospod

FRANJO MALGAJ

jurist, nadporočnik celj. pešpolka, izdajatelj lista „Jugoslov. Korotan.“

Bil je med prvimi, ki so prišli po preobratu reševati nas, koroške Slovence, švabskega nasilja, prvi, ki je dne 6. novembra navdušeno pozdravljen vkorakal v Mežiško dolino ter v Pliberk in nato v Velikovec, ga hrabro in uspešno branil, dokler ni bil prestavljen v Guštanj. Čeravno po poklicu jurist, je bil vzoren častnik, ki je tudi svoj prosti čas žrtvoval narodni in vojaški naobrazbi svojih vojakov-tovarišev in zato našel povsod iskreno ljubezen in vdanost. Njegova brezprimerna osebna hrabrost in neutrudljiva delavnost je potegnila vse za seboj. Vojaki in prebivalstvo so gledali nanj s ponosom. Sedaj je padel junak ravno ob polletnici svojega prihoda na Koroško. Vse slovensko koroško prebivalstvo žaluje in prelija solze za svojim junaškim braniteljem. Junak Malgaj ne bo pozabljen med nami nikdar. Večni spomin mu ostane na Koroškem. Bratje, maščujmo njegovo smrt.

Za občino Prevalje: Franc Lahovnik

Za občino trga Guštanj: Franjo Frangeš

Za nar. svet in občino Pliberk: Dobršek in Gvajc

Za nar. svet in občino Dobrlavas: Krašna in Novak

Za nar. svet in občino Velikovec: Čarf in Košir

POHVALNO PRIZNANJE

(prepis)

Drugo vojno okrožje v Ljubljani — Povelje št. 10 — Ljubljana 13. jan. 1919 — Op. šte. 858

Poveljstvo II. vojnega okrožja izreka nadporočniku v rezervi Franu Malgaju, poveljniku voj. oddelka celjskega pešpolka za izredno hrabrost, za zasluge in neumorno pridnost ob priliki zasedanja Mežiške doline in upostavitve reda v tem okraju ter ob zavzetju in brambi Velikovca v času od 6. novembra do 6. decembra 1918 pohvalno priznanje.

Istotako gre pohvala za vzorno disciplino vsem pri tej akciji sodelujočim. To povelje naj se razglasi vsem podrejenim.

Za poveljnika II. vojnega okrožja:

Milan Ulmanky, l. r. podpolkovnik

ODLIKOVANJE

„U ime Njegovog Veličanstva Petra I., po milosti Božjoj i volji narodnoj Kralja Srba, Hrvata i Slovenaca Mi Aleksandar, naslednik Pre-

stola, na predlog Našeg Ministra Vojnog i Mornarice, a za zasluge stečene na Koruškem frontu odlikujemo Gospodina Franca Malgaja Našim ordenom Karadžorževe Zvezde sa mečevima četvrtim (IV) redom.

Aleksandar m. p.

F. A. No. 8372, 11. aprila 1920 godine — Beograd No. 1733/2 — 30. septembra 1926 god. u Beogradu — Kancelar Kraljevskih ordena Diviz. Dženeral: ... (podpis nečitljiv, m. p.) L. S. — Kancelarija Kraljevskih ordena.

IZ ROJSTNEGA LISTA FRANJA MALGAJA

Škofija: lavantinska

Rojstni dan: 20. novembra 1894

Krstni dan: 21. novembra 1894

Rojstni kraj: Hrušovec, štev. 2

Ime otroka: FRANC

Vera: rimsko-katoliška

Ime in stan očeta: Jurij Malgaj, železniški čuvaj

Ime in stan matere: Neža, roj. Črepinšek

Ime in stan botra ali botre: Antonija Kavčič, soproga trgovca, iz Svetega Jurija, štev. 37.

Ime in značaj krstitelja: Valentin Mikuš, coop.

Ime in stan babice: Marija Kukovič, kmetica, Hrušovec štev. 18

V pričevanje tega, tukajšnja rojstna in krstna knjiga, tom. XV., pag. 258, in župnijski uradni podpis.

Kn. šk. župnijski urad Sv. Jurij j. ž., dne 18. junija 1914

Pečat: Kn. šk. župnijski urad

Podpis: Val. Mikuš, l. r.

Sv. Jurij ob južni železnici

župnik

IZ PISEM V EMIGRACIJO — O MALGAJU:

„...včeraj sem prejela Tvoje pismo in priložen dopis, za kar se Ti prav lepo zahvalim, obenem pa ti sporočam, kar vem in kolikor imam podatkov... Sama sem Ti popisala dve strani, prepis iz časopisa „Koroški Fužinar“ od 1. 8. 54, ki izhaja v Guštanju — sedaj Ravne imenovanem — pa sem poslala na 3 1/4 strani pisarniške pole. Priložila sem 3 fotografije, Franjota v novi jugoslovanski uniformi ter prejšnji in sedanji spomenik iz Koroške... Če bi pisma ne sprejel v primernem času, mi sporoči, da Ti ponovno pošljem, saj imam kopije, le slik nimam več, ker sem Ti poslala zadnje izvirnike.

...Franjo je postal poročnik pod Avstrijo, mislim da leta 1917, ko je na Doberdobo zaslužil veliko zlato kolajno, ko je napadel italijanski bunker in ga zavzel. Pod Jugoslavijo so ga nazivali nadporočnik, kar pa še ni bil uradno, ker tega čina v srbski vojski baje niso imeli. Praporščak je bil naziv pred činom poročnik, po nemško mislim „Fähnrich“.

...Rojstnega lista nimam, pošiljam pa podatke, kot jih vemo z mamico:

Franjo Malgaj, rojen 20. 11. 1894 v Šentjurju pri Celju, zakonski sin Jurija in Neže Malgaj rojene Črepinjek. (Oče rojen 13. 4. 1844 v Šentjurju, po poklicu kmetnik pri železnici, umrl kot upokojenec v Šentjurju 19. 12. 1912. Mati rojena v Trnovljah pod faro Vojnik 16. 1. 1854, umrla kot vdova upokojenca v Šentjurju 27. 7. 1934.)

...Ivan Malgaj je umrl 30. 1. 1955 v Šentjurju, najstarejši otrok Malgajevih, ki je bil rojen 14. 10. 1874. Franjo je bil najmlajši sin.

Ob koroški ofenzivi maja 1919 ni dobil Franjo kljub prošnji od strani generala Maistra in njegovih, ko je bil osebno v Ljubljani, od tedanje Narodne vlade pomoči. Šele po njegovi smrti so z mobilizacijo in pritegnitvijo redne srbske vojske junija 1919 osvobodili skoraj vso slovensko Koroško, a prepozno. Plebiscit je bil tedaj neizogiben ob pogojih, ki so bili za Jugoslavijo skrajno neugodni. Od Koroške sta pripadli Jugoslaviji le Mežiška dolina in Jezersko.

General Maister je Franjota zelo upošteval. Govoril mu je na grobu v Šentjurju, pisal pesmi o njem... Poveljnik Šancin je govoril ob odkritju spominske plošče na rojstni hiši. Mislim, da je bil takrat (oktobra 1919) poveljnik celjske čete. Sicer pa niso o njem nič pisali tukaj... Na Koroškem je bila po Malgaju povsod uvedena slovenska uprava, menda tudi šola, kar je verjetno, ker so imeli slovenske učitelje.

...Rojstni list pa menda tam (v emigraciji, op. ured.) ni potreben. So se sicer tu zmotili in napisali dan 10. namesto 20. novembra. Zato hočejo dokumente. Tukaj niso tako natančni, kadar pišejo članke. Mamica pravi, da je bil Franjo pri Narodni vladi v Ljubljani pri dr. Brejcu, pa je od nekoga slišal, da ni cela Koroška vredna kosti enega Kranjca. Ko so mama prosili za podporo po Franjotu, so dobili odgovor iz Beograda, zakaj je pa šel, saj mu ni bilo treba. Mama niso dobili podpore za njim prav nič. Le kolajno so poslali, ko je bil odlikovan s „Karadžordževo zvezdo IV“.

...Ivo (Malgajev brat. — op. ured.) je imel celo mapo podatkov, je zbiral spiske iz časopisov, si hranil odrezke, pa je M... rekla, da te mape ni bilo in jo ona nima. Kaj je res, pa ne vem...

...Sporočam, da je Franjo dobil naziv „Faehrich in der Reserve“ (praporščak) 1. 8. 15 (Raeng Nr. 2190), da je imel naslov: k. u. k. Faehrich in der Reserve des Infanterieregiments Nr. 87 (to sem pripisala iz njegove nemške diplome-odločbe). Maturo je napravil v Mariboru 28. 11. 1914 pri Militaeroberealschule. Združenje slovenjegraških dijakov je prosilo k nam domov za dovoljenje, z dopisom od 28. 12. 1926, da si smejo nadeti svojemu društvu naslov junaka Malgaja. To smo jim dovolili.

Vencev na pogrebu iz Koroškega v Šentjur ob prevozu je bilo preko 50 in imam še nekaj teh napisov; mamica jih je prepisala iz trakov na vencih. Kot dijak je izdajal list „Študent“ glasilo slovenskega dijaštva v Celju,

Razgledi

Z NAŠIH POSTOJANK

ODBOR ZA SVOBODEN SVET. Februarja letos (1981) so ugledni pisatelji, časniki, znanstveniki, založniki in politiki številnih narodnosti v Londonu ustanovili družbo v obrambo duhovnih vrednot Zahoda. Ustanovna listina pravi, da je poglobitni namen odbora boj proti duhovni oslabeledosti, v katero zapada človeštvo pod vplivom kulturne levice, ter okrepiti vero v svobodno družbo. Mnogi brezmiselno sprejemajo trditve levičarske propagande, da je zahodna družba zgrajena na tlačenju lastnih ljudstev in izkoriščanju tretjega sveta; da je njena svoboda za posameznika in družbo žaljiva prevara in je zaradi tega ni treba vzdrževati. Odbor za svobodni svet bo take krive vere pobijal s knjigami, obveščevalnimi sredstvi, po šolah in

15. 12. 1911, pisan od njega rokopis. Je bolj smešen in ima nekaj pesmi, pisali so dijaki in razmnoževali kar v rokopisu.

...Pred tednom dni mi je dr. Svetina naročil, naj napišem življenjepis o našem Francetu. Potrudil sem se, da to željo izpolnim in ko sem mu ta spis izročil, je bil nad mojim delom tako prijetno iznenaden, da je skoraj iz stola padel. Doktor pravi, da dobijo življenjepis najprej koroški borci v Celju in ti ga pošljejo vojnemu ministrstvu v Beograd. V tem spisu sem tudi omenil, da so Franjetu l. 1923 postavili spomenik, ki so ga pri nemški invaziji porušili. Omenil pa nisem, da so predlanskim na istem mestu postavili spomenik padlim partizanom in z njim vred tudi Franjetu. (Odkritja tega spomenika se nisem udeležil, in ko so me vprašali, zakaj ne, sem odgovoril, da zato ne, ker so pri tem spomeniku vrgli vse v en koš. Razjasnil sem jim, da se je Franjo bojeval za Jugoslavijo, a partizani za komunizem. Nekateri so mojemu naziranju potrdili, a drugi so me hoteli podučiti v njihov prid.

...Dolg je članek Oset Andreja (brata Goriškega Franceta, ki je imel gostilno „Slatine“ v Guštanju pri izviru neke kisle vode in kjer je bil Franjo večkrat na obisku). Priobčen je v Koroškem Fužinarju 1. 8. 54, pa ima nekaj netočnosti in sicer: „Hišica Malgajevih“ ni na hrib naslonjena, je lepa hiša, ki sama stoji. Spominska plošča je bila na tej hiši odkrita leta 1919 in ne 1920. Franjo je bil deseti otrok v družini (ne peti od devetih otrok)...

...Da se spomniš, Ti povem otroke od naših doma:

1) Ivo; 2) Ferdinand, umrl 12 let star; 3) Peter, umrl v Zagrebu pri vojaki ob služenju roka; 4) Josip, umrl 23. 2. 1920; 5) Micika, še živi; 6) Nežka, umrla 4. 9. 1922; 7) Lojzka, roj. 21. 6. 1886, umrla 4. 4. 1922; 8) Mirka; 9) Malci; 10) Franjo.

javnih ustanovah. Mednarodno predsedstvo odbora je prevzel vplivni francoski sociolog in filozof, dolgoletni profesor na Sorboni Raymond Aron, za Evropo ga vodi Leopold Labez. Člani so mdr. Arthur Koestler, Eugene Ionesco, Luigi Barzini, nobelovec Saul Bellow, angleški dramatik Tom Stoppard, ki se je kot Čeh po rodu že zavzemal za rojake — „disidente“, zgodovinarja lord Blake in lord Bullock, glavni uredniki listov Neue Zürcher Zeitung, Encounter in New York Times. Član je tudi Milovan Djilas. V Oxfordu predavajoči poljski emigrantski filozof Leszek Kolakowski predstavlja zvezo Odbora s poljsko skupino izobražencev KOR in sindikalnim gibanjem Solidarność.

ZA PRAVICE SLOVENŠČINE V TRSTU. Avstrijski list Volkszeit poroča 26. aprila, kako se je prof. Samo Pahor uprl zapostavljanju slovenščine: ker mu niso pošiljali davčnih obrazcev v slovenščini, enostavno ni plačeval davkov. Mednarodni dogovor l. 1947 je določil, da se mora besedilo na tržaškem ozemlju vsem uradnim dokumentom, namenjenim državljanom slovenskega materinega jezika, glasiti tudi v slovenščini. A to se skoro nikoli ne izvaja. Pahor se je pred tremi leti skliceval na ta dogovor in zahteval davčne obrazce v slovenskem jeziku. Ni jih prejel; zato ni oddal davčne izjave ne plačal davka. Italijanska oblast je odredila, da se Pahorjeva hiša zaseže. Do tega ni prišlo, ker je bil odlok natisnjen le v italijanščini in ker eksekutor ni znal slovenski. Nato je oblast hotela zaseči Pahorjevo plačo. Profesor se je pritožil na delovno sodišče v Rimu. To se je postavilo na stran Pahorjevega ugovora ter pozvalo krajevne oblasti v Trstu, da se spoštujejo pravice slovenske manjšine. Vse kaže, da bo prof. Pahor plačal davke in obresti šele potem, ko bodo vse potrebne listine in obrazci prevedeni v slovenščino.

Sámo Pahor je pokazal, kako se je za naše pravice neustrašeno bojevali. Ni nam znano, kako so ga pri tem rojaki podpirali. Koliko bi se dalo doseči, ako se v zamejstvu ne bi zažrla komunistična kuga, ga razklala in strašno oslabila! Vendar to zavednim Slovencem ne more in ne sme jemati srčnosti, odločnosti, doslednosti. — Samu Pahorju jih ni.

NESREČA V ATOMSKIH NAPRAVAH. Združene države premorejo 74 takih naprav. Od leta 1961 je bilo v njih najmanj 10 „nesreč“ ali sabotajnih dejanj. L. 1961 je eksplodiral vojaški reaktor v Idaho Falls. L. 1971 je neki mehanik v Indian Point pri New Yorku napravo zažgal; bilo je 9 milijonov dolarjev škode. L. 1978 so eksplodirale bombe v reaktorju v Massachusettsu. Lanskega aprila so saboterji poškodovali vodovod reaktorja v Illinoisu, maja pa s kislino polili uranske palice reaktorja v Surry. FBI preiskuje, če niso naslednje atomske nesreče v Harrisburgu zakrivali sovjetski agenti. To trdi sovjetski vohun, ki je pobegnil v ZDA. Nedvomno je svetjem zelo veliko do tega, da uničijo ali vsaj močno poškodujejo ameriško atomsko energijo. (Po SG)

SVETOVNA REVOLUCIJA PRED DURMI? Zloglasni Boris Ponomarev, vodja mednarodnega oddelka CK sovjetske komunistične partije;

je junija govoril v Akademiji znanosti v Moskvi. Zatr dil je, „da so skušnje razrednega boja v poslednjih letih znatno približale cilj svetovne revolucije.“ Ugotovil je za prevratne akcije zelo ugoden razvoj v mednarodni politiki in velike uspehe v širjenju socializma. Kosygin pa je poudaril neobhodno potrebo jedrne energije za zgradnjo industrije, za tehnični napredek sploh. Zato se bo v vseh socialističnih deželah energija proizvajala v atomskih reaktorjih. Dodati je, da se po vesoljstvu podi zmerom več sovjetskih satelitov na atomski pogon, kar je huda nevarnost za naš planet (Po SG).

BESEDA O SAMOUPRAVLJANJU. So ljudje v svetu — mogoče jih je še veliko —, ki nasedajo jugoslovanski reklami o samoupravljanju in celo bledejo o tem, da z njim poskusijo v lastni državi. Seveda ne vedo, kaj bi to bilo.

So pa tudi ljudje — zmerom več jih je, hvala Bogu —, ki so prišli do resnice. Saj je tako preprosto: najslabše drevo, kar je komunizem, more dajati le najslabše sadove.

Odlični francoski tednik L'Express je julija t. l. prinesel pogovor uglednega časnikarja J. F. Révela z „novim filozofom“ Bernardom Henrijem Lévyjem. Govorila sta tudi o samoupravi, pa je Lévy mdr. o tem dejal: „Preberite knjigo Alberta Meistra o jugoslovanskem samoupravljanju. V nji je prav dobro videti, kakšna grozota je Jugoslavija občin in delavskih svetov, kjer se fašizem dviga od „mas“ navzgor; še bolj usužnjujoča kot Sovjetska zveza gulaga in birokracije: ta v svoji nepremičnosti vendar dopušča kakšne izhode.“

Rével je nato vprašal: „Boste šli tako daleč, da boste iz Bormanna in njegovih taborišč naredili predhodnike samoupravljanja?“ Lévy je odvrnil: „Vsekakor, to priznavajo vsi tedanji ideologi. Zakaj sanje samoupravljanja so, da iz vsakega poedinca napravi policaja.“

(Kratka pripomba k zadnjemu vprašanju: Še zmerom celo dobro poučeni zamenjujejo stvari, kot da bi bil nacizem učitelj komunizem. V resnici je komunizem začel z grozotami terorja, taborišč, mučenja, likvidacij četrto stoletja pred nacisti. Ti so se učili od zelo sorodnega komunizma, in Bormann je imel vzornike v Dzeržinskem, Ježovu, Beriji in drugih množičnih rdečih morivcih.)

JUGOSLAVIJA V RAZKROJU? — „Filmska režiserska knjiga za razbitje jugoslovanske večnarodne države“ — tako sodi Thomas Brey, intimen poznavavec Jugoslavije — „je že napisana takole: pri izdelavi in pretresu prihodnjega srednjeročnega gospodarskega načrta bo prišlo leta 1984-85 do nepremostljivih nasprotij. Sever se bo odločno upr l investirati še en sam dinar na Jug. Ker bo tako prezrta, bo Bosna-Hercegovina odgovorila z uporom. Srbski politiki si bodo, kot vedno domislili, da so odgovorni za celo državo. Sklicujoč se na armado, katere oficirski zbor sestoji kot nekoč v glavnem iz Srbov, bodo izvedli pritisk na Sever, da ga privedejo k popuščanju. V tistem trenutku bo narodnostno gibanje, ki je

predvsem v Hrvatski zajelo široke ljudske plasti, terjalo izstop iz jugoslovanske države; tej zahtevi se pridružita tudi Slovenija in Vojvodina. Ko pride spor na višek in krize z notranjepolitičnimi prisilnimi sredstvi ni več mogoče rešiti, posežejo vmes inozemski interesi. Strateški, gospodarski in ideološki vplivi se tarejo med seboj...“

„Kar Brey napoveduje šele za leto 1984, se zdi, da se je že začelo.“ sodi Rudolf Straebinger, izvedenec za jugoslovanska vprašanja pri „Koelnischer Merkur“, „in sicer s Kosovom“, kjer še vedno ni miru. (Koelnischer Merkur je tednik, v katerega pišejo katoličani in protestantje in ga financira koelnski nadškof; doslej se ni moglo reči, da bi bil protititovinsko usmerjen). Istočasno z nemiri na Kosovem so se obnovili procesi v Zagrebu: študent teologije Paraga, Vlado Gotovac, v pripravi menda tudi proces zoper Marka Veselico, nekdanjega uda centralnega komiteja. V zaporih spet uporabljajo metode kot za časa Rankovića. Obenem rasto gospodarske težave: draginja se je povečala za 40%.

Nekdo, ki pozna jugoslovansko industrijo in je bil pred kratkim tamkaj, trdi, da gre res vse po zlu, čeprav se barka še vedno premika. Ni odločilnega udarca; da bi bil ta zadan od znotraj, je težko pričakovati, ker so ljudje v strahu pred terorjem in pod kontrolo Udbe.

Vsekakor pa se režim najbolj boji narodnostnih teženj. Mitja Ribičič kar naprej pridiga proti tej nevarnosti. „Nacionalizem ni pot iz težav“ je bil motto razgovora, ki ga je imel drugi ponedeljek v maju s poslušalci radija Ljubljana skupaj z Jožetom Smoletom.

Iz tega posnemamo nekaj značilnih tez:

„Nazadnjaški nacionalizem je navzoč v vsem našem povojnem obdobju. Imeli smo ga pred 10 leti v Sloveniji v tako imenovani *cestni aferi*, ko je zagorela takojimenovana nacionalistična slama, imeli smo ga v t. i. množičnem gibanju hrvaške nacionalne evforije in pojavlja se zdaj v hrvaškem klerikalizmu kot posebnem zastopniku nekih posebnih nacionalnih interesov, ki prav tako razbijajo Jugoslavijo. Te nacionalistične evforije smo vendarle obvladali s političnimi sredstvi. Posebnost Kosovega pa je v tem, da nekaj časa ZK, SZDL in sindikati niso mogli obvladati položaja.“

„Ustvariti znotraj Jugoslavije krizno žarišče ob nacionalnem vprašanju, to je ob tistem vprašanju, kjer smo bili dosedaj vedno najmočnejši, je mračnim silam začasno uspelo. Naj omenim še eskalacijo bolgarskega nacionalizma, ki prvič napada Tita in praznuje 1300-letnico velike Bolgarije, ki jo mislijo praznovati trinajst let. Trinajst let pa pomeni dolgoročni račun...“

Manj izrazito je iste trditve ponavljal Jože Smolé, ki je na vprašanje, kdo bo plačal škodo, ki so jo napravili Albanci na Kosovem, cinično odgovoril: „To gmotno škodo bo plačala kar vsa Jugoslavija.“ V Sloveniji je po Ribičičevem 12.000 delavcev s Kosovega, ki da so bili takoj obveščeni o „demonstracijah“ in da so zelo povezani tako „s svojo narodnostjo“ kot z Albanijo. Delali pa so mirno naprej.

Ribičič je tudi razlagal, da je kmet na Kosovem miroval, ker se mu

bolje godi kot pa kmetom v Albaniji, in ta primer je potem navezal na Stanje v Sloveniji: „V Sloveniji imamo dokaj dobro politično situacijo na vasi. Na vasi nas ne bi moglo nič presenetiti; tudi belogardistična preteklost nima vpliva. Ne more nas presenetiti, ker je vsa mladina danes v vseh akcijah, v referendumih, v akcijah za vodovod, za komunalne naprave, za šolstvo, za perspektivo teh krajev.“

Za beograjski NIN je Ribičič podal svoj intervju, kot je razvidno iz Dela od 13. junija, rekoč: „Nacionalistične tendence so pričujoče povsod, ker imamo avtarkične nacionalne ekonomije, ki se v federaciji prepirajo, katera bo v danem trenutku bolje izkoristila kak predpis, namesto da bi se bojevali za afirmacijo združenega dela.“ Pristavlja tudi, da je „v spopadu med velikanskimi pooblastili izvršnih organov in bank glede na takorekoč obrazloženo delo prišlo do ideološke krize. Ustvarili smo nek sistem, v katerega pa, se mi zdi, mnogi ne verjamejo.“ Želi si pa Ribičič „sodobno in mnogo bolj avtoritativno federativno upravo, ki je žal nismo ustvarili.“

In nadaljuje: „Vsi enako mislijo, da bi morali imeti v Jugoslaviji posebno vlogo in posebno misijo. Nekateri se vedejo kot Piemont, ki hočejo Jugoslaviji pokazati, kako je treba delati vse te stvari, da pri njih nacionalnega vprašanja sploh ni več; drugi, tako mi v Sloveniji, smo prignali stvari tako daleč, da je naš policentrični sistem ustvaril mentaliteto gorenjskega Kranjca, ki za nobeno ceno noče priznati primata Ljubljani; ali pa mentaliteto Mariborčana, ki nikakor ne bo prizna tistih močvirnikov...“

Z drugimi besedami: Srbija se integrira, Slovenija razkraja...

IZ „PASTORALNE PRILOGE“ — Pastorana priloga, pridana ljubljanskemu škofijskemu listu 3-81, pobija „marksistične raziskave, ki govorijo o več kot polovici nevernih med Slovenci,“ kljub temu, da zapiše: „V Sloveniji imamo okroglo 15% necerkvenih pogrebov, 1/3 nekrščenih med novorojenimi otroci, polovico poročencev, ki svoje poroke ne obhajajo cerkveno, in najmanj vsak tretji Slovenec spada k obrobni kristjanom, število nedeljnikov nenehno pada, verno jedro pa bi obsegalo eno petino vseh prebivalcev.“

S pastoralnega gledišča uspehi niso zadovoljivi.

VERSKI POLOŽAJ V SLOVENIJI — O resničnem verskem položaju doma se največ izve iz dopisov v Družini. V letošnji 10. številki sta ob redukciji praznikov kar dva dopisnika z žalostjo in srdom zastavila vprašanje: „Kam ste dali praznike“. V drugem dopisu neki Borovničan (v Borovnici so jezuiti) postavlja še to splošno ugotovitev, ki je resnično pretresljiva: „Počasi postajamo druga Albanija (najbolj brezverska dežela na Balkanu — op. naša). Čemu potem še zidamo nove cerkve?“

Neki Mirko Čepič v „7 dni“ v članku „(Neo)klerikalizem“ z naslodo ugotavlja pri nas „pešanje verske gorečnosti“ in se pri tem sklicuje na mariborskega škofa, rekoč: „Novi mariborski škof Franc Kramberger v

intervjuju za graško *Kleine Zeitung* meni, da je obisk verskih obredov slab, vendar je tak v vsej Evropi.“ Čepič prizna obstoj intervjuja, celovški *Naš tednik* je 28. februarja pisal o intervjuju, ki da ga nikdar ni bilo; zanikala ga je tudi mariborska škofijska pisarna. Škofa Krambergerja je 10. februarja klical „ad audiendum verbum“, namestnik predsednika komisije za verska vprašanja, udbaš Franc Pristovšek. Grmiča bi seveda sprejel predsednik.

O klerikalizmu je „7 dni“ iskal luči tudi pri najbolj pokvarjenem literatu slovenske zgodovine, bivšem zavodarju Brejcu, sedaj Jožetu Javoršku, ki je trdil: „Imamo seveda še zmeraj nevarne izrodke religije, ki jim pravimo med drugim klerikalizem in ki se kažejo vsepovsod, tudi med mladimi, ki so si v mladostni vnemi zadali nalogo, da bi vsaj do neke mere rehabilitirali krvavo zgodovino cerkve v letih 1941-1945. V tem svojem prizadevanju so našli oporo v slovenski duhovniški emigraciji... prav tako nekateri nezreli teologi jokajo za nekdanjim imperijem, ki so ga imeli na Slovenskem nad dušami in telesi.“

Na vprašanje: „Torej verujete v politične katoliške emigrante, o katerih pripoveduje pomožni škof dr. Vekoslav Grmič v svojem intervjuju? So nevarni za našo deželo? So tako močni, da so lahko onemogočili Grmičevo škofovanje?“, odgovarja J. J.: „Zdi se mi čisto razumljivo, da se je klerikalna emigracija z vso silo zaletavala v škofa dr. Vekoslava Grmiča in s tem zavlačevala njegovo imenovanje ter končno dosegla, da ni bil imenovanje za mariborskega škofa. Škof Grmič sodi v plejado tistih znamenitih duhovnikov mariborskega področja — dr. Stanko Cajnkar, dr. Anton Trstenjak, dr. Janez Janžekovič, Franc Šmon itd. — ki so veri na Slovenskem skušali vrniti ugled“. Potem trdi, da je Grmič iz iste snovi kot Janez XXIII., kot nekateri zahodno-evropski škofje in duhovniki, kot Jean Manoborino, S. J., pesnik... itd.

Za odstranitev Grmiča ima seveda veliko zasluženj on sam s svojimi konferencami po nemških deželah, glavni vzrok so pa bili hrvaški škofje, ki v zboru škofov Jugoslavije nikakor niso hoteli imeti komunista — tako je Grmiča v zasebnem razgovoru označil neki kardinal, ki dobro pozna jugoslovanske razmere. Zakaj torej partija tako poudarja emigracijo: ker hoče groziti tistim mladim „nezrelim teologom“, ki jim očita klerikalizem (zveza z emigracijo je namreč politično hudodelstvo) — in jih prestrašiti. V krizi marksizma, ki se pojavlja tudi pri nas, morejo biti celo ti teologi nevarni.

„Tistim, ki mislijo, da smo v taki poziciji, da bo cerkev imela z nami dialog okrog oblasti, pa je treba povedati da je bila pri nas okrog tega razprava končana leta 1945. Končana je bila z revolucijo, dobili smo odgovor, kdo bo imel oblast: ali delavski razred ali klerikalci...“, je rekel Popit na seminarju za sekretarje občinskih konferenc ZKS letos januarja. Torej: ne delavski razred ali kapitalisti, kot naj bi bilo po rajnem Marxu. Komunisti se boje „edine alternative“! Toda, kako je z njeno konsistenco? O teh stvareh so med ljudmi, ki imajo neposreden stik z domovino, deljena mnenja. Ko je bil že pred časom v Jugoslaviji neki Poljak, emisar „krš-

čansko-demokratske internacionale“, je med Hrvati našel politične voditeljske nature, med Slovenci pa ugotovil le precejšnjo stvarno blaginjo...

Kdó danes sestavlja katoliško ljudstvo, se boleče vidi na rimskih romanjih, kjer praktično ni mladine; večino sestavljajo ženske penzionistke, ki pokojnino uporabljajo za potovanja, med njimi je precej sestrá kar v civilnih oblekah. Tudi ob romanju, ko so se prišli s Hrvati zahvaljevat za Benediktovo leto, ni bilo drugače. Človek ne more mimo primerjave s stanjem na Poljskem in uspešno politiko poljskih škofov.

ŠE KOMENTAR O KOSOVEM. — Dogodke na Kosovem je bilo že dalj časa predvidevati. Saj se je na primer, pred leti že, jugoslovanski poslanik na Danskem, Albanec po rodu, svojemu sogovorniku, ki ga je podražil z vprašanjem „Saj večno vendar ne boste ostali v Jugoslaviji?“ pomenljivo zasmeljal. Tudi na Slovenskem prizori iz kosovske gverile niso ostali brez odmeva. V Kopru, na primer, je bilo opaziti slovenske napise: „Živeli albanski bratje!“, kar kaže kot da obstoje Slovenci, ki bi bili pripravljeni vezati se z Albanci proti sedanji državi. Ta trditev ni brez osnove, saj je celo sam Popit rekel v svojem govoru: „Dogodki na Kosovem dokazujejo kako je nevaren vsak nacionalizem, tudi slovenski.“ Inozemski poznavavci jugoslovanskih razmer zatrjujejo, da Jugoslavija ne bo razpadla zaradi gospodarskih težav, temveč zaradi narodov, ki v njej ne morejo videti svoje države. Misliti dà, kako je v projugoslovanskem Le Mondu dopisnik Yankovitch (Srb) ob sporočilu nemirov na Kosovem, ki jih skuša sicer spraviti v manjši okvir, ob izbruhu albanskega nacionalizma postavil vedno močnejše pojavljanje srbskega in možnost reaktivizacije hrvaškega.

O mrtvih na Kosovem je Dolanc omenjal številko 11, prišleci iz Jugoslavije pa vedó povedati, da bi bilo treba pridati še dve ničli. Mobilizacija ljudske zaščite je doživela v sosednjih pokrajinah popoln neuspeh. Prve uradne izjave sta o uporabi dajala Slovenca Popit (v Beogradu) in zlasti Dolanc, kar tolmačijo kot poskus Beograda, da prikaže Slovence kot vnete pristaše Jugoslavije. Dolanc pa naj bi se na ta način tudi priljubil Srbom — po zgledu Tita — in pridobil tako za svojo kariero podporo Srbom. Dolanc je bil namreč glavni dejavnik v uničenju „hrvaške pomladi“, zdaj pa svojo strokovno pripadljivost uporablja proti Albancem. Da se partija besno bojuje zoper nacionalizem, kažejo tudi napadi na nacionalista Pahorja v Trstu.

Drugi strah partije — kot rečeno zgoraj — pa je „klerikalizem“. Obnavljanje tega hočejo v Sloveniji preprečiti tako, da katoličanom groze s sankcijami zaradi stikov z emigracijo. Saj ko je bil slovenski nadškof v Parizu na obisku in se je dal slikati skupaj z g. Čretnikom, je bil kmalu potem klican na komisarijat, kjer so mu očitali, da je somaševal in sodeloval z domobranskim policajem. Kako partija straši ljudi s klerikalizmom, zgovorno kaže tale resnični primer: intelektualec je svojega bratranca duhovnika, ki je v tujini, čisto resno vprašal: „Ali nas bodo klerikalci poklali?“ V kakšne absurde je partija pripeljala mentaliteto slovenskega človeka!

INTRIGE PROTI SLOVENŠČINI NA NEMŠKI UNIVERZI. — Neprijeten vtis so med Slovenci zbudile srbske intrige proti poučevanju slovenščine na univerzi v Frankfurtu am Main. Tam je bil lektor slovenščine Krakar in je imel deset ur docencije. Srbi so šli protestirat in zahtevali srbsčino. Univerza sama je bila na slovenski strani, toda jugoslovanska vlada je dosegla, da so slovenščini dali samo tri ure. Lektorja Krakarja so imenovali v zvezi z umorom konzula Zdovca. Dejstvo je, da je bil konzul Zdove precej samoslovenski, podobno kot Krakar, ki je bil svoječasn Kavčičev tajnik. Odtod menda tudi ta obdolžitev umora. Oseba, ki pozna поблиže razmere v Nemčiji, pa meni, da so Zdovca spravili Hrvatje, ker ni potrjeval s svojim delom njih teze, da so vsi predstavniki Jugoslavije preganjavci Hrvatov.

RDEČA IRA. O Bobbyju Sandsu so veliko pisali. Pa je vredno pripisati nekaj besed, da si bomo na jasnem. Na nagrobnem spomeniku piše: Bobby Sand MP (Member of Parliament — član parlamenta) in sicer angleškega, s sedežem v Londonu, potem: IRA prostovoljec, zatem: Politični vojni ujetnik in končno: RIP.

Kar po vrsti: Sands je bil obsojen zaradi terorizma na 14 let zapor. Sedel je v zaporu, ko je Janez Pavel II. v jeseni 1979 ob obisku na Irskem rotil: „Na kolenih vas prosim, nehajte z nasiljem!“ To ga ni odvrnilo, da ne bi začel samomorilno stradanje z zahtevo, da se vsem pripornikom prizna status političnih kaznjencev. To v angleških zakonih ni predvideno kot tudi ni, da bi nekdo, ki sedi v zaporu, lahko bil z izvolitvijo izpuščen in zasedel svoje poslansko mesto. Sicer je pa Sands zmagal v strogo katoliškem okrožju z majhno razliko glasov in pri tem je treba upoštevati, da se nihče ni upal biti protikandidat na katoliški strani; je pač vedel že v naprej, kaj ga čaka, ako bi se Sandsu postavil po robu.

Če kdo napravi samomor, je po navadi tako, da mu Cerkev ne odreče cerkvenega pogreba, ker je v večini primerov mnjenja, da samomor napravi nekdo, ki se mu je zmešalo. Kaj je bil resničen nagib, ki je pripeljal Sandsa po 66-ih dneh gladovne stavke v smrt, je težko reči. Lahko da je upal, kako da bi pridobil na prestižu in veljavnosti, tako v svoji lastni organizaciji kot pred zunanjim svetom, ko bi angleška vlada popustila in še pred usodnim koncem ugodila njegovim zahtevam. Mogoče, da je vzrok za tak konec iskati le v psihološki pogojenosti: osebni ponos in trmoglavost in strah pred sramoto, ko bi predčasno odnehal? Morda ga je nekje na dnu njegove duše povedla v smrt irska narodna gorečnost in pripravljenost za mučeništvo. Vsekakor je moralna ocena njegovega dejanja z vidika doslej poznanih dejstev težka, kočljiva in dvomljiva. Kaj če ni bil le naiven idealist, katerega žrtev je bila potrebna zakulisnim opreznežem, ki vodijo IRA.

Ne moremo pač mimo dejstva, da je IRA — kot vse kaže — temeljito infiltrirana po rdečih, ker le tako si je možno razlagati razne obiske, ki jih je Sandsu namenila mednarodna teroristična konspiracija; npr. Ramsey

Clark, nekdanj glavni državni tožilec v času vladanja Lyndona Johnsona, ki se je izkazal že s svojim vtikanjem pri reševanju talcev v Teheranu: ta mož je že pred časom na Angleškem zagovarjal nekdanjega agenta ameriške obveščevalne službe Philipa Agee-ja, ki pa je preskočil na rdečo stran in ga je zato laboristična vlada hotela izgnati. Agee, ki je zdaj uradno komunist, je bil seveda izgnan.

Jasno je, da je potem, ko so mu obisk prepovedali, Clark protestiral in vse njegovo izvajanje je angleška TV prenašala, kakor tudi vse druge podrobnosti o bojih v Severni Irski, vedno pa v prid IRA — skratka: tudi angleška TV mora biti na nek način infiltrirana. (To bo lahko kdo od bralcev v Angliji morda potrdil.) Je pa tudi res, da je ista TV kazala dokumentarne filme o preganjanju Ircev, katoliških seveda, takoj po prvi svetovni vojni, kajti takrat je angleška vlada poslala na otok posebne „borbene oddelke“, znane kot „črne in cimetaste“ (po njih oblekah), ki naj bi torej bili predhodniki črnih in rjavih srajc. Tem oddelkom je angleška vlada dovolila, da so lahko morili, kradli, zažigali in požigali, posiljevali, skratka: imeli so polno svobodo, da se maščujejo nad katoliškimi Irci. Jasno je, da so tisti časi ostali v spominu, predvsem še, ker se je istočasno pričelo načrtno naseljevanje protestantov, da bi tako preprečili morebitno katoliško večino. — Vse to po angleški TV.

Kaj se bo zgodilo v prihodnjih mesecih ob zagrizenosti pastorja Iana Paisleya, ki je član angleškega in evropskega parlamenta, proti slehernemu popuščanju katolikom, je težko pisati danes. Kakor kaže, bo njegov „patriotizem“, ki je hujši kot pri najbolj zavednem lordu ali pristaniškem delavcu v matični Angliji, utegnil povzročiti mnogo nadlog ob nameravanem obisku Janeza Pavla II. v Angliji, kajti že sedaj kriči „proti rimski zasedbi protestantske Velike Britanije“.

Sicer pa: Britanci — kar ste toliko let sejali, boste nekoč tudi želi, tako ali tako. Božji mlini meljejo počasi...

JUDOVSKI KRALJ? Bližajoča se poroka angleškega prestolonaslednika z lady Diano je tudi v Izraelu povzročila razburjenje, češ zakaj nimamo kralja, ko bi vendar morali imeti Davidovega naslednika. Tako se že nekaj let oglasajo posamezniki, ki hočejo dokazati svoje potomstvo po Davidu; seveda se jim državljani smejejo. Drugi pa se zgražajo, češ, kako smo sploh upali narediti svetno državo pred prihodom Mesije. — A našel se je celo krožek „Čuvarjev zidov“, ki so še danes mnenja, da so prav storili, ko so takoj po ustanovitvi judovske države predložili prvemu predstavniku avstrijske vlade prošnjo, naj bi Otto Habsburški postal judovski kralj. Avstrijec se je rešil tako, da je z žalostjo priznal, da ni monarhist, ampak socialist in da zato prošnje ne more poslati v prave roke...

NA DESNO ALI NA LEVO? — Janez Menart (rojen 29. septembra 1929) je znan slovenski pesnik. Leta 1979, ko je bil prevajalec na RTV Ljubljana, je pri Cankarjevi založbi izšla zbir-

ka njegovih pesmi Statve življenja. Pri pesmih, kjer je čutil potrebo pojasnila za širše bralstvo, je dodal nekaj vrstic. Pri dveh mu je spodrsnilo; ko razlaga, kaj pomeni IHS (pesem šte. 236), pravi, da je to skrajšava za ime JEZ(US), češ da se grško piše IHSOUS. Nas so učili, da IHS pomeni Jesus Hristos Soter (Odrešenik), in sicer na isti klasični gimnaziji, ki jo je tudi on obiskoval. — Potem pa: pri pesmi Post festum (šte. 502) komentira: „Ob poslednji sodbi, ko bodo spet mrtvi vstali, bo po krščanski veri Bog prišel soditi žive in mrtve, in bo zveličane oddelil na svojo levo stran, pogubljene pa na desno.“ (podčrt. naše) — Se je zmotil namerno ali pa zapisal v naglici? — — ?

PERUANEC MARIO VARGAS LLOSA je eden največjih pisateljev v sodobni španskoameriški literaturi; je tudi eden izmed tistih, ki se je iz prepričanega marksista spreobrn timer enega izmed najbolj bistrih kritikov marksizma. Dasi so njegova dela, vsaj nekatera, v nekaterih južnoameriških državah prepovedana, je vendarle celotno delo izginilo s trga samo na Kubi, in tudi iz knjižnic je moralo izginiti. To pa zato, ker si je Vargas Llosa drznil misliti z lastno glavo. S komunisti, predvsem s Kubanci, je prekinil leta 1971, ko so njegovega prijatelja in pesnika Heberta Padillo zaprli in po 37 dneh spravili pred sodišče s „priznanjem ideoloških zmot“. Prizna, da je pričakoval od Castra, ko je ta prišel na oblast, da bo vpeljal tak demokratični režim, ki bo za zgled vsem drugim: svobodo tiska, pa mirno sožitje različnih mnenj tako na kulturnem kot političnem polju. A z leti se je pokazalo, da tega Castro ni izpolnil. Nasprotno: Llosa meni, da se sleherna vlada, ki se na vsak način hoče obdržati na oblasti, sčasoma korumpira (velja to tudi za Jugoslavijo in Slovenijo?).

KAJ JE DOMOVINA? Neki dijaški list v Königsteinu (Taunus) je predsedniku socialistične stranke v nemškem parlamentu (SPD) Herbertu Wehnerju zastavil vprašanje: „Kaj vam pomeni pojem domovina?“

Wehner je med drugim zapisal: „Za starejše je domovina kraj, okoli, v katerem so oni in pradedje živeli in iz katerega so bili pregnani ali pa sami odšli. Za mlajše je domovina kraj, kjer so v Zahodni Nemčiji zrastle, obiskovali šole in imajo zdaj na Zapadu iste možnosti kot njihovi starši v nekdanji domovini.“ Dodal pa je tudi citat Ernsta Paula, dolgoletnega predsednika Evropskega odbora za begunska vprašanja: „Ljudje imajo pravico živeti v miru, svobodno misliti in govoriti, pravico ljubezni do materinega jeziku in v njem se izražati. Ljudje imajo pravico ljubiti svojo domovino, naj si bo prejšnja ali sedanja.“

Pripomnil je tudi: „Domovina je tudi več kot samo naraven fanatizem, tudi ni vezana na lepoto dežele. Tudi ni identična s krajevnim patriotizmom, ki vodi le k razvrednotenju vsega, česar preko horizonta stolpa domače cerkve ni mogoče videti.“

„Če bi se lotili strgati z nas pojem naroda, potem ne bi bili več Nemci, ampak Zahodnonemci in Vzhodnonemci, in tako bi izgubili svojo identiteto.“

THE SOUTH SLAV JOURNAL je naslov revije, ki že nekaj let izhaja v Londonu in uredniški odbor sestavljajo: N. Marčetić, U. Loring, Ljubo Sirc in miss M. Davis. Naslov: 7 Chesterford Grdens, London NW3 7 DD.

V številkah, ki jo imamo pred seboj (leto 3, štev. 4, december 1980) je nekaj zelo zanimivih člankov, od katerih je za Slovence predvsem pomemben popis delovanja Ljuba Sirca v letih 1942-43 (se nadaljuje). Škoda, da ni dovolj prostovoljcev, ki bi nekatere tekste prevedli in jih objavili, recimo v Ameriški domovini, s čemer bi bili dosegljivi kot ponatis za marsikatero drugo publikacijo.

Pod rubriko Prejem prejetih knjig so od slovenskih avtorjev omenjeni Edvard Kardelj s svojo knjigo Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944-1957 (izšlo 1980), v zaglavju Prejete revije pa Svobodni pogledi, založba Svobodne Slovenije, Zaliv (Trst, Milan Lipovec), Tabor štev. 7-12, Julij-December 1980. Tudi potrjuje prejem knjige dr. Jakoba Kolariča Škof Rožman (izšlo 1967).

Publikacija je gotovo zelo prodorna in samo upamo, da dovolj izvodov zaide v domovine posameznih narodov sedanje Jugoslavije. et

SKRIVNA ANKETA NA POLJSKEM. Nekemu zahodnemu časopisnemu podjetju se je posrečilo — to je prvi poskus te vrste za železno zaveso — izvesti na Poljskem anketo o ljudskem mnenju. Izvedli so jo po priznanih postopkih demoskopije. Anketo za omenjeno podjetje je izpeljalo nekaj Poljakov, katerih nobeden ni pripadal kaki disidentski skupini. V šestih tednih so na skrivaj zaslišali 510 oseb, „reprezentativno povprečje prebivalstva“. Odgovore je priobčila revija Paris Match. Navedimo nekatere.

Samo 2% Poljakov imata ZSSR za „prijateljsko deželo“. Samo 3% bi na svobodnih volitvah glasovalo za KP; 34% bi podprlo kakšno krščansko demokratsko, 27% pa socialistično stranko. Samo 4% vidijo v partijskem voditelju Kanji „danes najboljši simbol Poljske“; za takega jih je 73% imenovalo papeža, 18% pa sindikalista Walesa. 86% vidi v dogovorih med vlado in stavkajočimi zmago delavstva. 65% očita Cerkvi, da je za stavkajoče premalo naredila. 65% računa s tem, da bo partija postopno omejila priborjene svoboščine. 41% se zdi sovjetski poseg na Poljsko mogoč in 66% bi se v tem primeru sovjeto postavilo v bran.

UBOGI KÜNG, SREČNI SAHAROV. Vatikan je profesorju teologije na univerzi v Tübingenu dr. Küngu prepovedal nadaljevati predavanja. Znano je, da je bil Küng dolga leta eden poglavitnih „progresistov“, upornik cerkveni avtoriteti in naukom, zvodnik bogoslovcev in mnogih duhovnikov. Dolgo pričakovani, odrešilni ukrep cerkvene oblasti je ne le pri brezbožcih, ampak tudi v določenih protestantskih in „katoliških“ krogih vzbudil negotovanje pa zagovarjanje in poveličevanje „mučenca“. (Spomnimo se, kako so naši liberalci poveličevali Trubarja in druge pro-

testantovske rovarje.) Küng je postal senzacija, nastopa v televiziji, njegove knjige se na debelo prodajajo.

V enem izmed člankov v obrambo odstavljenega prof. Künga — napisala ga je neka Patricija Clough v londonski časopis Times — se Küngova usoda na zahodu primerja z usodo Saharova na vzhodu. Ta prismojena primerjava je razhudila znamenitega poljskega nekdanjega marksističnega filozofa Leszka Kolakowskega, ki zdaj deluje v Oxfordu. 5. februarja je poslal Timesu ironično zasuknjeno pismo, v katerem pravi: Omenjena primerjava Künga s Saharovim braveca resnično prizadene, saj dr. Saharov govori na velikih študentovskih zborovanjih in na njih brani svoje nazore; njegovi spisi so na prodaj v vseh knjigarnah; občinstvo v Sovjetski zvezi uživa nad živahnim spopadanjem med branivci njegovih pogledov pa napadavci. Na drugi strani — nadaljuje Kolakowski posmehljivo — po Künga že 12 let preganja papeška policija; vrgli so ga iz stanovanja in pregnali iz mesta, mu pretrgali telefonske zveze ter njegove prijatelje odgnali v koncentracijska delovna taborišča. — Pismo Kolakowskega se konča z vzklikom: „O mučenci v krempljih novega Dioklecijana-Wojtyła!“

Kako prav je, da nekdo marsikaterim „hladnim, nepristranskim“ Angležem — kar že dolgo niso, če so sploh kdaj bili — primaže zaušnico in osmeši njihovo nepoučenost, preproščino, nagibanje v zlo, podleganje rdečim lažem in hlapčevanje komunističnim načrtom!

(Podatki po londonski Naši reči)

Mučeniška Kuba

(ali: FIDELOV ŽIVLJENJEPIS)

O komunističnem diktatorju današnje Kube je bilo že veliko pisane. Kljub temu pa je za veliko večino ljudi njegovo življenje še prava neznanka in njegovo rovarjenje od mladih nog po moskovskih navodilih še marsikomu neznano, tako da premnogi še danes naivno verujejo, kako da se je Castro vrgel v naročje Moskvi, potem ko naj bi ga zahodne demokracije zapustile. Pričujoči življenjepis ga bo prikazal v drugačni in pravi luči.

ROD

Oče Fidel Castra je bil zelo premožen kmet in živinorejec. Poročil se je z neko učiteljico za osnovne šole, s katero je imel dva otroke: Lidiyo in Petra Emilija. Pozneje pa je živel v divjem zakonu z eno svojih uslužbenk, Lino Ruiz Gonzalez po imenu. Iz tega zakona se je rodilo pet otrok; med temi sta bila tudi Raúl in Fidel.

Fidel je bil rojen 13. avgusta leta 1926. Hodil je v župnijsko osnovno šolo, v srednjo pa pri jezuitih v Havani. Na univerzo se je vpisal leta 1945 in dosegel leta 1950 odvetniški naslov. Dve leti prej, tisočdevetstooseminštiri-

desetega, se je poročil z Mirto Díaz Bolart-ovo, od katere se je ločil leta 1955.

V letih študija na univerzi že je Fidel pokazal prve obrise svoje revolucionarne podobe, ki jo je pozneje zadobil na mednarodnem pozorišču. Leta 1947 se je udeležil invazijskega poskusa v Dominikansko republiko, ki pa je bil v kali zatrt. Kubanski strokovnjak v vprašanih komunizmu, Díaz Verson, zatrjuje, da se je Castro udinjal za sovjetskega agenta že v zadnjih letih svojega odrasčanja. Kot pripoveduje, je bil v skupini sovjetskih funkcionarjev, ki so pripadali sovjetskemu poslaništvu na Kubi, tudi neki G. W. Baširov, poznan že iz Španije kot človek, ki je novačil mlade ljudi za komunistične vrste. Vendar pa Baširov ni stanoval na poslaništvu, ampak v neki zasebni hiši na ulici Segunda, številka 6, v Miramarju. Že leta 1943 da so začeli premnogi mladeniči zahajati na Baširovo stanovanje, od katerih nekatere Díaz Verson navaja po imenu, med drugimi tudi Fidela.

Leta 1944 je bil Baširov poklican v Sovjetsko Zvezo na poročanje, odkoder se je vrnil z novimi navodili. Takrat je odločil, naj se nekateri posamezniki teh mladih prvržencev vtihotapijo v nekomunistične stranke. Od teh je trem prepovedal, da bi se izpostavili v delovanju komunistične partije, ker jih je namenil za bodoče važnejše naloge. To so bili Fidel Castro, Antonio Núñez in Alicia Alonso.

BOLA DE CHURRE ALI ZAŠPEHANA GMOTA

Za kubansko mladino tiste dobe je Fidel veljal za prav čudno pojav. Čeprav je bil sin premožnih staršev, ki mu niso odrekli prav ničesar, se je oblačil vendarle v stare in umazane cunje, nosil je obnošene in zanemarjene čevlje, redkokdaj da se je umival ali pa preoblačil srajco in spodnje perilo. Kazal se je zanemarjenega bohema skozi celo vrsto let. Na univerzi so mu vzdeli priimek „Bola de Churre“, ki pomeni nekaj takega kot nedoločena „zašpehana“ gmota.

Tudi najosnovnejših pravil olike ni spoštoval. Tako je na primer imel navado, da si je sezuval čevlje kjer koli in kadarkoli se mu je poljubilo, ne da bi mu bilo mar okolja, ki ga je obdajalo. Pred leti že so časopisi prinesli njegovo sliko, ki ga kaže bosega, držeč se z rokami za noge v skupini nekaterih svojih pomočnikov.

V svojih študentskih letih je imel opravka s policijo, ker je pripadal bandam vseučilišnikov, ki so se posluževali celo umorov. 22. februarja leta 1948 je bil umorjen akademik Manolo Castro; osumljeni tega ubojstva pa so bili Fidel in drugi tovariši.

V vrstah tedanje kubanske policije je služil neki Oscar Fernández Cara, ki je bil velik prijatelj umorjenega akademika. Po činu policijski narednik, je obetal, da bo spravil Fidela pred sodišče, ker da je bil on Manolov ubijalec. Oscar Fernández je bil umorjen 4. julija 1948 in, kot je razvidno iz policijskih zapiskov, je bil Fidel Castro njegov morilec. Zaradi tega je bil aretiran, vendar ni bilo moči zbrati zadostnih dokazov proti njemu, ker so se priče bale represalij s strani organizacije, kateri je on pripadal. Táko ustrahovanje, značilno za komunistične metode, seveda ni bilo nekaj posebnega za

kubanske razmere, saj je tako podlo zastrahovanje poznano že iz Španije, tudi Slovenije in seveda še prej iz Sovjetske Zveze.

Z ozirom na gornji dogodek obstoji brzotjavka časopisne agencije UPI z dne 19. aprila 1948, ki jo je podpisal bogotanski dopisnik agencije, Alonso Orozco, in ki pravi naslednje: „Danes zjutraj (to je bilo v dnevih takojmenovanih bogotanskih rabuk) sem sedel v predtverju hotela Claridge-a, ko sta vstopila dva detektiva, ki sta poizvedovala po Fidelu Castro-ju in Rafaelu Pino-ju; oba namreč sta v tistih dneh bogotanskih nemirov tamkaj stanovala. Detektiva sta se polastila pošte, naslovljene na ta dva Kubanca, ki sta jo odprla vpričo mene rekoč, da imata zanesljive informacije, po katerih je bilo potrjeno, da sta Castro in Del Pino vodila poulične kraje, ropanje in plenjenje, ki se je razbesnelo, potem ko je bil umorjen politik liberalne stranke Eliecer Gaitan.

Iz zaplenjene pošte je bilo razvidno, da sta oba pripadala kubanski komunistični partiji in so pisma, ki so nosila datum 9. aprila, že omenjala nereda v Bogotá.

Tako Castro kot Del Pino sta se zatekla na kubansko poslaništvo, da sta se rešila aretacije in sedenja v ječi, ki bi ju doletelo kot komunistična agenta, ki sta poleg tega še ščuvala k oboroženi vstaji. Dr. Guillermo Belt, ki je bil vodja kubanske delegacije na Vseameriško konferenco v Bogotá — ki je prav takrat imela svoje zasedanje v tem mestu — jih je po letalski poti spravil nazaj na Kubo. To seveda ni edini primer slepote demokratskih človekoljubov.

Kolumbijska vlada pa je tedaj predložila zelo obsežne dokaze, da sta bila oba Kubanca Kremeljska agenta. Šef Varnostne službe je o njiju govoril kot o dveh zelo poznanih komunistih. Kolumbijski predsednik sam, Mariano Ospina Perez, pa ju je v svojem govoru označil za „komunista in organizatorja tistega upora“.

POLITIKA LEVICE

Fidel se je predal svojemu političnemu delovanju kot eksponent leveice v letih od 1950 do 1953. Tega leta je vodil tudi naskok na vojašnico Moncada in je bil takrat ujet skupaj s svojim bratom. Izrabil pa je sodni proces za to, da je zadobil še večji osební prestiž. Obsojen je bil na petnajst let ječe in njegov brat na trinajst. Kot posledica tega procesa so se zganile nekatere vplivne osebnosti, med njimi tudi cerkvene, kot na primer knezoškof monsinjor Pérez Serantes, ki so se potegnili za „politične“ pripornike s prošnjo za takojšnjo amnestijo. 2. maja 1955 je parlament izglasoval zakon v tem smislu, ki ga je Batista podpisal. 15. maja istega leta, 22 mesecev po procesu, sta bila Castro in njegov brat na svobodi.

Od tu se je Castro napotil v Mehiko, kjer je začel z gibanjem, ki je znano pod imenom „26 julij“, v spomin na izjalovljen poskus zaseči z orožjem v roki vojašnico Moncado.

Odpravil se je na agitacijsko potovanje po celem Karibskem področju. Posebne stike je navezal z bogatimi Kubanci in z drugimi ubežniki iz Kube

in jih navduševal s svojimi nastopi proti Batistu. V tisti dobi je skrbno pazil, da ni razkril svoje rdeče privrženstvo in marksistični nazor. Kmalu potem je gibanje „26 de Julio“ znatno pridobilo na moči. Pridružil se mu je tudi Argentinec „Che“ E. Guevara, že tedaj znan kot zagrizen komunist.

Kot rečeno, skriva je svojo rdečo barvo, je Castro žel vso pomoč pri premožnih in naivnih Kubancih, ki so si želeli znebiti se Batistove diktature. Kdor pa je seveda le malo bistreje gledal, pa ni mogel dvomiti o pravem značaju tega gibanja.

Ves ta tragični „show“ je bil torej že nared. Naredili so celo pogodbo z nekim reklamnim podjetjem iz USA, ki se je obvezalo delati javno in prefinjeno reklamo za gibanje znotraj severnoameriške države. Tako je prišel Fidel Castro, že izurjeni igralec, do trenutka, ko bi stopil na mednarodno prizorišče. Posebnih igralskih darov mu nimanjkalo, saj zabeleži „Anuario“ iz Belenskega kolegija, kjer je Castro svoječasno študiral, da „v doraščajočem Castru ne bo umanjkal igralec, ki je v njem.“

Tako se je dvignila zavesa in svet je bil priča prvemu dejanju žaloigre.

Vežbanje rekrutov je bilo na ramenih Alberta Bayo-ja, španskega revolucionarja, ki je bil doprinesel svoj delež k padcu španske kraljevske rodbine in je pozneje dosegel mesto polkovnika v rdeči vojski. — Ob koncu državljanske vojne se je umaknil v Mehiko, kjer je s pomočjo španskega državnega zaklada, katerega se je deloma polastil, nadaljeval s svojim prevratniškim delom.

Poleg imenovane pomoči pa je Castro žel pomoč tudi na drugih straneh, predvsem s strani tistih, ki so bili postavljeni ven iz zakona. Prav za prav je razpolagal z malimi silami, vendar pa se je lahko posluževal močnih vzvodov v svojih rokah. Eden prvih takih vzvodov je bila predvidena malomarnost, nemarnost in gniloba batistične vlade in vojaških kolovodij. Ker je Fidel razpolagal z izdatnimi denarnimi podporami, se je le-teh poslužil za podkupovanje in izsiljevanje. Druga njegova prednost je bil prestiž, ki si ga je znal ustvariti med mladino, ki ga je imela za novodobnega Robin Hooda, ki da je jemal bogatinom in razdajal med revne. Tretji močni vzvod pa mu je nudila mogočna propagandna mašinerija v inozemstvu, predvsem v Severni Ameriki, na čelu katere je stal Herbert L. Mathews od „New York Timesa“, časopisa, ki je tudi Titu nudil svoje usluge.

Herbert L. Mathews je poskrbel za sestanek in pogovor s prevratniškim Castrum „na terenu“, to je, v hribih na Sierra Nevada. Članki o tem sestanku so bili objavljeni v New York Timesu in so imeli namen ustvariti Castru obstret modernega osvoboditelja Kube. Velik del severnoameriškega tiska je začel peti hvalnice bradatim možem iz hoste. Nekateri so jim pripisovali celo vlogo nekih novodobnih križarjev, da so čimbolj pobudili in prisvojili javno mnenje.

NAZAJ NA KUBO

25 novembra 1956 so Fidel Castro in njegovih 81 mož dvignili sidra na jahti „Gramma“ in z mehikanske obale krenili proti Kubi, pa jim menda

viharno morje in hudi vetrovi niso bili naklonjeni. Po prvotnih načrtih sta bili pripravljene za 30. november v Santiago de Cuba splošna stavka in ljudska vstaja, za kar je podzemeljska mreža zelo učinkovito delovala. Po radiju je Castro izvedel, da so prevratniki v Santiago de Cuba osvobodili navadne kaznenjce, zažgali policijsko postajo in vrgli v zrak neko skladišče. Vendar pa so vladne sile pravočasno reagirale in upor je bil zadušen.

Posadka „Gramme“ se je na kubanskem otoku izkrcala brez vsakršnih nepravil. Batista je dobil o tem verodostojno poročilo in je poslal vojaške oddelke, ki naj bi jih uničili. Od dvainosemdesetih upornikov jih je ostalo samo enajst, ki so se zatekli pred vojaškimi oddelki v težko dostopne in negotovljive gorate predele dežele. Sredi meseca decembra se je enajstim preživelim posrečilo prispeti v kraje, kjer je mrgolelo raznolikih tihotapev.

Severnoameriška vlada sama pa je medtem pripomogla ustvariti vtis kot da Castrovo gibanje nima komunističnega značaja. Poslanik, Earl Smith, je izjavil, da ima za popolnoma verodostojno informacijo o tem, da je bilo zunanje ministrstvo bolj soglasno s tolmačenjem, ki jo je imel o gibanju Mathews kot pa s katerikoli drugim mnenjem: „Pomagali smo zrušiti Batistovo vlado, ki je bila pro-amerikanska, da se je tako lahko ustoličila Castrova diktatura, ki je pro-ruska...“ „Uprli smo se prodajati orožje prijateljski vladi in celo pripravili tuje vlade, da so se tega zdržale. Medtem pa so simpatizerji teh komunističnih revolucionarjev izročali orožje, municijo in druge dobave, ki so jih dan za dnem pošiljali iz Združenih Držav samih. V resnici smo bili prav površni in nemarni, ko bi morali uveljaviti svoje zakone o nevtralnosti.“ Orožje in municijo pa so v prvi vrsti odpravljali z obalnih krajev Floride.

Tako stanje je seveda povzročilo veliko malodušje med silami, ki so nasprotovale Fidelu.

Seveda v tisti dobi niso manjkali glasovi, ki so izrecno poudarjali marksistični značaj kubanskih revolucionarjev. „Intelligence Digest“, na primer, ki je izšel decembra 1957 v Londonu, je trdil, da ima v svojih rokah dokaze o pošiljanju vojnega materiala izkrcanim revolucionarjem s sovjetskimi podmornicami.

Na otoku samem pa gibanje tudi ni bilo sistematično in dosledno predstavljeno in obsojeno, kot bi bilo treba. Bradati poveljnik upornikov se je celo ponašal z obstretom praktičnega katoličana, okoli vratu je nosil obešen rožnivenec in skrbno je pazil, da ni izustil kritičnih besed o Cerkvi.

Poleg velikanskih sil, ki so ga podpirale, je Castro štel v svoje dobro še strahopetni in sokrivni molk naravnih nasprotnikov. Zaradi tega je razpolagal z zadostnimi pogoji, ki so ga privedli do zmage.

Tako se je namreč začelo osvajanje otoka.

Časnikar Stanley Ross v „American Weekly“ odpove podporo, ki jo je v začetku nudil Castru in pokaže na neizčrpna finančna sredstva, s katerimi je razpolagal. Stanley Ross zatrdi, da je Castro podkupil cele enote Batistove vojske.

Iz Venezuele same je dobil v dar 50 milijonov bolivarjev, ki mu jih je

poslal prijatelj Betancourt. Čeprav je Betancourt vodil v Venezueli zmerno politiko, je vendarle bil marksist in je Castru pomagal že ob drugih prilikah, tudi v času med bogotanskimi nemiri. Ta venezolanski politik, ki je vodil komunistično partijo od leta 1930 do 1935, se je sicer pozneje komunizmu javno odpovedal. Ne moremo tukaj presojati, v koliko je bila tista odpoved odkritosrčna.

Je pa od bivšega predsednika tale značilna trditev, po kateri se je prav Castro do pičice ravnal: „Predstaviti moramo Lenina in Stalina tem narodom (latino-ameriškim) z vazelinom. Moramo skovati zagrizeno sovraštvo proti zasebni lastnini in se okleniti življenjsko važnega sklepa, da se otresemo kapitalističnega sistema. Vse to lahko storimo, ne da bi se zatekali k besedici, ki lahko povzroča neprijetno razburjenje: komunizem (R. Betancourt, „El programa mínimo de presentación“, 1931).

Castro je torej nadaljeval z osvajanjem Kube. Kot pravi torej poslanik Smith, je odločitev ameriške vlade s tem, da ne bo prodala orožja Batistu in simpatije, ki jih je dala čutiti do gibanja „26 julij“, spravilo vojsko ob bojno moralo.

Še več: po naročilu svoje vlade je Smith sporočil Batistu, da lahko računa z zatočiščem v Severni Ameriki, ko pride trenutek, da se odpove oblasti. Na ta način so mu dali diplomatsko vedeti, kakšno stališče zavzemajo v tem boju.

Po prevari torej, s podkupovanjem in zapeljevanjem tistih, ki bi se mu morali upreti, s prilizovanjem, s pomočjo molka s strani najodgovornejših oseb in seveda s pomočjo neizmernih denarnih fondov, je karibski Lenin 1. januarja 1959 prišel na oblast.

Tu je padel zastor po prvem dejanju žaloigre.

KOMUNISTIČNO MANEVRIRANJE

Fidel Castro pa je seveda moral zlomiti naraven odpor protikomunističnega ljudstva.

Ustvarjen je bil Instituto Nacional de la Reforma Agraria (INRA), to je, Institut za agrarno reformo, ki je na čisto diktatorski način izvajal svoje roparske razlastitve.

Tako se je često dogajalo, da so bili gospodarji s celo družino enostavno izgnani s svoje zemlje brez kakšnega pravnega postopka, istočasno ko so blokirali njih bančne račune, tako da so čez noč številni lastniki postali brezpravne in obubožane raje.

Ko je bila agrarna reforma napovedana, se je celo dogajalo, da so se nekateri kmetovalci, ki jih je prizadela, skušali rešiti njenih posledic s tem, da so podarjali denar, živino, delovne dneve, pluge itd. v sklad revolucije, nudeč ji nekako prostovoljno sodelovanje. Seveda jim vse to ni nič služilo in so pometli z njimi brez usmiljenja.

V tisti usodni uri bi morala katoliška hierarhija nastopiti in zahtevati spoštovanje sedme božje zapovedi: Ne kradi! in tudi desete: Ne želi svojega

bližnjega blaga! Vendar tega ni storila. Združenja poljedelcev pa so tudi molčala prav takrat, ko bi morala povzdigniti svoj glas v obrambo svojih članov. Škofje in duhovniki bi, braneč pravico do zasebne lastnine, branili istočasno prav same stebre krščanske civilizacije. Premnogi tega niso storili in so bili sokrivi padca te dežele v marksistične kremplje.

Zator prebivalstva pa se je povečal: poslaništva so bila prenapolnjena z begunci in ubežniki, drugi pa, ki so to mogli, so pobegnili iz dežele. „Paredon“ — to je: postavljanje pred zid — je brezobzirno opravljal svojo funkcijo z namenom, da spravi v popoln molk Castrove nasprotnike.

Na tem mestu je potrebna tale ugotovitev: nekateri trdijo, da je Castro imel veliko podporo s strani ljudstva. Uporaba „paredona“ (streljanja) in zatiranje, ki je bilo ljudstvo deležno, pa dokazujejo prav nasprotno.

RAZPUST VOJSKE IN OPOZICIJALNEGA TISKA

Področje, odkoder se je Castro bal močne reakcije, pa je seveda bil sektor oboroženih sil. Tudi tam je Castro uporabil svojo teroristično metodo. Potem ko je dal izvršiti stotine smrtnih obsodb (v resnici brez poprejšnje sodne obravnave), je tiran napovedal neko čistko, ko bi se vsak posamezen primer posebej pretresal. Tako so obljubljali. Tisti, ki ni bil zagrešil nobene zločina, da se nima ničesar bati. Seveda pa ta zagotovitev ni prav nikogar prepričala. Začele so deževati prošnje za dopust v službi. Mnogi so se preprosto auto-izgnali, drugi so se zaprli v svoje hiše, spet drugi so se preselili v nenajavljene druge kraje. Nova vojska pa je začela dobivati svoj pritek iz vrst komunistov ali ljudskih oboroženih edinic.

Kot bi jih izčaral, so se pojavile na ulicah uniforme vseh mogočih barv, ki so odgovarjale neštevilnim pravkar ustanovljenim organizacijam, kot na primer: „komunisti od vsega početka“, „mladi uporniki“, „ženska mladina“, „udruženje žena“, „delovna milica“, „obrambni odbori“, „odbori za čuječnost“ itd.

Ljudje so se bali iti na ulico in nihče se ni počutil varnega niti doma, niti ne v uradu in na svojem delu. V nočeh so samotni udarci na vrata sosedov pobujali splošen preplah. V najboljšem primeru je bila kakšna komisija, ki je opravljala poizvedbe o tem in onem. Da bi bili v kakšni družini brez diktatorjeve slike na častnem mestu, je lahko povzročilo celi družini hud glavobol, če ne kaj več.

Časopisi, ki še niso bili v komunističnih rokah, so počasi začeli reagirati. V začetku same Revolucije niso kritizirali, ampak samo njene „eksecese“. Časopisi „Diario de la Marina“, „El País“, „El Mundo“, „Carteles“, „Bohemia“, „Excelsior“, „Avance“ so poskušali nuditi odpor komunističnemu vdoru. Zato pa so bile cele izdaje zažgane, razpošiljevalci pa so dobili zadošči jasna opozorila in grožnje.

Prav malo zatem je vlada izdala odlok, po katerem naj bi imel vsak časopis prostor za ugovore na napade, ki jih je kdo deležen. Ta „pravica za odgovor“ je pripeljala vlado do tega, da je nastavila svoje časnikarje v

upravo listov, ki so kaj pomenili. Počasi so eden za drugim hiral in umirala samostojna in neodvisna občila.

Istočasno pa so potniki z vseh strani sveta hodili gledat „čudesa“ kubanskega režima, seveda na povabilo in v varstvu in pod vodstvom uradnih načrtovavcev in spremljevalcev. Jean Paul Sartre, ki je šel na Kubo marca 1960, je vedel povedati: „Vlada in Revolucija nista ne kapitalistični ne komunistični, ampak človečanski.“

Istočasno pa je Revolucija, kot ji je že lastno, začela požirati svoje lastne otroke. Od prvih Fidelovih tovarišev v hosti so se le redki rešili. Gibanje „26. julij“ se pač ni javno proglasilo z marksističnim kredom in je šlo z blagoslovom določenega dela duhovščine in s podporo večjega dela malomeščanstva. Privabilo je na ta način veliko število nekomunistov. Marksisti so torej tedaj bili primorani napraviti čistko v svojih lastnih vrstah in opraviiti s tistimi, ki se niso strinjali z njihovimi ideali.

Res pa je, da so se čistke izvajale še pred padcem Batista. Takó so bili primeri komunistov, ki so delovali v sporazumu s Castrom v vrstah Batistove tajne policije in so se „prodali“ sovražniku. Medtem ko so izdajali nekatere svojih tovarišev, so se okoriščali na dva načina: po eni strani so lahko računali na zaščito same kubanske vlade, v primeru pa da bi padli v ujetništvo, pa bi tudi bili hitro zopet prosti. Po drugi strani pa so izdajali Batistični policiji protikomunistične tovariše v takih okoliščinah, da skorajda niso mogli uteči smrti. Na ta način so očistili svoje poveljniške kadre. Potem pa ko so prišli na oblast, se je pa izločanje nemarksistov še bolj pospešilo. Javni procesi, revolucionarna sodišča, izvršitev smrtnih kazni brez sodbe so poslali v grob ne enega od bivših pomočnikov tega tirana.

Vpeljava marksističnega modela v gospodarstvo je imelo podobne učinke kot pozneje v Čileju. Agrarna reforma je imela za posledico veliko pomanjkanje poljedelskih pridelkov, ker je pač storilnost zelo popustila.

POMANJKANJE

Tako so že spomladi 1960 uvedli takoimenovane „srede brez piščancev“.

Industrijski obrati so se začeli ustavljati, pomanjkanje živil in drugih izdelkov se je poostriilo, porastla je črna borza in veriženje z živili se je posplošilo.

Kuba, otok obdan z vodami, bogatimi na ribah vseh vrst, se je znašla nenadoma pred stojnicami, s katerih je izginila vsaka sled po ribah in drugih morskih živalih.

Birokracija, nezmožnost, nemarnost in ideološki fanatizem, lasten vsakemu marksističnemu režimu, so že začeli dajati svoje grenke sadove.

Sam Castro je moral priznati revščino, v katero je pahnil kubansko ljudstvo. Dnevnik „Revolución“ je 13. marca 1962 objavil naslednjo tiranovo izjavo: „Treba je, nedvomno, govoriti s skrajno odkritostjo. Najhujši problem, s katerim se je Revolucija morala soočiti, je prav ta problem oskrbe. Potem ko smo mi do siteda izjavljali, da bomo pač jedli „malange“, če ne

bó drugega za v usta, se zdaj ljudstvo sprašuje, dobro, kje pa so zdaj tiste „malange“!

Izvoz in jasna povezava ter uklon režima Sovjetski Zvezi in popolna podpora komunizmu na Kubi že niso dovoljevale več, da z varanjem nadaljujejo.

Maja 1961 je bila Kuba proglašena za socialistično republiko.

2. decembra istega leta je Fidel Castro v nekem svojem govoru potrdil, da je po prepričanju marksist in je še dodal, da je bil to vse življenje.

Kuba je bila tudi uradno postavljena v sklop sovjetskih komunističnih držav.

Tako se je končalo drugo dejanje žaloigre.

PORAZ V BAHIA COCHINOS

Preden preidemo na opis položaja, v katerega je padel kubanski narod, se nam zdi potrebno izreči nekaj besed o zatrtem poskusu kubanskih beguncev v imenovanem zalivu.

Ta strahoten poraz kubanskih rodoljubov je bil namreč tako silno in tako spretno izrabljen v propagandne namene mednarodnega komunizma, da se pozoren opazovalec in poznavalec komunističnih taktik in intrig ne more izogniti vprašanju, kaj če ta podvig ni bil že od začetka infiltriran in izdan od znotraj.

Fidel je v tistem času bil podvržen izredno močni notranji opoziciji, ki je grozila, da ga vsak čas spodnese z oblasti. S tem pa da je zadal tak pogubonosen udarec izjalovljeni invaziji, pa je mogel istočasno zatreti tudi odporniško gibanje na lastnem otoku in zajeti nekatere vodilne može iz podtalnega gibanja. Tudi opozicija beguncev je bila Castru izredno nevarna. Tako pa je s porazom, ki ga je opozicija doživela v Bahía Cochinos, bilo zaneseno malodušje in preplah med kubansko emigracijo in v opozicijske vrste na otoku samem. Castru se je posrečilo takrat uničiti ali pa zajeti cvet in upanje kubanskih protikomunističnih sil.

S ponesrečeno invazijo pa je Castro mogel tudi opravičiti svoje ojačene vezi s Sovjetsko Zvezo in svoj naslon na blok komunističnih držav.

Kennedy je takrat obljubil invazijskim četam vso letalsko podporo, vendar je v zadnjem trenutku prelomil besedo in tako pustil junaške Kubance iti v smrt ali pa v mučniško ujetništvo.

Sámo gibanje na otoku pa je tudi bilo izdano, saj je nekdo izročil komunistom sezname podtalnega odpora, kar je povzročilo po celi Kubi val hitrih sumaričnih usmrtitev.

Računa se, da je bilo približno tri tisoč bojnikov pod orožjem na Kubi, ko je bila izvršena invazija v Bahío, ki so vsi čakali na povelje za udar. Tega povelja pa ni bilo od nikoder in vsi ti borci so bili izdani in prepušteni na milost in nemilost komunističnemu divjanju.

Vrsta teh žalostnih in nerazložljivih dogodkov, ki so se sprožili s tisto tragično invazijo, je dolga. Konkreten rezultat je bil pa ta, da se je odslej naprej komunistični režim trdneje usedel na Kubi.

PREVLADA KOMUNISTOV

Zdaj ko je bil režim utrjen, so začeli zoreti tudi grenki sadovi komunistične nadvlade.

Uvedena je bila „marksizacija“ otroške in doraščajoče mladine, strogo, dosledno, brez vsakega popuščanja. Pojavili so se „camilitos“ (po slovensko: „pionirčki“), imenovani po Camilu Cienfuegos, predšolski kurzi, delovne brigade in podobno.

Na Kubo so začeli prihajati aktivisti iz Amerike, Azije in Afrike, da se pouče ideološko, politično in vojaško. Istočasno so prišli vojaški in politični inštruktorji iz evropskih držav. Za te inštruktorje, včasih imenovane delegate, drugič pa spet tehnike seveda omejitve v preskrbi ne obstojajo. Obstojé posebni gostinski in trgovski obrati, v katere Kubanci sploh nimajo vstopa, ki so na razpolago tujcem, da jim zadosté najmanjšo željo ali potrebo. Ta svoj privilegij ti prišleci često uporabljajo za to, da vzpostavijo „trgovske stike“ z domačim prebivalstvom in na račun le-tega bogaté. Ker običajno Kubanec trpi prav kronično pomanjkanje v najosnovnejših potrebščinah (kot so prehrana in obleka), je seveda pripravljen zamenjati zlate in srebrne predmete, nakit, porcelanski okras, keramične predmete, staro družinsko pohištvo in podobno za mesene konzerve, mlečne uvožene izdelke in druga živila prinesena izza železne zaves. Pri tem zamenjavanju je kubansko prebivalstvo v večini primerov oškodovano in ogoljufano, saj zahtevajo komunistični funkcionarji in delegati astronomske cene za tista živila.

ZDRAVSTVO V CASTROVI KUBI

Profesorski zbor docentov na medicinski fakulteti, kot je bilo pač pričakovati, je bil močno prečiščen in preresetan. Komunistični medicinci z še nedokončanimi študiji, so zasedli mesta prejšnjih profesorjev.

Nemalo študirajočih medicincev je bilo močno prizadetih, ko so zagledali na izpraznjenih mestih svoje nekdanje kolege, ki se v brihtnosti in marljivosti niso prav preveč izkazali. Splošno stanje v šolstvu je bilo dobesedno kaotično.

Študentom sta preostajali samo dve možnosti: izseliti se v sosedne države, tam nadaljevati in končati študije, kar pa je le redkim bilo mogoče, ali pa se popolnoma resignirati, vdati se v to, kar pač pride, diplomirati na kubanski univerzi s takim učnim staležem in potem sprejeti mesto in delo, ki mu ga država odmeri.

Prvi promociji teh diplomirancev je ljudstvo nadelo vzdevek zdravnikov „s tremi vršički“, ker da jim je bilo edino potrebno za svojo promocijo opraviti trikratno plezalno turo na Turkinski vrh (pico Turquino).

Kot rečeno, so ti novopečeni zdravniki prišli na delovna mesta, ki jih je bila država že predčasno določila; primorani so opravljati dve šesturni izmeni na dan in na vsako izmeno so dolžni postreči osemdeset pacientov.

Po drugi strani pa so laboratoriji dobili ukaz od zgoraj, po katerem

je bilo prepovedano v zdravniškem izvidu, ki se izroča pacientu, ugotavljati pomanjkanje rdečih krvnih teles; najmanj dovoljena količina ni smela biti nižja od 4.800.000. Resnični izvid pa je bil izpričan le na listu, namenjen zdravniku. Razlog za tako odredbo je bil zelo preprost: podhranjenost kubanskega prebivalstva se je tako posplošilo, da si je komunistični režim na ta način skušal zagotoviti svoj prestiž.

Zasebna praksa v zdravljenju je bila skorajda izločena; večina zdravnikov je bila nameščena v javnih bolnišnicah. Zdravljenje na domu je izključeno; vsak bolnik naj pride na zdravljenje v bolnišnico, kakor pač ve in more. Za lažje primere to seveda ni tako tragično, v nujnih primerih pa ni dobiti pravočasno ambulanc in ker taksijev tudi skorajda ne, je stanje takih bolnikov obupno. Lahko si predstavljamo, kako še se počuti tak bolnik, če se mu je s težavo posrečilo dospeti v bolnišnico pod zdravniški nadzor in ga tamkaj sprejme v oskrbo tako imenovani zdravnik „s tremi vršički“, ki nima niti dovolj strokovnega znanja niti primernih instrumentov.

DELAVEC V KOMUNISTIČNI KUBI

Pod Batistovo diktaturo je bil delavec kljub precejšnjim krivicam, ki so se dogajale in jih je treba vsekakor obžalovati, vendarle vsaj nekako zaščiten: zagotovljen mu je bil delavnik 48 ur, minimalna mezda, pomoč v primerih materinstva, zavarovanje proti nesrečam in nezgodam, plačan počitek, počitek zaradi bolezni (in če med letom ni zbolel, je imel 9 dodatnih dni plačanega dopusta), poleg tega je imel pravico do tridesetdnevni letnih počitnic, 50 odstotkov svoje plače kot božično darilo, zagotovljeno stalnost v službi, upokojitve pri 55 letih s 75% pokojnino. V nekaterih podjetjih je imel tudi pravico do soudeležbe na dobičku.

Castro je vse te pridobitve odpravil. Ker pa je že država gospodar vsega, vlada sama pa je „ljudska“, je pač nesmisel govoriti o kakšni stavki ali „prekinitvi dela“. Odpravljen je bil tudi maksimalni delavnik, poleg tega, da je marsikdo dolžan prijaviti se na prostovoljno delo, seveda neplačano. Tako je na lep način predstavljeno delo današnjih sužnjev.

Vlada je tudi uzakonila kazni, ki zadenejo takoimenovane nesocialne osebe in pojave. Ta „legislación antisocial“ je iz leta 1970 in odreja sledeče:

a) Postopači: za takega je smatran vsakdo, ki je bil udeležen pri žetvi sladkornega trsa in se po 31. juliju, ko se ta konča, naslednjega dne ne prijavljuje na običajno delo. Kazen, ki takega postopača lahko doleti, je lahko odvzem živilske nakaznice ali pa prisilno delo na kolhozu.

b) Polovični postopač: to so tiste osebe, ki sicer redno opravljajo redno delo, nimajo pa smisla za prostovoljna dela in za delo v masovnih organizacijah. Take lahko doleti šestmesečno prisilno delo.

c) Izostankarji so tisti, ki sicer opravljajo prostovoljna dela in se udeležujejo življenja v masovnih ljudskih organizacijah, pa v le-teh včasih umanjajo. Taki so podvrženi javni kritiki.

Po takšni zakonodaji, seveda ni pričakovati, da sčasoma sleherni ku-

banski delavec ne bi bil vsaj enkrat obdolžen antisocijalnih prestopkov in zaradi teh obsojen po ljudskih sodiščih.

LJUDSKA SODIŠČA

Kot vsak normalen bralec lahko ve, so to prave caricature resnih in resničnih sodišč. Sestavljena so ta ljudska sodišča iz oseb, ki nimajo niti najmanjše juridične izobrazbe in čigar naloga je izrekat obsodbe na kar najbolj hiter in drastičen način. Pritožba v teh primerih ni dovoljena, obsodba je izvršena v najkrajšem času.

Pustimo ob strani primere neštevilnih nedolžnih žrtev, ki so padle, postavljene ob zid, pod streli takih ljudskih krvnikov. Poglejmo samo drugo, bolj milo stran teh uprizorjenih sodb in se postavimo na stališče preprostega državljana, ki že mora za kazen en mesec pometati ceste, ker se je pregrešil in ni pokazal zadosti „revolucionarnega čustvovanja“, „proletarske odgovornosti“ ali pa se ni znal „istovetiti z ljudstvom“.

ŠOLSTVO IN IZRABA OTROŠKE DELOVNE SILE

Režimska propaganda govori o obveznem in zastonjskem šolstvu na otoku. Kar se tiče obveznosti, se ni čuditi, kajti skorajda vse pod marksističnim režimom je obvezno.

Tisto o zastonjski vzgoji pa je seveda burka. Obstoje namreč zloglasne „Escuelas de Cara al campo“ (šole z očmi obrnjene v polje, bi lahko rekli po naše), na čijih zemljiščih se učenec od 75 do 90 dni v letu brezplačno „vežba“ v poljskem delu.

In če to ne bi bilo zadosti, pa se še mnogokrat zgode sklici na „prostovoljno“ delo celih šol z učitelji na čelu. Kakšen je potemtakem ritem poučevanja in učenja in volja do tega, menda ni treba posebej omenjati.

G-2: TAJNA POLICIJA

Po zgledu sovjetske KGB seveda tudi kubanska tajna policija predstavlja pravo strašilo za vsakega državljana.

Premnogi jetniki izvrše samomor v svojih celicah že iz samega strahu pred mučenjem, katerega da so že sami izkusili ali pa so o tem čuli od drugih sojetnikov.

OSEMSTOTISOČ BEGUNCEV IN ŠE NI KONCA...

Lakota, teror, obtožbe, smrtne obsodbe, kraja, ropanje in zločini na splošno, ki so takorekoč uzakonjeni, so pač prinesli svoje logične sadove: več kot 800.000 Kubancev živi danes v emigraciji, kar predstavlja 7% vsega prebivalstva.

Tako se dogaja, da se tretje dejanje kubanske žaloigre še odigrava v pričo otopelega sveta, ki je na Kubo že nekako pozabil...

SLOVENSKI SPOMINSKI DAN

DSPB, Cleveland, se je oddolžilo spominu naših padlih junakov v nedeljo, 24. maja 1981 z lepo spominsko svečanostjo.

Ob pol dvanajstih se je razvil spreved narodnih noš z ameriško in slovensko zastavo na čelu proti Lurški votlini na romarskem prostoru na Providence Hights in spremljal duhovnika do oltarja, kjer je daroval sv. mašo zadušnico za vse, ki jim je nasilno končala življenje bodisi okupa-torjeva ali komunistova roka. To sv. mašo je daroval lorainski župnik, dr. Pavel Krajnik, ki se je v prelepi pridigi spomnil vseh teh žrtev. Vsi šte-vilni udeleženci so mu pozorno sledili.

Med sv. mašo je bilo deloma ljudsko petje, deloma pa je prepeval moški zbor pod vodstvom g. Rudija Kneza.

Po končani sv. daritvi sta med petjem žalostink položila pred Ma-rijin kip dva odbornika lep venec rdečih nageljnov, prevezan s slovenskim trakom, medtem ko so misli navzočih hitele na prepovedane grobove po naši trdo preizkušani domovini, katerim je ta venec veljal.

Ob 4 popoldne se je spominska svečanost nadaljevala pri velikem kri-žu na pokopališču Vernih duš, kjer počiva že precej slovenskih beguncev. Po opravljenih molitvah za rajne (duh. Božnar in Simčič), ki jih je pre-pletalo ljudsko petje (g. Košnik), je sledil obisk groba dolgoletnega zvezi-nega predsednika, pok. Karla Mauserja, kjer je moški zbor občutno za-pel: Gozdič je že zelen; na ploščo pa so mu položili šopek, prav tako tudi na grobove obeh slovenskih vojakov prostovoljcev, ki sta padla v Viet-namu, in na grobu pok. ministra dr. Miha Kreka.

S tem je bil program zaključen in ljudje so se razšli po prostra-nem pokopališču na grobove znancev in prijateljev. Poskrbljeno je bilo tudi za slovenske zastavice, ki so z njimi naši ljudje označili slovenske grobove.

Resnost in zbranost na obrazih udeležencev je pričala, da jih je spominska svečanost res zajela, da so se v duhu srečali s tistimi, katerim je bila prireditev namenjena.

M. M.

V SPOMIN**† MAJDA ŽITNIK MARKEŽEVA**

Smilijo se mi poklicni časnikarji velikih dnevnikov, ki morajo na-pisati nekrologe po običajnem obrazcu. Če bi to hotel napraviti pri težki smrti gospe Majde, bi grešil proti družini in slovenski skupnosti.

Danes se od gospe Majde poslavljam kot njen nekdanji šolski ko-lega, ko sem pred dolgimi leti nazaj učil v slovenski ljudski šoli. Pišem, da bom nekatere v zdomstvu zbudil iz spanja, in pišem zato, da bi tistim,

ki so doma na oblasti, prikazal resničen pojem slovenskega učitelja odn. učiteljice v zdomstvu.

Gospa Majda ni samo učila. Je tudi vodila šolo v Carapachayu. To se pravi: vsako soboto toliko ur odtrganih od doma, toliko večercv pri pripravljanju snovi in popravljanju nalog, toliko ur težke vesti nad seboj, če se kaj zgodi, toliko utrujenosti po končani šoli, ki se je ne da premeriti. In vse to brezplačno. V tem je vrednota dela, v tem je ljubezen do slovenstva, do rodu, ki prihaja za nami; gospa Majda je svojo dolžnost izpolnila. Skupnost ji ogromno dolguje in edino, kar si upam zapisati je: spoštovana kolegica, boglonaj za vse, kar si dala otrokom!

Njenemu možu, soborcu Jožetu, naše iskreno sožalje; otrokom pa poleg sožalja tudi prošnja — naredite vsaj polovico tega, kar je opravila Vaša mama in videli boste, da Vam bo lahko pri srcu tisti dan, ko boste Vi na vrsti, da Vas pokliče Vsemogočni predse.

Gospa Majda! Počivajte v miru in na svidenje — slej ali prej.

Pavle Rant

Buenos Aires, Naš dom, San Justo.

† DR. LEOPOLD EILETZ

Dne 29. marca je v zavodu sv. Vincencija v Lanusu, v Argentini, umrl dr. Leopold Eiletz, znana osebnost v slovenskem javnem življenju. Preživel je trpljenje in težave prve svetovne vojne, nato pa je vse svoje velike intelektualne sile postavil v službo slovenskega naroda ter neutrudno delal tako doma kot v zdomstvu, dokler mu je zdravje to dopuščalo. Z veseljem je spremljal delo protikomunističnih borcev in bil reden naročnik in bralec našega Vestnika.

Pokojnik je bil rojen 16. novembra 1894 v Trziču na Goriškem. Po končani gimnaziji je bil poklican k vojakom, kjer je ostal vse do konca prve svetovne vojne. Pravne študije je dokončal v Ljubljani, nato pa je vstopil v upravno službo in postal okrajni glavar v Mariboru in je veljal za enega najboljših slovenskih upravnih uradnikov. — V javnem prosvetnem delu pa se je začel krepko udejstvovati že v akademskih letih v akademskem društvu „Danica“, mnogo je predaval po deželi. Kot upravni uradnik je zlasti pospeševal združništvo. Po prihodu Nemcev je moral zapustiti Maribor in je v Ljubljani deloval kot predsednik Socialne pomoči. Med komunistično revolucijo je pomagal protikomunističnemu gibanju in pri organizaciji Narodnega odbora za Slovenijo. Po končani vojni je odšel na begunsko pot in se preselil v Argentino, kjer je bil delovni član slovenske skupnosti. Zlasti se je pridno udeleževal v Slovenskem katoliškem akademskem stareshinstvu.

Vsemogočni naj mu nakloni večni mir in pokoj!

Zoran

V Buenos Airesu smo pokopali moža, ki je kljub vsem visokim položajem, ki jih je zavzemal v takoimenovani stari Jugoslaviji, bil vedno

iskreno preprost, delaven, garač, dosleden, vztrajen, hkrati pa tudi načelno jasen.

Po odločitvi Narodnega odbora 3. maja 1945 je bil imenovan za upravnega komisarja osvobojenega ozemlja na Gorenjskem in Koroškem. Takrat, ko smo bili 7. maja zbrani na skromnem trgu med kranjsko župnijsko cerkvijo in Ljudskim domom skupaj z g. Francetom Perniškom, ki je bil določen za glavarja nekdanjega kranjskega sreza, in majorjem Mehletom, poveljnikom Gorenjskega polka, nisem vedel, da je bil dr. Eiletz rojen v Trziču. Po razgovoru je sledilo samo kratko navodilo: čim prej preiskati vse možnosti, da bomo vse begunce srečno spravili preko meje na Koroško, računajoč, da nas bodo zavezniški Angleži razumeli.

Storili smo, kar smo mogli.

Tri tedne kasneje smo se srečali v špitalu na Dravi, ko je dr. Eiletz prinesel pošastno novico o vračanju domobrancev. Nismo mogli verjeti takrat in še danes ne moremo razumeti zločina, ki je bil storjen nad našimi soborci.

Gospod doktor! Ne zamerite, da sem to zapisal, a sam sebi bi si očital, da isem dodal k vsem nekrologom teh besed.

Hvala za vse in še posebej: ko se boste srečali z Najvišjim, se nas spomnite. Bolj kakor koli prej smo danes potrebni božje pomoči.

Pavle Rant

† JANKO GAŠPERIN

Dne 18. januarja 1981 je na svojem domu v San Andresu v Argentini umrl domobranski nadporočnik Janko Gašperin, ki je bil znan kot izredno vesten častnik in kot dober človek. Rojen je bil 19. januarja 1905 na Viču pri Ljubljani. V Jugoslaviji je služil vojake pri mornarici in postal rezervni poročnik fregate. V Ljubljani je bil znana osebnost kot solastnik ljubljanske gostilne „šestica“. Poročen je bil z gđc. Zinko Zalaznik. Med komunistično revolucijo v Sloveniji je stal odločno na strani nasprotnikov komunizma in je vstopil v Slovensko Domobranstvo, kjer je bil dodeljen v činu nadporočnika v 20. štabno četo, kjer so ga vsi visoko cenili zaradi njegove vestnosti in natančnosti v službi. Ob koncu vojne se je z ženo umaknil v Avstrijo in sta nato leta 1948 odpotovala v Argentino. Tudi tu se je posvetil gostilniški stroki in so Slovenci radi zahajali v njegov gostinski prostor vse do tedaj, ko je moral zaradi bolezni opustiti svojo obrt in se upokojiti. — Pokopan je bil na pokopališču v San Martinu. Zapušča v Argentini svojo ženo, v domovini pa sina. Obema izrekamo iskreno sožalje. —

† VIKTOR ČEŠNOVAR

Naš zvesti in delovni član Viktor Češnovar je dne 28. julija 1981 odšel v večnost. Rojen je bil 25. oktobra 1902 v Ljubljani. Že pred petdesetimi leti se je kot uradnik Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani uprl marksistični miselnosti, ki je tedaj prodirala v Jugoslovan-

sko strokovno zvezo, ki jo je bil ustanovil dr. Janez E. Krek in ki bi morala visoko nositi zastavo krščansko socialne usmerjenosti. S prijatelji, ki so bili istega mnenja, je pokojnik tedaj sodeloval pri ustanovitvi Zveze združenih nameščencev, ki je odločno odklanjala marksistične nauke. Postal je urednik „Bodočnosti“, glasila omenjene Zveze.

Za zgodovino naj ostane zapisano, da je pokojni Češnovar že takoj v prvih dnevih napada Nemčije na Jugoslavijo predlagal ustanovitev tajne vojaške organizacije, ki se je kmalu nato — dne 29. aprila 1941 (med tem, ko se je OF ustanovila šele meseca julija) — ustanovila iz članov katoliških mladinskih organizacij in se je imenovala Slovenska legija, njeni člani pa so se imenovali legionarji. Ustanovljena je bila z namenom, da zbira in skrrije orožje, ki so ga odvrgli vojaki jugoslovanske vojske in da pripravi slovenski narod na odpor proti okupatorjem. Ko pa so začeli komunisti pobijati Slovence, je vzela Slovenska legija v svoj program tudi boj zoper komunistične zločince. Pokojnik je bil eden glavnih odbornikov vodstva Slovenske legije. Pozneje je aktivno sodeloval pri organizaciji Vaških straž, hodil po deželi, govoril na sestankih in zlasti skrbel za medsebojno zvezo posameznih edinic VS.

Po končani vojni je preko Koroške in Rima odšel v Argentino, kjer se je pridružil borecem, ki so ustanovili Društvo slovenskih protikomunističnih borcev in je s članki sodeloval v njihovem glasilu — Vestniku. Bil je aktiven član tudi drugih društev (Društva Slovencev, Družabne Pravde, Slov. doma v San Martinu in dr.). Pred leti je zbolel in se — ko se je bolezen poslabšala — zatekel v „Dom sv. Vincencija“ v Lanusu, kjer je tudi v Gospodu zaspal. — Naj v miru počiva!

PISMA UREDNIŠTVU

Rad bi videl, da bi v naslednji številki VESTNIKA priobčili tole moje

P O J A S N I L O :

V številki 5-6 Tabora je v opombi uredništva pod rubiko „Čiščenje pojmov“ med drugimi zapisano, da sem po proslavi v spomin pokojnega generala Leona Rupnika v slovenski cerkvi na R. Falconu dne 7. 9. 80 pred pričami izjavil, da bi dr. Kociper ne imel več kje objavljati svojega zgodovinskega gradiva (tja, da pes taco moli), ko bi prišlo do združitve med Taborom in Vestnikom.

Tu se je pa urednik le preveč prenagril, kajti o teh stvareh se po proslavi sploh ni govorilo (vsaj v moji navzočnosti ne). Govora je bilo samo o kritiki in pripombah, ki jih je podal g. dr. Kociper glede na govor g. Loboda in proslave kot take.

Če se dr. Kociper malo spomni, bo vedel povedati, da sem takoj po proslavi govoril z njim osebno in prvo, kar sem mu rekel, je bila zahvala, da je napisal in objavil politične razgovore v Ljubljani z g. ge-

neralom. To do sedaj ni bilo nikjer objavljeno in je za zgodovino bistvene važnosti. Pri teh razgovorih je med drugimi g. general Rupnik izjavil: „Kaj pa bo z domobranstvom?“, kar jasno kaže na to, da je vedel za sklenjeno izročitev.

Zato ne more imeti drugega namena pripomba v Taboru kot je ta, da mene prikaže za neresnega človeka. G. P. Rant je namreč ob priliki telefonskega pogovora z dr. Kociprom povedal, da je pisec M. B., avtor članka „Resna in odkrita beseda uredniku Tabora“, objavljenega v Vestniku — moja malenkost.

Taka izjava pa bi bila tudi drugače nesmiselna, saj je dr. Kociper že davno pred omenjenim dnem, ko naj bi bila ta izjava podana, napisal in objavil svoje zgodovinsko gradivo; tako razgovore v Ljubljani, intervencije na Koroškem in sploh vsa dogajanja z domobranstvom — do izročitve. Da bi pa jaz odločal o tem, kako in kaj se bo pisalo v morebitnem skupnem glasilu, je pa le malo predebela. Saj bi o tem vendarle moralo odločati skupno članstvo — ali ne?

Pojasnilo ne bi bilo popolno, ako se ne bi še enkrat vrnil na „blato, gnoj in laži“ v Vestniku. To naj bi bilo napisano, ko je še obstajala enotna organizacija borcev in je bil Vestnik enotno in edino glasilo. Določene osebe, ki so danes pri Taboru, so bile takrat odločilne in odgovorne za pisanje lista. Tudi pokojni g. Vule Rupnik je bil takrat važen faktor v organizaciji. Jaz nisem bil ne v odboru in še manj v konzorciju. V tisti dobi je list odprl svoje strani osebam, ki so po svojem takratnem političnem položaju soodgovorne za vse to, kar se je storilo ali opustilo v zvezi z vrnitvijo domobranstva, zaradi česar sem jaz list takrat odpovedal in se v znak protesta oddaljil od organizacije.

Miha Benedičič

.....

Dragi urednik!

Prijatelji so mi pokazali Tabor (El Fortín) šte. 5-6/1981, kjer na straneh 112-115 neki N. F. piše o vsem mogočem. Dasi urednik pove, da ima g. N. F. titel profesorja (glej platnice stran 3), bom na vse tisto pisanje ob priložnosti odgovoril, seveda ko se bo N. F. podpisal s polnim imenom. Je že tako, da je laže postreči s prepričljivejšimi razlogi, ko več, s kom imaš opravka. Ker pa nočem biti bistveni sotrudnik morebitnega drugega dela „Sramota umira počasi“, bom počakal, da bodo na pisanje g. N. F. najprej napisali svoje pripombe gg. France Grum, Ivan Korošec, inž. Anton Matičič, dr. Marijan Zajec, Vencelj Dolenc, Joco Lovrenčič, Miloš Prelog, Tone Sušteršič in še kdo, komur bi se to zdelo primerno.

Za danes se bom omejil samo na urednikovo pripombo glede čitank ljudskošolskih tečajev, kakor je to zabeleženo na strani 115.

Lepo prosim vse bralce, naj mi oprostite, če bom morda preveč osebno, a zgodilo se je, da sem takrat, ko sem najstarejšega sina vpisal v ljudskošolski tečaj na Pristavi, gdč. Miji Markeževi dejal — spričo po-

manjkanja učnih moči —, da ji bom pomagal, brž ko mi bo to rekla. Takoj je iz aktovke potegnila Mizeritovo čitanko in dejala, naj kar začnem učiti v višjem letniku. To je bilo 1961. Od tedaj naprej smo se na učiteljskih sejah menili, kako bi spravili skupaj čitanke za posamezne razrede. Nadzornik Aleksander Majhen je odločil, naj najprej spravimo skupaj čitanko za 3. in 4. razred. Tako je izšel Zdomski živžav z letnico 1968. Prvi izvod sem oddal dr. Mihi Kreku, ki je bil takrat na obisku, s prošnjo, da ga izroči senatorju Lauschetu, katerega izrecni prošnji, da se berilu pride ne čimveč pesmic, smo tudi ugodili. (Kako sem bil „uraden“, kot sem pri Čučku bral, bo prizadeti Čučkov sotrudnik lahko ugotovil po tem, da je registracijo izida knjige objavila Svobodna Slovenija 10. 7. 1969, štev. 28, str. 3 — se pravi devet mesecev po izidu!). Po tej prvi knjigi je sledila leta 1975 druga — Slovenski svet, ki je berilo za 5. in 6. razred. Kdaj bo izšla tretja, za 7. in 8. razred, ne vem. Vem pa samo eno: na vseslovenskem dnevu 1967 — ko se je že vedelo, da pripravljamo prvo čitanko, sva v razgovoru z Zorkom Simčičem prišla do zaključka: tretja knjiga naj bi bila neke vrste vademecum, ne samo za naše ljudskošolske učence, ampak sploh za vse, ki bi očetnjava zapustili kadarkoli in se naselili kjer koli. Ta material zbiram že od tedaj naprej — in drugi tudi. Domenjeno pa je tudi bilo, da bi v tem vademecumu našli svoj zasluženi prostor vsi zdomski avtorji, tako Javornik kakor Jurčec, Tine Debeljak in Kociper, Bükvič in Beličič, Simčič in Krivec, pa še marsikdo, da omenim samo nekatere. Ti pisci bi torej dobili mesto v čitanki namenjeni višjim razredom ljudske šole. Ta vademecum naj bi bil obenem neke vrste spričevalo žilavosti in plodnosti emigracije, to je take emigracije, ki bi znala potegniti za seboj vse tiste, ki so prišli v zdomstvo pozneje, za nami, ali pa še danes prihajajo.

Ker sem pri obeh knjigah tehnično sodeloval, štejem za svojo dolžnost navesti gornje pripombe. Kaj sta takrat delala urednik Tabora ali g. N. F., ne vem. Prosil pa bi, naj pri vodstvu Zedinjene Slovenije poizvesta, koliko taka knjiga stane danes, jutri... Potem šele bomo lahko govorili naprej.

Za zdaj naj zadostuje tole moje pojasnilo in to naj bo moj odgovor na očitek, ki ga je izrekel urednik Tabora izdajateljem čitank za našo šolsko mladino. Seveda se ni bati, da bi povedano ob priložnosti mogli izrabiti komunistični pisci za svoje napade na protikomunistično emigracijo. Da bi bilo tako, vem, da mi VESTNIK tega niti ne bi objavil, saj si pač upravičeno šteje v čast, da Čuček svojega pamfleta o politični emigraciji ni mogel podpreti s citati iz VESTNIKA.

Pavle Rant

P. S! — Če urednik Tabora ne bo mogel ustreči moji želji in ne bo mogel s polnim imenom N. F.-ja na dan, ali pa da se pisec N. F. sam tega ne upa, bi utegnil kdo, po stilu sodeč, sklepati, da je bil dopis rojen na uredniški mizi — kar bi bilo velika škoda. Moja iskrena želja pa, ki ne dvomim, da so kratice N. F. začetnice pravega imena, bi bila ta, da bi po-

vabili g. profesorja kot strokovno učno moč k sodelovanju v našem Srednješolskem tečaju, kjer potrebujemo novih moči, a tudi resnih, stvarnih in živih v slovenski zdomski svet.

P. R.

Uredništvu Vestnika:

Prosim uredništvo VESTNIKA, da objavi v glasilu domobrancev tole odprto pismo uredniku „SMERI V SLOVENSKO DRŽAVO“, ker želim javnega odgovora na vprašanje, ki ga zastavljam. Hvala lepa. — R. S.

Spoštovani gospod

Stanko Buda, urednik časopisa „Smer v slovensko državo“

Redno berem časopis „Smer v slovensko državo“, kateremu ste po smrti Demetrija Vebleta Vi postali urednik. V vsaki številki navajate v skrajšani obliki med drugim tudi članke, ki so bili priobčeni v razmnoženi „Slovenski glas“, ki izhaja v Münchnu in ga izdaja in ureja dr. Marijan Drevenšek (kar pa je psevdonim). Jasno je in nihče ne more imeti ničesar proti temu, da po svojem okusu navajate v izvlečku članke iz kateregakoli časopisa. Dovolite mi pa, da k Vašim citatom iz „Slovenskega glasa“ napišem dve pripombi.

Morali ste opaziti, da je „Slovenski glas“ fanatičen in zagrizen nasprotnik slovenske duhovščine. Toliko obrekovanj, sramotenj in najbolj prostaških izrazov ni zlepa še kdo napisal na račun slovenske duhovščine (škofov, bogoslovnih profesorjev, župnikov, kaplanov, duhovnikov v domovini, v zamejstvu in zdomstvu.) Vi — kot slovenski domobranski častnik — dobro veste, na kateri strani je stala velika večina slovenske duhovščine med komunistično revolucijo in komu je ta večina pomagala. Gotovo tudi dobro veste, da je 80 slovenskih duhovnikov v tej revoluciji izgubilo svoje življenje. Tudi Vam je gotovo znano, kakšno je bilo stališče škofa Rožmana do komunizma in do domobrancev. In prav gotovo tudi to veste, kakšne silne zasluge ima slovenska duhovščina za ohranitev in dvig slovenstva in slovenske kulture.

Pri navajanju člankov iz „Slovenskega glasa“ pa ste šli popolnoma mimo in preko obrekovanj in prostaškega sramotenja slovenske duhovščine in niste kot veren slovenski domobranec vzeli slovenske duhovščine v zaščito, niste protestirali zoper tako pisanje in se niste zavzeli za njeno čast. Komunisti doma dobro vedo, kaj pomeni slovenska duhovščina, zato se z vsemi sredstvi trudijo, da ji izpodkopljejo moč in ugled in pri tem jim Drevenšek, ki nastopa pod raznimi imeni (Rozman, Kolšek itd), krepko pomaga.

Druga stvar, ki Vam jo želim ob tej priložnosti omeniti, pa je tole: Vi ste v „Smeri“ v skrajšani obliki ponatisnili Drevenškov članek, ki je bil objavljen v „Slovenskem glasu“ v števil. 2, leto 1980, v katerem piše Drevenšek o tem, kaj pomeni razpad Jugoslavije za Slovence in Hrvate. Vi ste v svojem ponatisu popolnoma prezrli naslednjo strahotno Dreven-

škovo izjavo: „Toda trezno gledano iz našega narodnega stališča je še vedno bolje, da se Republika Slovenija osamosvoji v njenih današnjih republiških mejah, četudi pod slovenskimi komunisti, kot da še nadalje ostane v sklopu Jugoslavije.“ Stavek je naveden v celoti. To so jasne besede. Drevenšek je torej pripravljen sprejeti Slovenijo pod vodstvom slovenskih komunistov.

Vi, gospod Buda, slovenski domobranec in protikomunist, niste teh besed niti citirali niti niste nanje odgovorili, kakor bi se slovenskemu domobrancu spodobilo. Ali morda soglašate s to Drevenškovo tezo? Ali naj torej domobranci in drugi protikomunisti sprejmejo tako Slovenijo, katero bodo vodili komunisti, tisti komunisti, ki so že po koncu vojne zverinsko pobili okoli 11.000 domobrancev in ki so že preje med okupacijo pomorili na tisoče Slovencev?

Prav bi bilo, da slovenski javnosti, ki globoko spoštuje svoje dušne pastirje in ki smatra uničenje komunizma za prvi korak pri delu za svobodo in neodvisnost slovenskega naroda, pojasnite omenjeno pisanje oz. opustitve v časopisu „Smer v slovensko državo“.

Vas lepo pozdravlja

Rudolf Smersu

„OSTALI SO V LETU 1945“

Slovenski tržaški časnikar je po kratkem obisku v Argentini izjavil svojim prijateljem, da je „slovenska emigracija v Argentini ostala v letu 1945.“ Kaj je s tem mislil, ni povedal; pa ni težko uganiti, kaj je s tem mislil povedati, da namreč ta emigracija ni nič napredovala. V čem ni napredovala? V tem, da gleda na komunizem še danes prav tako, kot je gledala nanj doma, da presoja dobo komunistične revolucije prav tako, kot jo je presojala in ocenjevala v letih revolucije, da ima za pravilno svojo odločitev v letu 1945, da je raje vse pustila, kot da bi se pokorila komunistični tiraniji.

Če je torej slovenska emigracija v Argentini (isto velja za slovensko emigracijo drugod) ostala v letu 1945, ji je treba samo iskreno čestitati, ker je še vedno vneta za tiste svetinje, katere so ji vcepili njeni starši, dedi in pradedi, in ker odklanja tisti rdeči „napredek“ ki se kaže v nemorali, pornografiji, izgubi narodnega ponosa, splošnem materializmu, surovosti, zlasti pri mladini, in prisilnem brezboštvu.

Hvala Bogu, da je ostala slovenska emigracija zvesta svojim izročilom, svoji veri, ljubezni do slovenstva in svobode. Če je od koga, potem je le od te slovenske emigracije in njenih potomcev pričakovati rešitve in preporoda slovenskega naroda.

Zoran

ZA NAŠO SVOBODO — DVANAJST TISOČ POKOPANIH!

Zopet smo se zbrali, da obnovimo spomin na naše junake, ki so padli, da bi bila domovina naših staršev svobodna. Padli so, ker so bili idealisti. Za njih je bilo geslo Mati, Domovina, Bog nekaj več kot nekaj praznih besed; toliko jim je pomenilo teh par besed, da so žrtvovali življenje zanj. Sam Bog ve, zakaj svojega cilja niso dosegli. Dvanajst tisoč jir je bilo in samo od nas zavisi, da njih žrtev ne bo zamanj. Biti nam morajo v zgled, biti morajo naša vest.

Sprašati si moramo vest. Je še kdo od tistih, ki so zapustili domovino samo zaradi tega, ker je prišel na oblast komunistični režim — ne bom rekel: pripravljen dati življenje — ampak žrtvovati deset minut svojega časa.

Junaštvo se pokaže v malih rečeh — pravijo — in, če je to res, je v slovenski skupnosti vedno manj junakov.

Rekli boste, da pretiravam, pa mislim, da ne.

Kolikokrat smo nejevolni, ko je treba iz „moralne dolžnosti“ na to ali ono prireditve. Kolikokrat odklonimo našo pomoč pri tej ali oni organizaciji. Kolikokrat mi mladi govorimo med seboj po špansko samo zaradi lenobe ali celo zaradi tega, ker nas je sram govoriti naš materin jezik. Kolikokrat pozabimo, da je zaradi naše svobode dvanajst tisoč mož pokopanih v neznanih grobovih.

Je to morda zaradi našega slabega spomina, ali se je nas polastilo materialistično mišljenje našega časa. Malokdo je še pripravljen na žrtve.

Zakaj je domovina naših staršev še vedno v komunističnih rokah?

Pravijo, da čakamo boljših priložnosti. Mislim, da to ni zadostno. Morda je naša mladost kriva, da prenažno mislimo. A dolgo res ne moremo več čakati. Kdo nam zagotavlja, da bo slovenska skupnost v Argentini res še dolgo živela. Pa če tudi bi bilo to gotovo, bo še kdo v Sloveniji zaveden katoličan? Bo še kdo ostal, ki ne bo zastrupljen od komunistične propagande?

Ni zadosti, da čakamo sprememb v domovini, mi sami moramo iskati spremembe! Ne pozabimo, da naslednje generacije ne bodo več generacije v domovini rojenih ljudi, ampak ljudi, ki jim bo domovina njihovih dedov in pradedov vedno manj pomenila.

Zato nimamo več časa, da bi še kar naprej čakali. Pričeti moramo z bolj konkretnim delom, da bo ideal slovenskih domobrancev res kdaj uresničen, to je, da bo Slovenija res kdaj svobodna.

Zato se na tej spominski proslavi poleg naših junakov spomnimo tudi naših dolžnosti kot Slovenci in kot katoličani.

(Govor Jožeta Vombergerja, dijaka buenosaireskega srednješolskega tečaja na večer pred prvim junijem.)

NAŠI JUBILANTI

LOJZE DOLINAR — 60-LETNIK

Tisti, ki ga poznajo še od mladih let, niso nikdar mislili, da bo Lojze pri 60 tako dobro „vun zgledal“, kakor v resnici je. To se razume samo po sebi, kajti Lojze je v mladih letih pojedel toliko žemelj, da ga še danes drže pokonci. Pri tem je treba registrirati zgodovinsko dejstvo, in sicer tole: ko so njegovega očeta prišli prosit, naj bi plačal reklamo za to ali ono stvar, je vedno odgovarjal: Jaz imam vsak dan propagando in še plačati je ni treba! — Veste zakaj? — V stari Jugoslaviji so železniški vozovi imeli kratice **J**(ugoslovanske) **D**(ržavne) **Ž**(eleznice), kar pomeni: **J**(ejte) **D**(olinarjeve) **Ž**(emlje)! — Resnično: bile so odlične in zato ni bilo treba nobene propagande, kakor je zdaj ni treba za Keks (ki ga Lojze izdeluje skupaj s svojim družabnikom Gustlnom — a ker je to neke vrste oglas, bosta obadva dala nekaj za Vestnik!!!).

Torej, dragi Lojze! Bog Te živi še dolga leta, naj Ti nakloni vse milosti, ki se mu zdijo potrebne, zraven pa: drži naprej po načelu — padli bomo v škornjih, kot se razume samo po sebi!

Bivši „general“ I. bojne
in vsi Kosezi

MOKROCVETOČE ROŽ'CE IRONIJE...

...IZ KRAJEV, KI V NJIH SONCE SLJE!

Kakšno je v socialističnem družbenem redu razmerje med delom in plačo?

Delavec se dela, kot da dela, in država se dela, kot da ga plačuje.

—o—

Kaj je to: komunist? — Človek, ki je prebiral Marxa in Lenina.

In protikomunist? — Človek, ki ju je razumel.

—o—

(Iz Sovjetske zveze): Brežnjev hoče zjutraj iz hiše. Žena ga zaustavi. „Leonid, kje pa imaš svoje medalje?“ — „Ah, saj res,“ pravi Brežnjev, „pozabil sem jih na pižami.“

—o—

Natečaj za spomenik Puškinu. 3. nagrada: Puškin pri pisanju. 2. nagrada: Lenin prebirajoč Puškina. 1. nagrada: Puškin prebirajoč Lenina.

—o—

„Se razume, tovariš, da Sibirije nikoli ne bomo odstopili Kitajcem,“ zatrdi Brežnjev odločno. „Nikakor nočemo izgubiti vsega našega izobraženstva.“

—o—

„Babica, kaj je bilo prej: jajce ali kokoš?“ — „Ah, v dobrih starih časih smo imeli oboje.“

—o—

Kohn telefonira ves iz sebe tajni policiji (KGB): „Ušel mi je papagaj. Vedeti morate, da se ne strinjam z njegovimi nazori.“

—o—

Ali je na svetu kakšna država, v kateri je nemogoče graditi socializem? Da: San Marino, Liechtenstein, Monaco, Andorra in Luksemburg. In zakaj? Tako majhne dežele nimajo prostora za tako veliko svinjarijo.

—o—

Cigan zapre oddajo radia Free Europe: skozi okno je opazil, da se bliža miličnik. Zgrabi violino in začne gosti. Prepozno! Miličnik ga nahruli: „Nikar se ne poskušaj izmazati, stari! Priznaj, da poslušáš radio Svobodna Evropa!“

„To prevratniško postajo, jaz? Ravno narobe: pravkar začenjam nje-no oddajo motiti.“

—o—

V knjigarno stopi mož. „Za počitnice bi rad branje. Imate kaj science-fiction, kakšne utopije?“

„Imamo.“ Knjigarnar mu ponudi debelo brošuro — gospodarski program KP.

—o—

Kandidati za mesto inženirja v termojedrski centrali morajo napraviti izpit. „Koliko je dva in dva?“ Mesto dobi tisti, ki je odgovoril z vprašanjem: „Koliko naj bi bilo po tvojem mnenju, tovariš izpraševalec?“

—o—

Časnikarji obiščejo družino kozmonavta. Doma dobe samo majhno deklico. „Kje je tvoj oče?“ „Kroži okrog zemlje.“ „Kdaj se vrne?“ „V eni uri.“ „Kje pa je mama?“ „Krompir je šla kupovat.“ „In kdaj se vrne?“ „V petih ali šestih urah.“

—o—

Brežnev se pri tovarišu gospodarskem ministru zanima, kolikšne so živilske rezerve. „Surovo maslo?“ „Za eno leto.“ „Pšenica?“ „Za štiri mesece.“ „Meso?“ „Za štiri tedne.“ „Hm, da. V tem so vključeni izvenruski predeli, kaj ne?“ „Kako neki — izvenruski predeli! Povedal sem, koliko je zaloge za **naju dva**.“

—o—

(Iz Jugoslavije): Žena se možu pritožuje nad neprestanim povišanjem cen. „Mleko se je spet podražilo za pet dinarjev.“ — „Bodi vesela,“ odvrne mož, „da se ni pocenilo za pet kopejk.“

Correo Argentino Suc. 7	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 6830	Propiedad Intelectual Nº 53.342 —23-4-80— R. Falcón 4158, 1407 Bs. As.
-------------------------------	--------------------------------------	--